

BARCELONA
M E T R O P O L I S

N. 124-OCT. 22

Tota la humanitat, visqui on visqui, pot ser colpejada per alguna de les crisis globals que ens amenacen. La Biennial de Pensament ofereix un espai de reflexió i debat sobre com afrontar-les.

Un futur incert

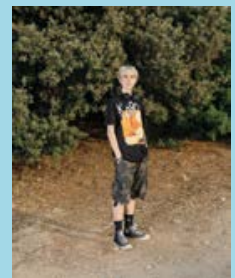

Tanit Plana

Tanit Plana (Barcelona, 1975) és fotògrafa. Té obra a la Col·lecció del Pla Nacional de Fotografia, al CA2M de la Comunitat de Madrid, al Fons Nacional d'Art Contemporani del Ministeri de Cultura de França i al MACBA. Ha rebut les beques Leonardo de la Fundación BBVA el 2016, BCN Crea el 2020 i Propuestas Vegap el 2021, entre d'altres. D'entre les seves exposicions destaquen *Part*, al voltant de les violències sobre els cossos gestants, a L'Auditori (2021), i *Puber*, l'adolescència a través del retrat, a La Virreina. Centre de la Imatge de Barcelona (2021).

La fotògrafa Tanit Plana convida el lector a fer una interpretació lliure de les imatges que ens presenta amb el títol *La bellesa és fastigosa*. Com a punt de partida de la reflexió, acompanya les seves fotografies amb aquest fragment del text *After beauty* escrit per Paul B. Preciado per al catàleg de l'exposició *Natures Mortes*, d'Anne Imhof (2021): “El que anomenem lleig és bell i el que considerem bell és lleig. La bellesa de l'anomenada *complementarietat dels sexes* és repugnant. El tresor d'una noia fràgil, les cames creuades, la boca tancada i la

llengua quieta és fastigós. La bellesa de la masculinitat com a poder sobre el propi cos i sobre el cos dels altres és fastigosa. Només la confrontació amb la nostra veritable naturalesa orgànica i, per tant, mortal, sempre imperfecta, vulnerable i progressivament danyada, pot salvar-nos paradoxalment de l'estètica del capitalisme global”.

El futur no està escrit

Les crisis s'encavalquen una darrere l'altra i les turbulències que generen ens colpegen de manera cada cop més intensa. La ciutadania comença a ser

conscient que el benestar del qual gaudim pot estar en perill. Però les tempestes que ara ens amenacen fa molt de temps que es congriaven. El canvi climàtic, la crisi energètica, l'escassetat alimentària, les grans migracions, la inseguretat vital creixent i molts dels conflictes bèl·lics que s'han desencadenat en les darreres dècades no són fenòmens que sorgeixen de la nit al dia. La majoria d'ells són el resultat d'un llarg procés que ara arriba al punt d'eclosió.

Són crisis que, per primer cop, tenen abast planetari. Ens afecten a tots. El canvi climàtic n'és el paradigma: és un fenomen global que s'expressa de manera imprevisible a l'àmbit local en forma d'alteracions meteorològiques cada cop més intenses i més freqüents. Ja no és una qüestió discutible, sinó una experiència quotidiana que genera por del futur i una incertesa objectiva compartida per milions de persones. L'emergència climàtica s'encavalca amb una crisi energètica i d'escassetat de molts dels recursos naturals que sostenen l'actual model productiu. Ens acostem a una cruïlla perillosa. La incertesa i la incapacitat dels poders públics per donar solucions a les diferents crisis pot arribar a posar en perill la democràcia mateixa.

Però el futur no està escrit: depèn, com sempre, del que fem. Podem avançar cap al precipici amb solucions autoritàries, que aprofundeixen els problemes i les desigualtats socials, o podem convertir totes aquestes amenaces en una oportunitat per enfortir la democràcia i construir una societat més sostenible i equitativa. No és per falta de coneixement que totes aquestes crisis ens han agafat desprevinguts. De fet, vivim uns temps privilegiats en què, com diu Yuval Noah Harari, la fam i moltes de les greus malalties que han colpejat la humanitat al llarg de la història han deixat de ser forces incontrolables de la natura. Disposem de coneixements i d'eines d'intervenció que abans no teníem. El gran repte és no deixar-nos aclaparar ni paraitzar per la magnitud dels problemes. En temps d'incertesa és important disposar d'espais de reflexió com la Biennial de Pensament i compartir idees com les que podeu trobar en les pàgines següents d'autors que hi participen. — Milagros Pérez Oliva

Dossier

Un futur incert

4-14

Peter Singer

i Yuval Noah Harari

A qui li importa aquest món? Sobre el poder de la responsabilitat

16-21

Pedro Olalla

La irrellevància de la veritat

22-25

Chantal Mouffe

Quin és el futur de la política democràtica

26-32

Cristina Monge

La nostra crisi de la democràcia

34-38

Manuel Arias Maldonado

Democràcia, sobirania i territori: quadrant el cercle

40-44

Antonio Turiel

Menys quan més calia: la crisi energètica

46-49

Katharina Pistor

Qui escriu les regles del joc capitalista?

50-54

Layla Martínez

Ok, doomer.

Ansietat climàtica i imaginaris del col·lapse

56-59

Tatiana Bilbao

Una altra forma de ciutat

60-63

Karma Peiró

Ciutats intel·ligents, sostenibles i ètiques

64-67

Gabi Martínez

Animals a la ciutat, vull que hi siguin?

A qui li importa aquest món? Sobre el poder de la responsabilitat Peter Singer i Yuval Noah Harari

Singer i Harari reflexionen sobre com s'ha d'exercir la responsabilitat individual envers els altres i el planeta. Per assolir objectius

col·lectius com la lluita contra la pobresa o el maltractament animal, consideren clau que hi hagi institucions en les quals la ciutadania pugui confiar. Implicar-se en una causa i veure com s'aconsegueixen resultats dona sentit a la vida.

Peter Singer i Yuval Noah Harari van ser convidats a la desena edició del Jerusalem Writers Festival al centre cultural Mishkenot Sha'ananim, a Jerusalem, on van mantenir una conversa guiada per la neurocientífica Liad Mudrik sota el títol *What Did You Do Today for Planet Earth?* L'esdeveniment formava part de la sèrie *On the Power of Responsibility*, organitzada en col·laboració amb la fundació Konrad-Adenauer-Stiftung d'Israel. Aquest article recull la conversa entre Singer i Harari, facilitada per la doctora Liad Mudrik.

Liad Mudrik: En l'era moderna, ens enfrontem a les qüestions de la responsabilitat envers la humanitat com un tot, així com envers altres animals que habiten el planeta i, fins i tot, el planeta mateix. Quins són els límits de la nostra responsabilitat individual i col·lectiva?

Peter Singer: Som responsables de tot allò que podríem fer per ajudar altres éssers sensibles, siguin o no humans, tant si viuen actualment

Peter Singer

El professor Peter Singer és un reconegut filòsof moral a qui sovint s'atribueix la creació del moviment actual pels drets dels animals. És autor de diversos llibres, els més coneguts dels quals són *Animal Liberation*, *Practical Ethics* i *The Life You Can Save*. La darrera d'aquestes publicacions ha donat lloc a una organització sense ànim de lucre amb el mateix nom, que ofereix informació i encoratja la gent a fer donacions a les organitzacions benèfiques més eficaces en la tasca de salvar o millorar la vida de les persones que viuen en condicions de pobresa extrema.

Yuval Noah Harari

El professor Yuval Noah Harari és historiador i, probablement, un dels intel·lectuals més influents del món en l'actualitat. Dels seus llibres *Sàpiens*, *Homo Deus*, *21 lliçons per al segle XXI* i *Sàpiens. Una història gràfica* se n'han venut prop de 40 milions d'exemplars. L'article d'opinió sobre la invasió d'Ucraïna que va escriure a *The Guardian* s'ha convertit en el més llegit de la història del diari. Acaba de publicar el llibre infantil *Imparables*. En totes les seves obres, Harari ha fet reivindicacions morals sobre el compromís amb el benestar dels altres.

com si ho fan en els propers segles. Quins són els límits de la nostra responsabilitat? En primer lloc, la nostra capacitat per canviar les coses a millor és limitada. I també hi ha els límits del nostre coneixement, és a dir, que desconexem el resultat que tindran determinades intervencions; això és especialment important quan parlem del futur, però també ho pot ser quan parlem de persones que pertanyen a una altra cultura d'un altre país. És important informar-nos i saber que ajudarem les persones que volem ajudar de la manera que volen que les ajudin.

Yuval Noah Harari: Hi estic totalment d'acord. Crec que la nostra responsabilitat arriba tan lluny com el nostre poder, i un dels problemes a què ens enfrontem és el desequilibri entre el nostre poder i el nostre coneixement. Durant milers d'anys, el poder de l'ésser humà ha augmentat de manera considerable, però el nostre coneixement no hi està a l'altura. Per exemple, és molt més fàcil construir una presa sobre un riu que entendre totes les conseqüències que tindrà per als peixos, els ocells, els arbres, el clima i, en definitiva, per a nosaltres. Això és doblement cert en el terreny individual. Ara estic connectat per mitjà de cadenes causals a tot allò que passa al món. Però si volem investigar fins i tot una cosa ben simple, com ara d'on prové aquesta camisa i quins humans o animals poden haver patit en el seu procés de producció, literalment tardaria anys a conèixer realment les conseqüències d'haver-la comprada.

Singer: També hi ha límits clars en el grau de preocupació que hi podem destinar. Tots tenim les nostres prioritats. Quan he adquirit experiència, he mirat de fer certes coses relacionades amb el tracte als animals i les conseqüències de menjar-ne, i també amb què podem fer per ajudar qui viu en situació de pobresa extrema per mitjà de donacions a organitzacions benèfiques eficaces, però simplement no tinc temps per informar-me degudament de cada producte que vesteixo, compro o utilitzo.

Harari: Aquest és un problema bastant recent de la història. El tipus de vida que duïen els humans no implicava aquestes qüestions ètiques. Un caçador-recol·lector coneixia la majoria de les conseqüències del que feia, perquè eren molt locals. Era molt estrany que pogués fer alguna cosa que tingués un impacte significatiu en un lloc distant o en persones i animals desconeguts. Per tant, des d'una perspectiva evolutiva, el nostre sentit ètic o els nostres instints ètics no han evolucionat per abordar el tipus de qüestions ètiques que ens plantegem al segle XXI.

Singer: Això no obstant, heu assenyalat que els nostres avantpassats o els pobles indígenes no sempre coneixien les conseqüències del que feien. Us parlo des d'Austràlia, i, quan els humans van arribar-hi, van acabar amb prop del 90% dels grans mamífers del país. Estic segur que no sabien que, amb el nombre d'animals que mataven, els seus descendents tindrien menys animals per caçar. Però, així i tot, ho van fer.

Harari: És absolutament cert. Evidentment, això va tenir lloc durant milers de generacions. Crec que la principal diferència amb l'actualitat és que no estaven en condicions d'entendre les conseqüències del que feien a llarg termini. Almenys col·lectivament, nosaltres estem en condicions de fer-ho. Tenim capacitat per entendre el que estem fent al planeta, al clima i a d'altres animals. Només que, per entendre-ho, depenem d'institucions col·lectives que compilen i analitzen el coneixement. Èticament tendim a confiar en nosaltres mateixos, però per gestionar problemes d'aquesta magnitud depenem d'aquestes grans institucions, cosa que provoca un sentiment d'alienació. Això és part del motiu de la profunda crisi ètica a la qual ens enfrontem.

Afrontar la pobresa

Mudrik: En canvi, els nostres reflexos ètics —no sé si hi estareu d'acord— també han crescut. Ara tinc informació sobre el patiment humà que no té relació amb el meu benestar ara i aquí, he desenvolupat empatia i m'hi puc veure reflectit. Potser la modernitat ha provocat una expansió de la nostra responsabilitat moral, de la nostra empatia.

Singer: Sí... Crec que el fet d'entendre el món com un tot ha fet créixer, en certa manera, la nostra empatia, tot i que encara de manera molt

limitada. No fem prou per ajudar la gent que viu en situació de pobresa extrema. N'hem vist un exemple durant la crisi de la covid: en els països rics, tothom ha rebut dues vacunes, si ho ha volgut, a més d'una dosi de reforç. Però, als països amb pocs recursos, el percentatge de persones que ha rebut una vacuna ha estat molt baix, i no hem fet prou per fer arribar les vacunes a tot el món, malgrat que teníem interès

a evitar el desenvolupament de noves variants. Així i tot, no vam fer-ho i només vam pensar a curt termini i en nosaltres mateixos.

Harari: Ens trobem històricament en la millor situació per fer front a la pobresa amb els recursos de què disposem. Durant gran part de la història, la pobresa i els seus efectes (com ara la fam i la propagació de malalties infeccioses i epidèmies) eren com forces incontrolables de la natura. Simplement, la humanitat no tenia prou coneixements científics ni recursos econòmics per afrontar situacions com la fam i la pesta. No hi havia mitjans tecnològics per portar menjar de lluny, i, amb les epidèmies, encara era més complicat. Ningú no sabia res de virus o patògens, i molt menys de vacunes.

Ara, per primer cop a la història, la fam i les malalties ja no són forces incontrolables de la natura. Tenim els coneixements científics, la tecnologia i els recursos econòmics per garantir que cap ésser humà no

---

Per primer cop en la història, la fam i les malalties ja no són forces incontrolables de la natura. Però no sempre tenim el seny ni la compassió de fer servir els recursos que tenim. (Yuval Noah Harari)

mori de fam ni d'una llarga llista de malalties infeccioses. Malauradament, això no vol dir que sempre tinguem el seny ni la compassió per fer servir aquests recursos. D'una banda, ens trobem en la millor època: ara que tenim el poder, ho podem resoldre. De l'altra, si no ho fem, la tragèdia encara és més gran.

Singer: Amb relativa facilitat, triem no veure-ho. Quan parlem amb gent sobre la pobresa en qualsevol indret del món, els qui no tenen experiència concreta en aquesta àrea probablement diran: “Sí, sé que hi ha moltes persones que tenen una vida molt difícil, però com les podem ajudar? Els diners mai no els arriben. És com llençar-los en un forat negre”. La gent em diu aquesta mena de coses. Desconeix la relativa facilitat i les modestes quantitats de diners que calen per poder marcar una gran diferència en

---

La gent desconeix la relativa facilitat i les modestes quantitats de diners que calen per poder marcar una gran diferència en la vida de les persones pobres. (Peter Singer)

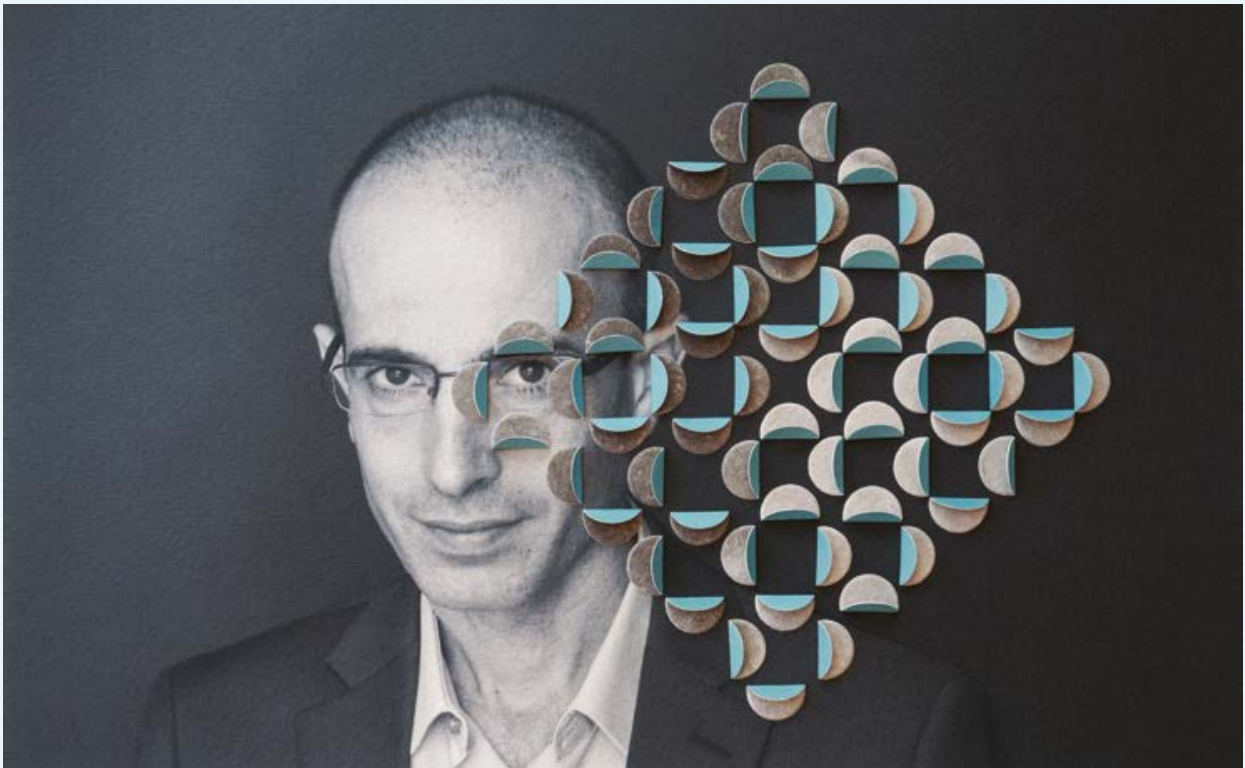
la vida de les persones pobres. Els podem salvar la vida mitjançant la distribució de mosquiteres, perquè no agafin la malària, o retornar-los la visió en cas de ceguesa provocada per cataractes. Si la gent viu amb menys de dos dòlars al dia, que és la línia de pobresa extrema que estableix el Banc Mundial, i els dones 1.000 dòlars, els proporcionen una quantitat superior als seus ingressos anuals. Evidentment,

això marcarà una diferència enorme en la seva vida. En canvi, si ajudem gent del nostre país i la línia de pobresa és, per exemple, de 20.000 dòlars per família als Estats Units, si els en dones 1.000, tindran una mica més de comoditat durant un temps, però no els canviarà la vida com li canviaria a algú per a qui aquesta quantitat equival als seus ingressos anuals. No sé del cert si la gent ho sap, si mira cap a una altra banda o si no s'ho creu, perquè, aleshores, se sentiria més obligada a prendre-s'ho seriosament.

Recuperar la confiança en les institucions

Harari: De nou, penso que part del problema recau en les institucions i en la falta de confiança en aquestes. Molta gent diria: “Si amb 1.000 dòlars pogués salvar la vida a una persona o arreglar la vista a un infant, ho faria amb molt de gust, però no puc fer-ho jo sol. Sempre hi ha una institució pel mig”. Molta gent sent una desconfiança i un escepticisme profunds envers les institucions. “Només són una farsa. Tots els diners van a parar als directius. És corrupció.” Al final, es tracta de com es genera confiança en les institucions, perquè la majoria dels ideals no es poden assolir individualment. Globalment, l'única cosa que de debò funciona són les institucions. Per tant, la gent ha de confiar-hi.

Singer: El que intentem fer des de l'organització benèfica The Life You Can Save (thelifeyoucansave.org) és explicar a la gent amb tot detall com pot fer servir els seus diners per a una causa determinada. Intentem

mostrar que hi ha organitzacions benèfiques que s'avaluen de manera independent i que han demostrat una alta eficàcia i el millor ús possible de cada donació que reben. Si una persona fa clic en un botó per fer una donació, aquestes organitzacions rebran el 100% de la quantitat donada. Pot estar segura que el que dona és realment efectiu.

Harari: En un món en què ens inunden quantitats ingents d'informació, necessitem institucions que seleccionin altres institucions en les quals pots confiar. La pregunta és: com s'aprèn a confiar en aquesta institució? Qualsevol intent d'ometre les institucions, de negar que les necessitem i de pensar que alguna tecnologia de cadena de blocs ja farà aquesta feina, serà un fracàs. L'única tasca important, difícil i realment crucial és crear institucions en les quals la gent pugui confiar.

Singer: Sí, és just això. A internet tenim llocs com Kiva, on pots veure una persona concreta a qui donar, però això no el fa més fiable, perquè hi haurà gent que se n'aprofitarà i es farà passar per algú altre a fi de rebre donacions. Per tant, hi estic d'acord, necessites una institució en la qual puguis confiar.

Harari: Aquest és el problema. Necessitem les institucions més que mai, però tenen en contra aquesta onada de desconfiança. Potser necessitem noves institucions de comunicació, que siguin més diverses i ofereixin a més gent l'oportunitat d'alçar la veu.

L'altruisme efectiu

Mudrik: Una organització benèfica intenta fer exactament això, actuar com un seleccionador o un proveïdor d'informació que ajudi altres persones a ser més efectives en el seu altruisme. Un article de Peter Singer, "Famine Affluence and Morality", va inspirar el moviment o la idea de l'altruisme efectiu. Potser pots explicar què és.

Singer: La gent ja sap què és l'altruisme. Sap què és voler fer bé als altres, i això fa molt temps que passa. Però l'èmfasi en l'efectivitat és la novetat del moviment de l'altruisme efectiu. Es tracta de gent que mira de trobar

---

L'èmfasi en l'efectivitat és la novetat del moviment de l'altruisme efectiu. Es tracta de gent que mira de trobar les millors causes per fer una donació. (Peter Singer)

les millors causes per fer una donació, i, dins d'aquestes causes, les millors organitzacions a les quals donar suport. Ha esdevingut un debat força extens amb moltes veus diferents. Hi ha gent que pensa que mirar d'ajudar la gent que viu en situació de pobresa extrema és una de les coses més efectives que pot fer.

D'altres —amb qui, en certa manera, m'identifico— creuen que intentar que els animals deixin de patir, especialment els milions de milions d'animals que hi ha en granges industrials, és una bona manera d'invertir els seus diners. Altres assenyalen els riscos que les espècies s'extingeixin.

Harari: Potser hi afegiria que només cal que vetllem perquè això no es converteixi en un argument sobre què és el més efectiu. Hi ha espai per a tothom, per als qui creuen que el més efectiu és preocupar-se pel patiment animal i per als qui pensen que cal ajudar la gent pobra. Centreu-vos en el que considereu més efectiu, no mireu de convèncer els altres que s'equivoquen, n'hi ha prou per a tothom.

Mudrik: Potser la idea que hi ha tantes maneres de millorar el món, tants problemes, i que no podem resoldre'ls tots, té un efecte paralitzador.

Singer: Seria una llàstima que això passés. El fet que la gent s'impliqui en alguns d'aquests problemes i vegi que aconsegueix alguna cosa dona sentit a la seva vida. En aquest món material, especialment a les persones que han tingut força èxit en proveir-se elles mateixes i la seva família en termes materials, els manca la sensació de tenir un objectiu. Trobar una causa que valgui la pena és, probablement, el millor que pots fer per a les persones a qui ajudes, però també per a tu mateix.

Harari: Estic d'acord que és millor no triar una sola causa. Evidentment, no ho pots fer tot. Ningú no ho pot fer tot. Per tant, en lloc de deixar-te paralitzar i aclaparar per tots aquests problemes, tria'n un que et toqui el cor i, aleshores, mira de fer una selecció compassiva. Tornant a alguns dels problemes històrics de l'altruisme i l'ètica, també hi ha gent decidida

que intenta fer el bé a través del més controvertit. Posaré un exemple: el cas d'un fonamentalista cristià que pot triar entre ajudar els pobres o lluitar contra el matrimoni homosexual, i tria combatre el matrimoni homosexual. Per què no tria allò amb què tothom estaria d'acord i que no faria que ningú se sentís molest amb ell? Per què triar una causa que provoca controvèrsia i que pot infligir un gran patiment a algú?

Singer: Hem tingut debats similars sobre altres problemes amb els cristians. A Austràlia, els darrers dos o tres anys, hem tingut un munt de debats sobre la legislació per permetre que la gent triï quan vol morir en cas de malaltia incurable. Evidentment, com en el matrimoni homosexual, cal el consentiment d'una persona adulta que tingui la voluntat de morir i un metge que estigui preparat per ajudar aquesta persona a morir. En la majoria dels estats australians, ja ho hem legalitzat. Però hi va haver força enfrontaments i els cristians eren al capdavant del bàndol que s'hi oposava, tot i que em sembla que aquesta opció redueix clarament el patiment i no perjudica la gent que la rebutja. No es força ningú a triar la mort assistida. Crec que és estrany que la gent hagi de destinar molta energia a combatre coses que trien adults competents i que sembla que no perjudiquen ningú.

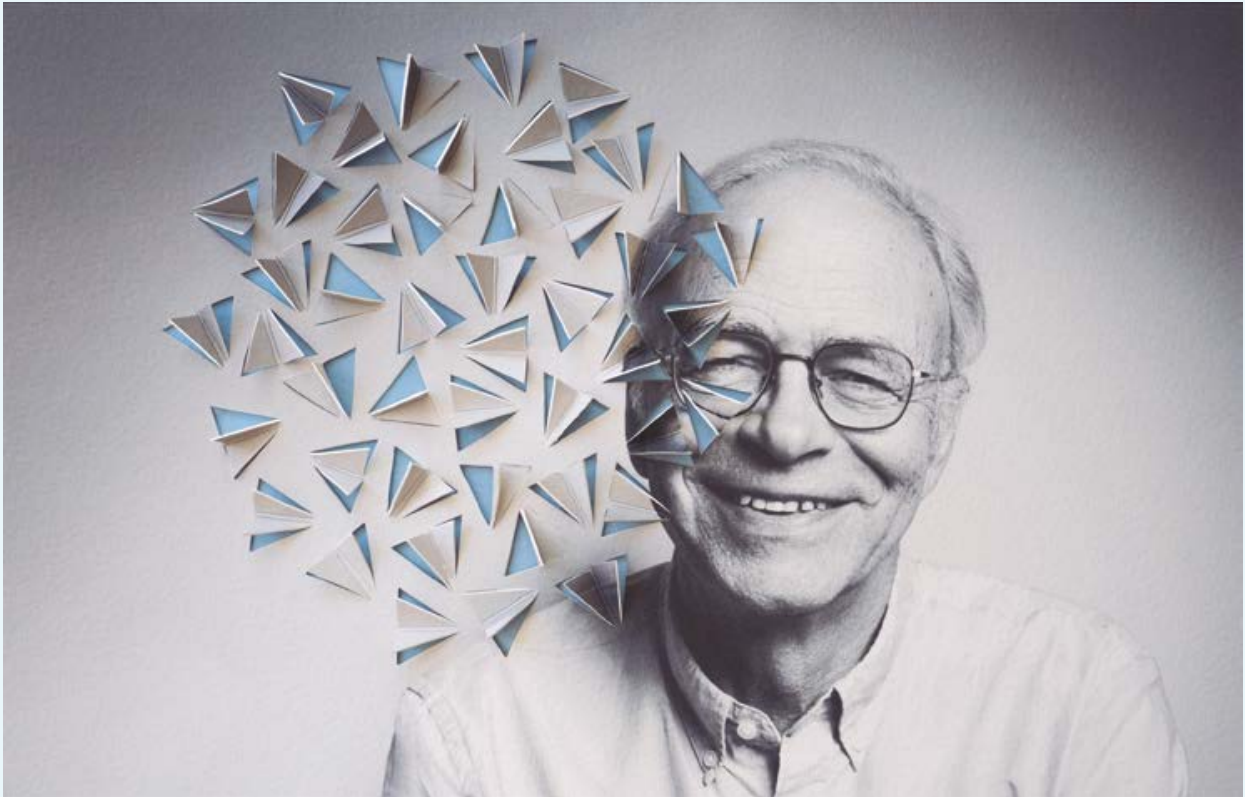
Ningú no ho pot fer tot. En lloc de deixar-te parilitzar per la quantitat i la magnitud dels problemes, tria'n un que et toqui el cor. (Yuval Noah Harari)

Harari: Puc entendre per què s'hi oposen. El que trobo una mica desagradable és la immensa quantitat d'energia que s'hi inverteix. Hi ha tanta gent que vol viure i a la qual pots ajudar a viure, en lloc de centrar-te a impedir que morin els relativament pocs que experimenten un patiment extrem que

fa que no vulguin viure... Havent-hi tanta gent que realment vol viure, però que no té prou menjar o medicaments, a qui pots salvar si hi destines recursos, no seria més fàcil i compassiu per a tothom centrar-se en ells?

Mudrik: Suposo que la història és plena de casos en què la gent no ha seguit els camins suggerits i ha triat participar en els enfrontaments com els que ara estàveu descrivint. Com a historiador, probablement tens una explicació de què ho provoca.

Harari: La sospita és que, a part de la compassió, hi ha implicats interessos polítics o tota mena de forces psicològiques fosques, com ara l'odi i la intolerància. Pot ser que també hi hagi certa compassió, però diluïda amb un munt d'odi i d'ira. Sabem que hi ha persones gairebé addictes a la ira justificada, a provar que són millors que les altres, a decidir qui té raó i qui s'equivoca, en lloc de centrar-se en la pròpia creença i fer el correcte segons aquesta creença.

Mudrik: També podeu trobar ira justificada en el tipus d'iniciativa en què ambdós heu estat implicats, per exemple, en la lluita pels drets dels animals. Gent que lluita enèrgicament per convèncer tota la resta que no s'haurien de menjar animals.

Singer: Existeix, però crec que pot estar basada en la compassió i la preocupació per aquests animals, així com en l'enorme patiment que els humans els infligeixen. Sé que Yuval està d'acord amb mi perquè va escriure el prefaci per al meu llibre *Animal Liberation* en una edició recent, en què deia que el que fem als animals, especialment en granges industrials, potser és el pitjor crim que ha comès la humanitat. Aquelles paraules em van commoure. Per tant, si parlem de l'escala de patiment, és molt raonable que ens centrem en els animals. És cert que algunes persones del moviment pels drets dels animals són molt meticuloses a l'hora d'impedir que cap producte animal els entri al cos i ataquen la gent que ho fa. Em sembla que està fora de lloc. Se centren en una cosa que algú ha fet quan, de fet, hi ha problemes molt més grans i molt més patiment que es podria evitar si es marquessin uns altres objectius.

Harari: Totalment d'acord. Si ets un activista dels drets dels animals i algú diu: "He decidit no menjar carn els dilluns..." i l'ataques dient: "Què me'n dius dels altres dies de la setmana?", no crec que sigui la manera adequada de procedir. Si algú fa un pas en la direcció correcta, centra't en

---

Intenteu no donar suport a un sistema que infligeix un gran patiment als animals, ja que les granges industrials malbaraten el menjar que tenim per alimentar-los. Això té implicacions en el canvi climàtic i, possiblement, també en la pandèmia. (Peter Singer)

allò que és positiu. D'altra banda, la gent té una obsessió amb el menjar, que pot arribar a extrems de no menjar ni tan sols mel de les abelles. Però hi ha altres coses més enllà del menjar. Hauríem de tenir una visió més àmplia del tipus d'impacte que exercim en els animals i en el sistema ecològic, en comptes d'una visió de túnel respecte del menjar. Estem obsessionats amb el que ens posem a la boca. Novament, sobre les religions, fixe'u-vos que sovint l'última cosa que

queda de la religió són els tabús alimentaris. Tens els jueus que no creuen en Déu, no van a la sinagoga, res, però no mengen porc. O bé faran dejuni pel *Iom Kippur*.

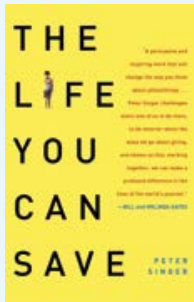
Mudrik: Quin és l'imperatiu moral? Tenint en compte que no podem fer-ho tot. Què és el mínim que he de fer com a ésser humà informat quan em moc pel món?

Singer: Si ets un ciutadà de classe mitjana —o superior— d'un país ric i tens diners, hauries de pensar a destinar-ne una part a ajudar persones que viuen en situació de pobresa extrema. És molt difícil dir quants. Varia, evidentment, no sols segons els ingressos, sinó segons la dependència que tinguis. L'acord tradicional del 10% no és un mal estàndard per marcar-lo com a objectiu. És un començament. Penso que hauríeu de ser responsables amb el que mengeu. Però, com he dit, si feu diversos passos sense superar les expectatives, no seré tan crític. Quan la meua dona i jo vam prendre consciència del patiment dels animals fa més de 50 anys, vam decidir deixar de comprar productes de granges industrials. Va ser el nostre primer pas. Vam continuar menjant carn durant un temps i, després, vam decidir que en realitat no ens feia falta. En general intenteu no donar suport a un sistema que infligeix un gran patiment als animals, ja que les granges industrials malbaraten el menjar que tenim per alimentar els animals. Això té implicacions en el canvi climàtic i, possiblement, també en la pandèmia. Per tant, mireu de contribuir a canviar el sistema alimentari mundial. També hi ha aspectes generals a l'hora d'intentar ser una persona digna amb els qui t'envolten. Tampoc els vull desatendre. No crec que només ens haguem de preocupar pels desconeguts llunyans i pels animals.

Harari: No es tracta d'obeir un conjunt o altre de lleis que venen de dalt, de baix o d'on sigui. La moralitat té a veure amb ser conscient del patiment i amb què podem fer per alleujar-lo. Una altra cosa és que la moralitat tendeix cap a la moderació i no cap a l'extremisme. Un dels grans problemes de la història de la moralitat és que tant les persones profanes com religioses confonen la moralitat amb l'extremisme; com

més extremista ets, més bona persona et creus. Es pot veure en tants moviments diferents... Però la moralitat tendeix cap a la moderació.

Mudrik: Yuval, diries que la humanitat esdevé més moral i compassiva amb el temps, o soc massa optimista, amb això?

The Life You Can Save
Peter Singer
Random House, 2009

Sapiens
Yuval Noah Harari
Edicions 62, 2016

Sobre el poder de la responsabilitat
Peter Singer i Yuval Noah Harari
(conversa original en anglès disponible a YouTube)
<http://ow.ly/eo2M50JT1rv>

Harari: La majoria dels grans canvis de la història no són uniformes. Per exemple, tenim la revolució feminista i els canvis molt ràpids i positius que s'han produït en les actituds envers el gènere i les dones. També tenim la crisi ecològica, i totes dues estan passant alhora. No s'anul·len entre si; tampoc no es complementen. Però en termes de milers d'anys crec que no podem dir que hi hagi cap millora remarcable en la moralitat humana, perquè fins i tot els assoliments reals dels darrers cent anys són del segle passat, i qui sap què ens espera d'aquí a 10, 20 o 50 anys. Podria ser simplement una petita sotragada en la història.

Durant milers d'anys, la humanitat ha esdevingut cada cop més poderosa i més unificada: no en el sentit que tothom està d'acord en tot o no hi ha guerres, sinó en el fet que tot esdevé un sistema únic. L'antiga situació de milers de tribus independents i aïllades ha desembocat en un sistema global. Això és molt clar. Però no podem dir que estiguem veient cap millora clara en la moralitat humana ni tampoc en la felicitat. No som significativament més feliços. No hi ha cap tendència clara que permeti albirar una vida millor d'aquí a milers d'anys.

Potser el pèndol només es balanceja de manera espaiada entre els extrems. Mireu els règims totalitaris del segle xx: van arribar a un nivell de crueltat que potser mai s'havia assolit enlloc en la història de la humanitat. En les darreres dècades, el pèndol tornà a oscil·lar en una direcció positiva, però en els darrers anys està tornant a fer-ho en una direcció molt perillosa. Potser d'aquí a 20 o 50 anys podríem tenir règims totalitaris pitjors dels que vam veure al segle xx.

Singer: De debò que espero que t'equivoquis amb això.

Harari: Jo també espero equivocar-me. És només una possibilitat, no una profecia. Però hauríem de ser realistes, hi ha una possibilitat. Depèn de nosaltres, de les decisions que prenem, de qui votem i de les institucions a les quals donem suport. És a dir, tornem al principi d'aquesta conversa. Encara ens trobem en un punt en què podem fer alguna cosa per evitar que succeeixi el pitjor.

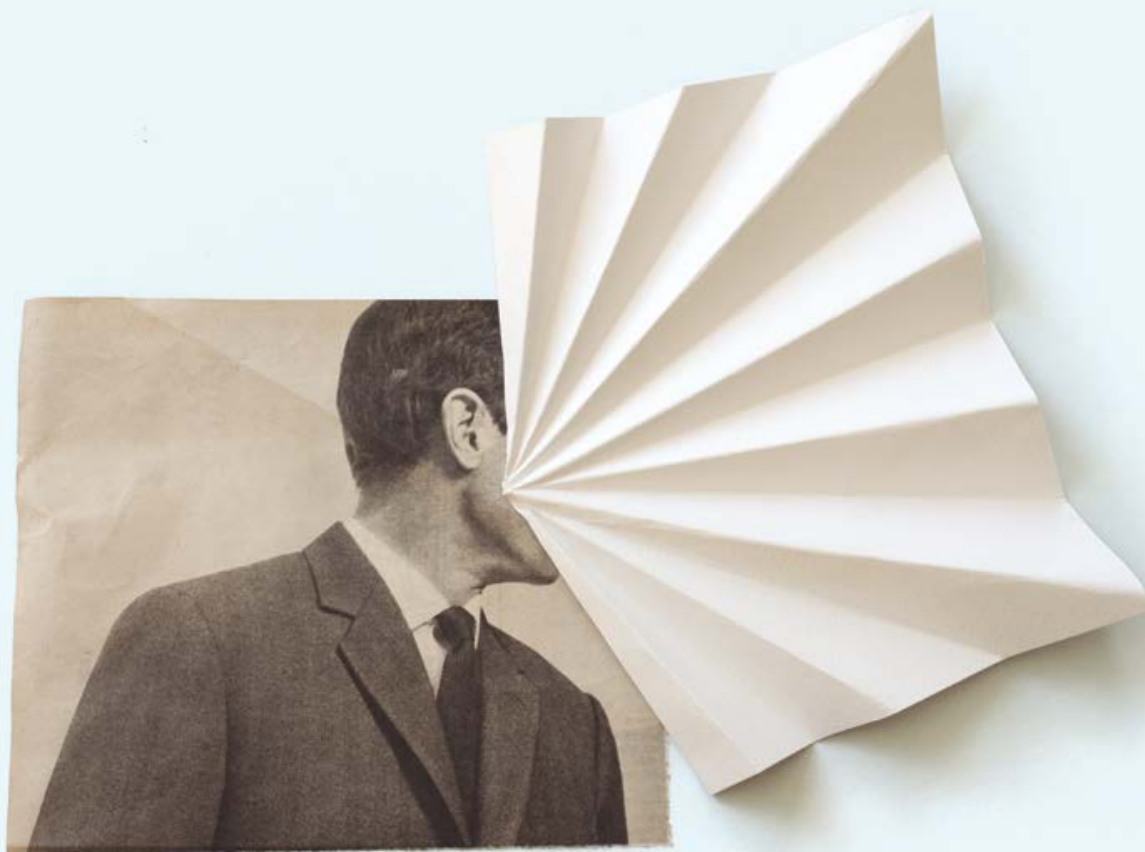

La irrellevància de la veritat

Pedro Olalla

La història ha demostrat que el poder no deu tant al coneixement i

la defensa de la veritat com a la possibilitat efectiva de configurar i imposar un discurs. El veritable problema del nostre temps és haver consentit que el *desideratum* neoliberal i neocon hagi arribat a convertir-se en dogma inqüestionable falsament avalat per la ciència i a conquerir no tan sols la política i l'ètica, sinó també el territori mateix de la veritat.

En els darrers temps, qui hagi tingut els ulls oberts haurà pogut ser testimoni de l'alarmant creixement d'una de les pitjors amenaces per a la supervivència de qualsevol ordenament humà digne de ser anomenat *civilització*: la manca d'interès per la veritat. Podria semblar una asseveració extrema, però, si encara ho dubtàvem, el relat i la gestió de les darreres "crisis" —financera, migratòria, sanitària, bèl·lica— estan deixant ben clar, enfront de la raó i l'honradesa, que —més que l'economia, la seguretat, la salut o la pau— allò que realment està en perill a la nostra civilització és la veritat.

Potser, en llegir això, algú podria suposar —precipitadament— que em referiré a les *fake news*, les boles que circulen per les xarxes socials, a les anomenades *teories conspiranoiques* o a altres formes d'intoxicació de la veritat introduïdes a l'imaginari social des dels marges del sistema, però no. Encara que totes aquestes manifestacions es puguin prendre com una mostra eventual de la creixent falta de respecte per la correspondència objectiva entre les asseveracions i els fets, esmentaré el que és més alarmant per a l'existència d'una civilització digna del seu nom: la presència naturalitzada d'aquest fenomen a les mateixes entranyes del sistema, a la desconnexió normalitzada del relat oficial pel que fa als fets i a les evidències, a una fallàcia estructural i continuada que creix dia a dia i que amenaça de continuar creixent fins a usurpar completament el territori de la veritat. Em referiré a una constatació que, encara que no ens sorprengui gaire, hauria de ser aterridora: que, per sostenir la credibilitat del discurs oficial, la veritat també resulta irrellevant.

Tanmateix, no siguem ingenus: això no és estrictament nou. La història ha demostrat moltes vegades que el poder no deu tant al coneixement i la defensa de la veritat com a la possibilitat efectiva de configurar i imposar un discurs; i, precisament per això, perquè tots els sistemes de poder solen assentar-se sobre discursos interessats i fallaços, la recerca de la veritat ha estat sempre un acte subversiu.

El poder, en el nostre temps, no és, per tant, cap excepció a aquesta regla: és, com lamentablement es podria esperar, el producte d'una versió, potser més sofisticada i més hipòcrita, de la ja alludida pràctica ancestral de configurar i imposar el discurs amb independència de la veritat. Un exemple d'aquesta sofisticació és que fins i tot un terme com *postveritat*, encunyat per denunciar de manera eufemística algunes fallàcies del relat oficial de l'administració Bush pare, ja ha estat adoptat pel sistema mateix per desacreditar el discurs dels qui, eventualment, consideren els seus oponents ideològics. I el mateix es podria dir de la resemantització interessada d'altres termes com *demagògia* i *populisme*.

Però no perdem el fil. La realitat —i això és el que és greu— és que, a hores d'ara, el relat mateix del sistema ja no és altra cosa que un èxit acurat de la mateixa pràctica demagògica i populista que fingeix censurar: la de la *postveritat*, la d'atorgar a les creences defensades un rang de veritat, al marge dels fets objectius, i modelar a partir d'aquestes un relat interessat i fallaç amb què nodrir l'opinió pública fins a aconseguir que aquesta

Pedro Olalla

Escritor, filòsof i hel·lenista (Oviedo, 1966) establert a Atenes des del 1994. Pel conjunt de la seva obra i per la promoció de la cultura grega ha rebut, entre molts altres reconeixements, els títols d'Ambaixador de l'Hel·lenisme (Grècia), Cavaller de l'Ordre del Mèrit Civil (Espanya) i membre associat del Centre d'Estudis Hel·lènics de la Universitat de Harvard. Entre les seves obres recents destaquen els llibres *Grecia en el aire* (2015), *De senectute politica* (2018) i *Palabras del Egeo* (2022), tots publicats per l'editorial Acantilado.

narrativa substitueixi en la consciència col·lectiva la pròpia realitat. Tan destructius i tòxics, doncs —tot i que de pitjor tessitura moral—, com una invenció malintencionada, una opinió insolent a Twitter o una selecció descontrolada de continguts generada per un algorisme, poden ser, per la part oficial, el falsejament de dades i l'anàlisi tergiversada d'estadístiques, les declaracions contràries als fets, el silenciament d'allò que hauria de ser notícia, la demonització de persones o idees polítiques, la declaració de “temes tabú”, la imposició de línies editorials per a la creació d'un estat d'opinió favorable permanent, o la designació d'una agenda mediàtica al servei del poder establert per generar adhesió o aversió a determinades persones, idees o projectes, al marge de qualsevol anàlisi honesta i crítica, és a dir, al marge de la veritat. Unes pràctiques, totes elles, a les quals estem tristament acostumats i de les quals podem trobar, de sobres, exemples quotidians a la vida política nacional i internacional.

Encara que ens resistim a creure-ho, confiem, doncs, en un sistema més interessat a promoure el relat de la seva conveniència que a actuar d'acord amb la veritat; i, perquè aquesta afirmació tan rotunda no es pugui prendre per una mera asseveració ideològica (malgrat els flagrants exemples quotidians), convé que ens preguntem per quines estranyes raons l'eterna aspiració de marcar el discurs dominant al marge de la veritat arriba avui a cotes inèdites.

Fem una petita reflexió històrica. Pot ser que, des de temps molt antics, el poder s'hagi pres per una prerrogativa de la divinitat i l'hagin exercit de manera vicària persones que suposadament hi estan emparentades o els seus representants al món terrenal; però, des del moment en què hi ha hagut un grup d'individus amb poder econòmic, aquests s'han afanyat tot el possible per transmutar-lo en poder polític: és a dir, per aconseguir poder prendre les decisions ells mateixos, no tant amb la noble intenció de reorganitzar el sistema en pro de la justícia

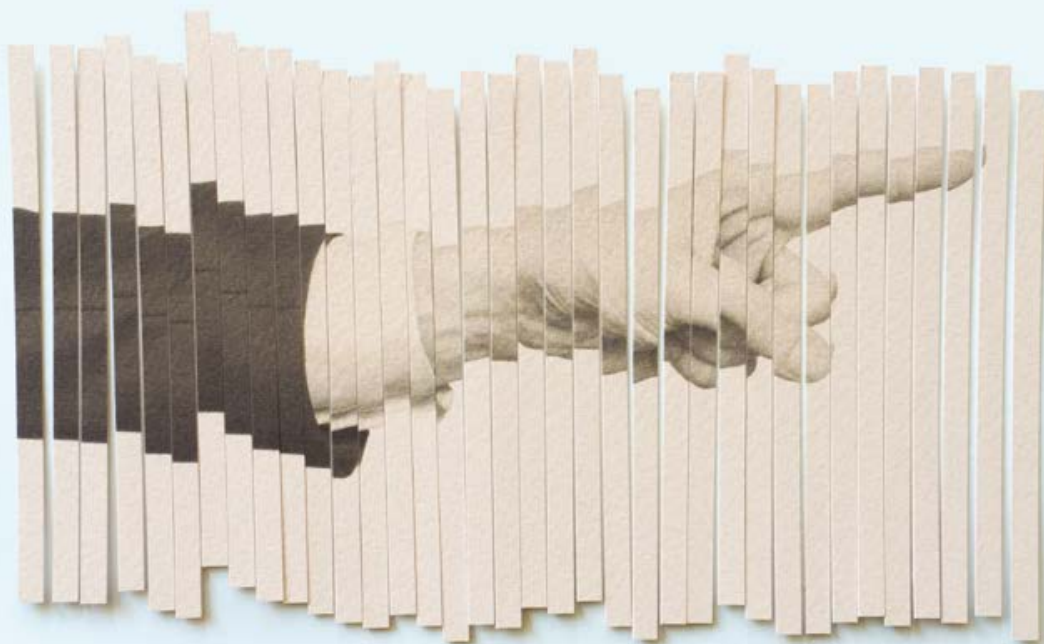

Confiam en un sistema més interessat a promoure el relat de la seva conveniència que no pas a actuar d'acord amb la veritat.

—si bé, de vegades, ha pogut ser així—, sinó amb la menys noble d'orientar-lo cap a la salvaguarda dels propis interessos. Precisament per combatre aquesta dinàmica va néixer, un dia llunyà, la democràcia: un sistema idealista i radical concebut perquè la

desigualtat econòmica i de classe fos contrarestatada per la igualtat política; però aquesta és una altra història. El fet és que el seguiment de l'eterna voluntat de convertir la riquesa en poder ens podria servir per reconstruir la història del món.

En els temps actuals, en què el creixement descontrolat de l'economia financera globalitzada ja ha generat una concentració de la riquesa sense precedents, comprovem que les poques mans que acumulen un poder econòmic tan ingent segueixen interessades, per descomptat, en la vella alquímia de transmutar-lo en un ingent —i nou— poder polític. La seva principal eina financera per a aquesta comesa ha estat, fins ara,

el control dels diners i del deute. A través d'aquesta eina —o arma de destrucció massiva— s'han anat apoderant, a ritme galopant, dels recursos naturals, les fonts d'energia, la propietat del sòl, els mercats de seguretat i armament, els grans mitjans de comunicació de masses, el sector farmacèutic... i han aconseguit que allà on els idealistes veien un dret —l'alimentació, la salut, l'habitatge— hi hagi avui un vedat privat d'especulació i d'enriquiment.

Sens dubte, el control del deute ha estat l'arma material, però l'arma psicològica ha estat i continua sent la generació permanent d'una postveritat. Si en altres temps, quan la veritat era representada pels dogmes de la fe, el sistema dominant va tenir de la seva banda la religió (i no és que aquesta profitosa simbiosi ja hagi deixat d'existir), ara, quan l'única garantia universal i inqüestionable de debò sembla provenir de la ciència, el sistema intenta fer creure que compta amb el seu aval permanent, tot aplicant la perversa estratègia de presentar els postulats de la seva ideologia com a postulats de la ciència per evitar que es posin en qüestió.

Amb aquesta comesa operen actualment al món nombrosos *think tanks* i "institucions acadèmiques" consagrades a construir i promoure, amb mètodes opacs i ingents recursos materials i humans, el marc teòric que avali de manera "científica" la narrativa interessada

del sistema dominant. Des del Centre per al Control i la Prevenció de Malalties (CDC, per les sigles en anglès), l'Institut Fauci o la Fundació Bill & Melinda Gates en el tema de les vacunes mRNA i la covid-19, fins a la National Endowment for Democracy (NED) en la promoció de l'estratègia nord-americana a Ucraïna. Aquests són els responsables que creguem una cosa, encara que la realitat en demostrï una altra. Que creguem, per exemple, que “la salut és el primer”, encara que deu mil persones perdin la vida cada dia per no poder-se pagar atenció sanitària o no tenir accés

---

Fins fa poc, el que es valorava era tenir esperit crític i indagador, però avui s'ha generat una forta tendència col·lectiva a degradar tothom qui qüestionï el relat oficial.

als sistemes de salut, encara que la tendència dels governs a tot el món —amb nombroses peticions explícites de la Comissió Europea als estats membres— sigui cap a les retallades en sanitat i pensions i cap a la privatització dels sistemes públics, i encara que la salut ja sigui avui un dels terrenys més pròspers d'enriquiment empresarial i d'especulació financera. Que creguem,

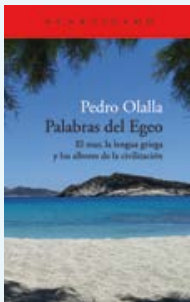
per exemple, que “estem per la pau”, encara que un 11% de la humanitat visqui actualment en estat de guerra, embarcada en conflictes dels quals som, en bona mesura, responsables, i dels quals gairebé no tenim cap notícia. O també que creguem, per exemple, que, gràcies als plans d'austeritat de la Troika, Grècia és ara “una economia enfortida i viable” —com va declarar l'Eurogrup quan va decidir treure-la als mercats—, encara que, des que es va incloure als “rescats”, el seu deute hagi ascendit del 129% d'aleshores al 230% d'avui, hagi perdut el 25% del seu PIB i una de cada quatre persones visqui sota el llindar de la pobresa.

Gràcies a aquesta estratègia generalitzada, durant les darreres dècades del segle passat i les primeres d'aquest, els postulats del neoliberalisme, les aspiracions del neoconservadorisme anglosaxó i les ambicions de l'economia financera globalitzada han aconseguit un veritable “salt qualitatiu”: elevar-se subrepticiament de la categoria de teories econòmiques i geopolítiques qüestionables a la de dogmes científics inqüestionables, la qual cosa ha suscitat un estrany consens, gairebé universal, que ha catapultat cap a cotes inèdites el poder de facto de l'elit econòmica global i que ha propiciat que aquesta promogui, fins i tot, la creació d'estructures supranacionals per convertir-lo en un poder de iure per sobre dels estats tradicionals, de les constitucions, dels governs nacionals i d'altres eventuais “obstacles” als seus interessos particulars, com ara les conquestes seculares de l'estat de dret o de la mateixa democràcia. Fruit d'aquest “salt” tan reeixit és, per exemple, la creació de grups plutocràtics (G8, G12, Tríada) que actuen amb opacitat i desvergonyiment al marge de l'Organització de les Nacions Unides —ja malmesa—, la negociació semisecreta de polèmics tractats de lliure comerç (TTIP), el ressorgiment de l'OTAN com a presumpta garantia de pau i llibertat al món i, en general, la sospitosa manera de procedir

d'institucions com l'FMI, la Comissió Europea i el Banc Central Europeu: la famosa Troika de les polítiques d'austeritat, que van anteposar l'ambició dels creditors a la supervivència dels deutors i que han socavat amb fets inqüestionables la credibilitat de la mateixa Unió Europea com a projecte solidari i progressista.

Cal reconèixer, com a autocrítica de la mateixa societat, que, a l'objectiu pernicios que el relat dominant es percebi com a veritat avalada per la ciència, hi han contribuït generosament tots els qui entenen la política com un joc de relacions públiques per a la salvaguarda d'interessos privats i tots els qui, per mandra reflexiva o covardia, decideixen secundar el discurs oficial de manera acrítica. Perquè, fins fa poc, el que es valorava era tenir esperit crític i indagador; però avui s'ha generat una forta tendència col·lectiva a degradar frívolament a la condició de "terraplanista", "conspiranoic" i "asocial" —sense considerar la solvència d'objeccions o arguments— tothom qui qüestioni el relat oficial, ja que oposar-se al relat oficial es percep com una forassenyada oposició a la ciència. Hem preferit tornar al principi d'*auctoritas*, exercit avui per les "institucions", els "mitjans" i els "benpensants", i ja no és que els ortodoxos tinguin reconegut el seu dret a equivocar-se i els heterodoxos no (la qual cosa, per si mateixa, ja és una injustícia flagrant), sinó que els ortodoxos, encara que s'equivoquin, saben que mai no seran qüestionats ni represaliats, mentre que els heterodoxos ho seran, encara que els fets acabin demostrant que tenien raó.

Si seguim així, aviat —molt aviat— les nostres accions per afrontar les "crisis" ja no es regiran per la raó crítica ni per la ciència, sinó per la fe en el discurs dominant. El veritable problema del nostre temps, al meu entendre, és precisament aquest: haver consentit que —amb la connivència interessada de les elits, el "pessebrisme" intel·lectual i acadèmic, la manca de rigor de la premsa i la credulitat passiva de la societat en conjunt— el *desideratum* neoliberal i neocon hagi arribat a convertir-se en dogma inqüestionable falsament avalat per la ciència, i a conquerir de manera demolidora no sols la política i l'ètica, sinó el territori mateix de la veritat. Aquest és el veritable problema; la resta —tot el que vivim avui— només són conseqüències.

Palabras del Egeo
Acantilado, 2022

De senectute politica
Acantilado, 2018

Grecia en el aire
Acantilado, 2015

Quin és el futur de la política democràtica **Chantal Mouffe**

als governs autoritaris, però que també pot permetre recuperar i intensificar les institucions democràtiques a través del que Chantal Mouffe denomina *populisme d'esquerres*. Segons l'autora, aquest constitueix l'estratègia política més prometedora per revifar i expandir els ideals democràtics a l'Europa actual.

Europa es troba davant d'una crisi d'hegemonia neoliberal que podria obrir el camí

Ens trobem en una època clarament inestable de la política democràtica. En molts països europeus som testimonis de l'èxit creixent dels partits populistes de dretes. Des de diversos cercles se sent la reivindicació que la democràcia està en perill, i moltes veus fan saltar l'alarma davant d'un possible retorn del "feixisme".

No hi ha cap dubte que ens trobem davant d'una crisi d'hegemonia neoliberal que podria obrir el camí als governs autoritaris, però que també pot oferir l'oportunitat de recuperar i intensificar les institucions democràtiques, debilitades per la condició "postdemocràtica" derivada de trenta anys de neoliberalisme.

Aquesta condició postdemocràtica és producte de diversos fenòmens. El primer, que he proposat anomenar *postpolítica*, és l'esvaïment de les fronteres polítiques entre la dreta i l'esquerra. És el resultat del consens establert entre partits de centredreta i de centreesquerra sobre la idea que no hi havia alternativa a la globalització neoliberal. Sota l'imperatiu de la "modernització", els socialdemòcrates han acceptat els "dictats" del capitalisme financer globalitzat i els límits que imposa a la intervenció estatal i a les polítiques públiques.

La política s'ha convertit en una mera qüestió tècnica de gestió de l'ordre establert, un domini reservat als experts. La sobirania del poble, concepte clau de l'ideal democràtic, s'ha declarat obsoleta. La postpolítica només permet una alternança de poder entre els partits de centredreta i centreesquerra. S'ha eliminat la disputa controvertida entre diversos projectes polítics, crucial per a la política democràtica.

Aquesta evolució postpolítica ha tingut lloc en un context socioeconòmic caracteritzat pel domini del capitalisme financer. La financerització de l'economia ha anat acompanyada de polítiques de privatització i desregulació que, juntament amb les mesures d'austeritat imposades després de la crisi del 2008, han provocat un augment exponencial de la desigualtat.

Això afecta especialment els sectors populars, ja desafavorits, i la classe treballadora, però també una part important de les classes mitjanes, que han entrat en un procés de pauperització i precarització. Es pot parlar perfectament d'un fenomen d'"oligarquització" de les nostres societats.

En els darrers anys, han sorgit diversos moviments de resistència contra la destitució postdemocràtica de la sobirania popular i les devastadores conseqüències de la globalització neoliberal. Es poden interpretar a partir del que Karl Polanyi va presentar a *The Great Transformation* [La gran transformació] com un "contramoviment" en què la societat va reaccionar contra el procés de mercantilització i va impulsar la protecció social. Aquest contramoviment, va assenyalar, podia prendre formes progressives o regressives.

Aquesta ambivalència també es dona en la conjuntura actual. En diversos països europeus, aquestes resistències han estat adoptades per partits populistes de dretes, que han articulat en un vocabulari

Chantal Mouffe

(Charleroi, Bèlgica, 1943), filòsofa i politòloga, és professora de teoria política a la Universitat de Westminster i ha estat docent i investigadora en universitats europees i americanes. És coneguda per obres com *Hegemonía y estrategia socialista. Hacia una radicalización de la democracia* (1985) —que va escriure amb Ernesto Laclau—, *La paradoja democrática* (2003) o *En torno a lo político* (2007), que l'han convertida en un referent de la filosofia política contemporània. Més recentment ha publicat, entre d'altres, *Agonística: Pensar el mundo políticamente* (2014) i *Por un populismo de izquierda* (2018).

nacionalista i xenòfob les demandes dels sectors populars, abandonats pels partits de centreesquerra des de la seva conversió al neoliberalisme.

Els populistes de dretes proclamen que tornaran al poble la veu que li han confiscat les elits. Han entès que la política sempre és “partidista” i que requereix una confrontació entre nosaltres/ells. Així mateix, reconeixen la necessitat de mobilitzar els afectes per construir identitats polítiques collectives. Amb el dibuix “populista” de la frontera política entre el “poble” i l’*establishment* rebutgen obertament el consens postpolític.

Aquests són precisament els moviments pròpiament polítics que la majoria dels partits d’esquerres no poden fer pel seu ideal consensuat de la política i la visió racionalista segons la qual les passions s’han d’excloure de la política democràtica. Per a ells només són acceptables els arguments i procediments racionals. Això explica la seva hostilitat envers el populisme, que assimilen a la demagògia i la irracionalitat.

Del populisme de dretes al d’esquerres

Malauradament, no és amb la defensa obstinada del consens postpolític que es pot afrontar el repte del populisme de dretes. És vital entendre que, per lluitar contra el populisme de dretes, l’estratègia de la condemna moral i la demonització del seu electorat és totalment contraproductiu, perquè reforça el sentiment antisistema entre les classes populars. El que explica que el populisme de dretes tingui ressò en sectors socials cada cop més nombrosos és l’absència d’un projecte polític capaç d’aportar un vocabulari diferent per formular el que, en el seu origen, són greuges genuïns.

L’única manera de contrarestar l’auge del populisme de dretes és donar una resposta progressista a les demandes que expressa amb un llenguatge xenòfob. Això suposa reconèixer l’existència d’un nucli democràtic en aquelles demandes i la possibilitat, a través d’un discurs diferent, d’articular en una direcció progressista les múltiples resistències

---

L’única manera de contrarestar l’auge del populisme de dretes és donar una resposta progressista a les reivindicacions que expressa amb un llenguatge xenòfob.

a les conseqüències de la globalització neoliberal. Classificar els partits populistes de dretes com “d’extrema dreta” o “feixistes”, presentar-los com una mena de malaltia moral o com el retorn de la “pesta bruna”, i atribuir el seu atractiu a la falta d’educació o a factors atàvics és, per descomptat,

molt convenient per a les forces de centreesquerra. Els permet desestimar totes les seves demandes i evitar reconèixer la responsabilitat que tenen en la seva aparició.

Per dissenyar una resposta pròpiament política cal adonar-se que el moment populista actual és l’expressió de demandes molt heterogènies, que no es poden formular a través de la dicotomia esquerra/dreta tradicional. A diferència de l’època del capitalisme fordista, caracteritzada per lluites organitzades al voltant de la centralitat d’una classe treballadora en defensa dels seus interessos específics, en el

Cal establir una sinergia entre els moviments socials i els partits amb l'objectiu de construir un "poble" i mobilitzar els afectes comuns cap a la igualtat i la justícia social. Aquesta és l'estratègia política que anomeno *populisme d'esquerres*.

capitalisme neoliberal postfordista les resistències s'han desenvolupat en molts punts fora del procés productiu. Aquestes demandes, moltes de les quals tenen un caràcter transversal, ja no corresponen a sectors socials definits en termes sociològics ni per la seva ubicació en l'estructura social. A més, les reivindicacions vinculades a les lluites contra el sexisme i el racisme, així com les relacionades amb el medi ambient, han adquirit cada cop més rellevància.

Per federar aquestes lluites diverses cal establir una sinergia entre els moviments socials i els partits amb l'objectiu de construir un "poble" i mobilitzar els afectes comuns cap a la igualtat i la justícia social. Aquesta és l'estratègia política que anomeno *populisme d'esquerres*. Té la finalitat de construir una "voluntat colectiva", un "poble" l'adversari del qual estigui constituït per l'"oligarquia" i per totes les forces que sostenen l'ordre neoliberal. L'objectiu és establir la base d'una nova formació hegemònica que dirigirà una bifurcació ecològica per garantir l'habitabilitat del planeta per a humans i altres éssers, així com per crear les condicions per recuperar i intensificar les institucions democràtiques. El procés de radicalització de les institucions democràtiques inclourà sens dubte moments de ruptura i un enfrontament amb els interessos econòmics dominants. És una estratègia "reformista radical" que implica una dimensió anticapitalista, però que no exigeix renunciar a les institucions demòcrates liberals.

Aquest model hegemònic prendrà formes diferents segons les trajectòries específiques, els contextos nacionals i les tradicions implicades. No hi ha cap pla d'acció a seguir ni cap destinació final on arribar. L'important, independentment de com en diguem, és que la "democràcia" sigui el significat hegemònic al voltant del qual s'articulen les diverses lluites i que no es descartin les institucions pluralistes. El populisme d'esquerres, concebut al voltant d'objectius democràtics radicals, lluny de ser una perversió de la democràcia, una visió que les forces defensores de l'estatu quo intenten imposar desqualificant com a "extremismes" i "enemics del pluralisme" tots aquells que s'oposen al consens postpolític, constitueix l'estratègia política més prometedora per revifar i expandir els ideals democràtics a l'Europa actual.

Por un populismo de izquierda
Siglo XXI, Buenos Aires, 2018

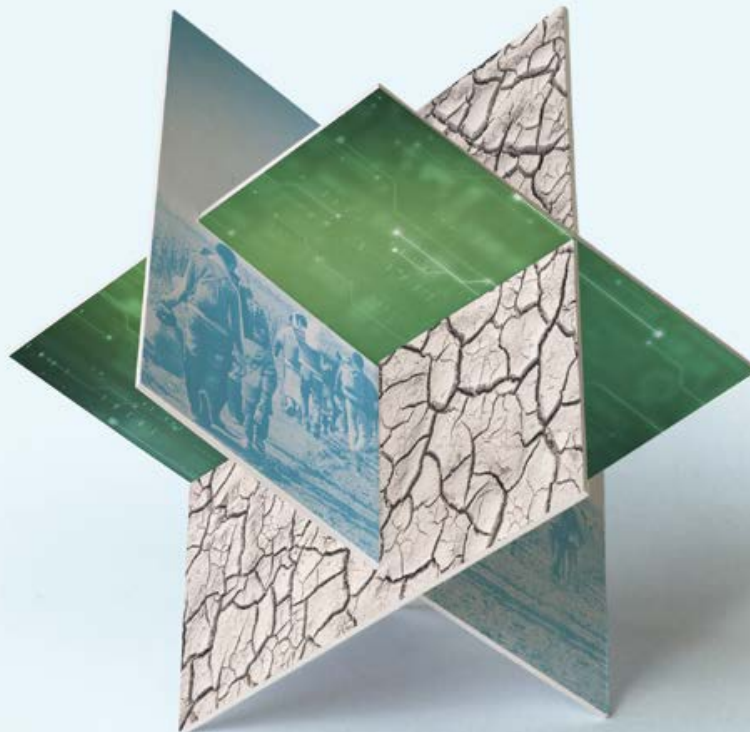
Agonística:
Pensar el mundo políticamente
Fondo de Cultura Económica,
Buenos Aires, 2014

La nostra crisi de la democràcia

Cristina Monge

El començament del segle XXI ens situa davant d'uns desafiaments que

obliguen les democràcies a perfeccionar-se. Els nous reptes, tant els globals com els propis de cada zona, com ara el sud d'Europa, necessiten més democràcia i que aquesta sigui millor. Assolir una visió global sense homogeneïtzar, gestionar la complexitat i articular una nova governança multiactor són algunes de les mesures que caldrà abordar.

La idea de crisi és consubstancial a la mateixa democràcia, ha estat present al llarg dels temps. Cada generació en té una de pròpia i considera que és la més rellevant. Això ofereix un marc de millora contínua, en el qual cal demanar-se constantment què falla en les democràcies i com es pot abordar. Vegem-ho, per tant, com una oportunitat.

En aquestes línies intentarem dibuixar els perfils de la crisi de la democràcia que ens ha tocat viure al sud d'Europa en les primeres dècades del segle XXI. Es tracta d'entendre els nostres problemes, amb elements propis i d'altres compartits amb crisis pròpies d'altres temps o latituds en un marc global.

El paisatge global de les democràcies és profundament inquietant. Segons l'organització Freedom House, les democràcies fa 16 anys consecutius que pateixen el declivi de les llibertats. Un total de 60 països van experimentar-ne un descens durant l'any 2021, mentre que només 25 van millorar. Actualment, al voltant del 38% de la població mundial viu en països no lliures —la proporció més alta des del 1997— i només al voltant del 20% viu ara en països lliures. En la mateixa línia, l'informe de Varieties of Democracy (V-Dem) 2022 indica que els avenços que han experimentat les democràcies en els darrers 30 anys estan desapareixent, que aproximadament el 70% de la població viu en règims dictatorials i que hi ha senyals que la naturalesa de les autocràcies està canviant, amb governs que cada cop utilitzen més la desinformació per aconseguir que l'opinió pública, interna i externa, els doni suport.

A més de les qüestions de caràcter intern de cada país, tots s'enfronten a desafiaments comuns. Cada moment té el seu repte, i a aquest no n'hi falten. Qualsevol anàlisi veu en la crisi climàtica, en la revolució tecnològica o en els moviments migratoris els grans temes que s'han de resoldre, als quals recentment s'ha unit una nova configuració de l'escena internacional. La darrera cimera de l'OTAN, celebrada al juny a Madrid, va materialitzar un realineament de blocs en una mena de segona edició de la Guerra Freda, amb el bloc occidental o aliat que definia Rússia com una amenaça, la Xina com un desafiament i que perdia influència al sud global. En aquest nou escenari s'hi han d'encaixar els altres reptes.

Si analitzem aquests grans reptes globals, veurem que comparteixen algunes característiques substancials. En subratllaré tres: són globals, complexos i necessiten polítiques multiactor. Aquests tres trets són incòmodes per a les democràcies actuals.

Reptes globals i complexos

Les democràcies liberals troben el seu estat natural als Estats, i, quan s'han de reunir amb altres règims en fòrums multilaterals, les regles de joc que les regeixen no sempre són respectuoses amb el mínim exigible a les democràcies. Per això tenen dificultats per afrontar problemes de naturalesa global.

Els desafiaments ambientals són des de fa dècades el gran exemple dels fenòmens globals. No es poden entendre des d'un altre àmbit

Cristina Monge

Polítologa i doctora per la Universitat de Saragossa, on imparteix classes de sociologia. Presidenta de l'associació Más Democracia. Investiga sobre sostenibilitat i qualitat democràtica, especialment, sobre la governança per a la transició ecològica. Analista política a *El País*, Cadena SER, RTVE, *infoLibre* i el *Green European Journal*. Forma part del consell assessor de la consultoria LLYC i de la revista *Ethic*. Participa al Fòrum de Govern Obert, al Consejo de Cooperación al Desarrollo i al Grupo de Análisis Metodológico del proyecto de rendición de cuentas de la Presidencia del Govern d'Espanya "Cumpliendo". Autora de *15M: Un movimiento político para democratizar la sociedad* (2017) i coordinadora de l'obra col·lectiva *Tras la indignación. El 15M: miradas desde el presente* (2021). És coautora, juntament amb Raúl Oliván, de *Hackear la política* (2019).

que no sigui el global, però la feble governança de la Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic no permet avançar amb la velocitat i l'ambició necessàries. Les democràcies no tenen instruments per poder gestionar-ho més enllà dels acords voluntaris sempre a l'atzar de noves urgències, com ha passat amb els plans de descarbonització de l'energia, en bona mesura en suspens després de la invasió russa d'Ucraïna. L'excusa fàcil de "per què el meu país haurà d'assumir el cost de la transició mentre no ho faci el món en conjunt" opera amb massa facilitat.

Globals són també els moviments de persones que fugen dels seus països deixant enrere conflictes, situacions de pobresa i escassetat, i, en un bon nombre de casos, territoris on el canvi climàtic ha fet impossible la vida. Tot i les dificultats per aïllar-lo d'altres elements de caràcter econòmic, el canvi climàtic apareix ja com el primer factor de desplaçament humà i un dels primers de migracions. Tampoc en aquest cas hi ha fòrums de governança global que, en termes democràtics, puguin abordar el desafiament des de la defensa dels drets humans.

Global és també la revolució tecnològica, tant en el desenvolupament com en les repercussions socials i en els intents de gestionar-la. Novament les democràcies troben aquí recursos escassos per

---

La complexitat dels reptes globals es manifesta en la seva comprensió i en la dificultat de fer-los entenedors més enllà dels cercles d'experts.

governar la digitalització, en totes les seves vessants, i fer-la compatible amb els principis democràtics. La pandèmia va treure a la llum un intens debat sobre la vella disjuntiva entre llibertat i seguretat, aquesta vegada en la seva versió digital, i la guerra d'Ucraïna està mostrant la consolidació d'un nou espai,

el ciberespai, com a lloc on cada cop es lliuren més batalles, inclosa la guerra entre Estats. Un àmbit privat que s'escapa amb molta facilitat de qualsevol intent de regulació.

En segon lloc, aquests desafiaments són sempre complexos. La complexitat es manifesta en la seva comprensió i en la dificultat de fer-los entenedors més enllà dels cercles d'experts. Això remet a la necessitat de donar un nou paper al coneixement en les democràcies, que no aconsegueixen articular mecanismes estables d'incorporació dels coneixements experts (en plural) a la presa de decisions polítiques.

La crisi climàtica és la manifestació de problemes del model de desenvolupament —la febre del planeta, se sol dir—, i ho canvia tot per si mateixa. Encara que costi d'entendre-ho, no suposa tant un problema per al planeta, que disposa de múltiples mecanismes de regeneració i resposta, com per als éssers vius que l'habitarem. El canvi del clima va més enllà d'un increment de les temperatures. Es manifesta en una enorme variabilitat amb fenòmens encadenats que en bona mesura desconeixem. Per això la ciència adverteix, amb raó, que entrem en un terreny inexplorat.

En relació amb això, els moviments migratoris inclouen cada cop més factors que cal tenir en compte, la gestió dels quals es fa

---

Al sud d'Europa han adquirit una importància especial la desconfiança i la insatisfacció amb la política, el populisme, la crisi d'intermediació i l'increment de la desigualtat.

més complexa pel context de fons. Per posar un exemple, el debat sobre el reconeixement de la figura de refugiat climàtic xoca amb el temor d'obrir la Convenció de Ginebra per la possibilitat, atesa la correlació de forces actuals, d'estrènyer la protecció en lloc d'eixamplar-la. A més, als països desenvolupats els manquen polítiques

migratòries capaces d'abordar el desafiament des de la defensa de la democràcia i els drets humans, cosa que els fa incórrer moltes vegades en contradiccions que una democràcia no hauria d'acceptar. La mort d'una vintena de migrants (aproximadament, ja que hi ha xifres diferents segons les fonts) el 24 de juny passat quan intentaven saltar la tanca de Melilla a les mans de la policia marroquina suposa un dur revés a la superioritat moral democràtica.

Una cosa semblant passa amb la revolució digital. Tot i que la ciència-ficció ha treballat profusament per crear escenaris ja no tan llunyans, les repercussions en l'àmbit psicològic, les relacions socials, les transformacions econòmiques i els riscos polítics amb prou feines han començat a aparèixer. Les primeres investigacions, per exemple, sobre la proliferació de xarxes socials, tiren per terra algunes de les pors que s'hi abocaven, com la menor sociabilitat dels seus usuaris, i fa emergir-ne d'altres, com la creació de bombolles cada vegada més autoreferencials.

La necessitat de polítiques multiactor

Els tres reptes presos com a exemple necessiten, per gestionar-se amb èxit, polítiques multiactor. O el que és el mateix, assumir que cap actor per si sol pot afrontar-los i que calen espais de creació de polítiques amb disciplines i sectors treballant conjuntament en un enfocament transdisciplinari.

La transició ecològica no es fa a cop de BOE ni podrien fer-la només els fons d'inversió —conscients com són del risc financer en què incorren en la situació actual—, ni les societats a força de voluntarisme i canvi de comportament. La transició ecològica necessita direcció política —actualment hi ha poques qüestions més ideològiques que aquesta—, treball reglamentari que creï incentius, inversions i desenvolupament de productes, l'acceptació social del desafiament i un treball ingent de coneixement transdisciplinari al seu servei.

Els moviments migratoris tampoc no s'acabaran aixecant tanques. Cal plantejar polítiques d'inversió als països d'origen, una gestió adequada de les fronteres, però també el concurs de les empreses en la garantia de respecte als drets i la formació, i, per descomptat, una actitud d'acollida de les societats molt allunyada de la por i l'amenaça amb què de vegades s'entenen els moviments migratoris.

De la mateixa manera, la revolució digital, amb tot el poder transformador que engloba, no es pot deixar en mans de tecnòlegs i

---

El populisme com a paradigma comprèn opcions polítiques molt diferents, de caràcter progressista les unes i reaccionàries les altres.

empreses tecnològiques. Sense elles res no seria possible, però el paper de la política s'ha de reivindicar a l'hora d'establir regles en un nou espai, privat, on cada cop es desenvolupen més activitats de caràcter públic, el ciberespai. Les dificultats, com mostra la Declaració de principis i drets digitals, no són

poques. Les societats necessiten comprendre la magnitud del canvi i anar adquirint seguretat.

La crisi al Sud

En aquest context, al sud d'Europa es donen elements que, encara que es comparteixin també amb altres països europeus, han adquirit a l'àrea meridional una importància especial: la desconfiança i la insatisfacció amb la política, el populisme, la crisi d'intermediació i l'increment de la desigualtat.

En aquestes pàgines no hi caben les consideracions de caràcter històric, econòmic i polític que comparteixen tots o gairebé tots aquests països, però és evident que una estructura econòmica molt orientada al sector serveis, o l'accés tardà a la democràcia de Portugal, Espanya i Grècia, així com el seu caràcter de frontera sud d'Europa, dibuixen un escenari propi i comú.

En primer lloc, les democràcies del sud d'Europa pateixen un greu problema de confiança en la política. Segons l'Eurobaròmetre, els països d'aquesta zona són els que tenen una taxa de satisfacció més baixa amb la democràcia, després dels països de l'Est. Alhora, se situen també entre els que menys confien en la Unió Europea (UE) i els que menys satisfets es troben amb la democràcia de la UE.

En el cas espanyol, si se sumen totes les opcions relacionades amb la política com a problema als estudis del CIS, es veurà com, almenys des de principis del 2021, la política apareix com la primera preocupació, per davant dels temes econòmics.

La desconfiança, prèvia a la crisi del 2008, troba en aquesta el seu gran accelerador i no ha deixat de créixer des d'aleshores. La política, almenys en el pla declaratiu, ja no es percep com una cosa útil per resoldre les dificultats comunes. Això no obstant, quan sorgeixen grans problemes com la pandèmia, la ciutadania mira la política buscant respostes i indicacions de què fer, cosa que convida a relativitzar una mica el que després es declara als estudis d'opinió.

La crisi de la democràcia no és només la de les institucions. També és la dels ens d'intermediació. Partits polítics i mitjans de comunicació en són alguns dels principals afectats. D'aquests, Sánchez-Cuenca (2022) en diu el següent: "El problema es concentra en aquests dos actors, partits i mitjans, i no tant en el règim democràtic. De fet, en el terreny de les idees no han sorgit alternatives a la democràcia".

Nota

1. Entre altres, es pot consultar aquest estudi de Pew Research Center: <http://ow.ly/NtzY50JOhrF>

Efectivament, si s'observa la confiança que la ciutadania té en els partits polítics, els països del sud d'Europa tornen a aparèixer a la part baixa de la taula, acompanyats d'alguns dels països de l'Est i del Bàltic, i molt allunyats d'Holanda, Dinamarca, Suècia, Alemanya o Finlàndia.

Pel que fa a la confiança en els mitjans de comunicació, diversos estudis¹ mostren com als països del Sud la ciutadania creu menys en els mitjans de comunicació, i, a més, la confiança ha anat baixant els últims anys per sota de la mitjana europea, encara que amb millors dades en el cas de Portugal.

A excepció de Portugal, el mapa d'Europa mostra tot el sud com la zona amb més desigualtat, segons l'índex de Gini, desigualtat que s'ha vist incrementada per la pandèmia i que dificulta les mesures que cal prendre per pal·liar-ne les conseqüències.

Quanta desigualtat és capaç de suportar la democràcia ja és una pregunta habitual, però és un dels motius de descontentament i tensions socials. La desigualtat econòmica, a més, és la base sobre la qual operen altres desigualtats com la de gènere o la territorial, que van acumulant greuges i motius d'insatisfacció. Les democràcies del sud d'Europa tenen aquí un altre motiu de preocupació.

Increment del populisme

Tot i que no és exclusiu del sud d'Europa, els populismes han irromput amb força en una clara impugnació de les democràcies liberals. La disjuntiva nosaltres *versus* ells, la preferència per la democràcia directa en detriment de la intermediació, el replegament cap a l'estat nació com a element de rebuig a aquesta globalització i una cultura política ancorada en les emocions són elements que troben ressò en els qui han deixat de creure

en les democràcies liberals occidentals. En definitiva, la seva resposta es basa en la crítica a les elits i la noció de poble com una cosa homogènia aliena al pluralisme.

Hi ha qui veu en l'aparició del populisme un símptoma dels problemes descrits anteriorment i els qui apunten que suposa molt més. Això no obstant, convé entendre que el populisme com a paradigma comprèn opcions polítiques molt diferents, de caràcter progressista les unes i reaccionàries les altres. Com a aspecte clau, l'element excloent de les segones. Tant Grècia com Itàlia, Espanya i, en menor mesura, Portugal han viscut un moment populista en les primeres dècades del segle XXI.

Hi ha qui posa en dubte la capacitat de les forces populistes d'ultradreta per destruir o limitar la democràcia. Així doncs, en molts casos l'arribada als governs d'aquests partits ha mostrat que les institucions i les regles democràtiques delimiten el perímetre d'un terreny de joc del qual no és tan fàcil sortir, per frustració dels que així ho volen. No obstant, convé no menysprear la capacitat que tenen de violentar els valors de convivència democràtica, de trencar consensos ja consolidats o d'impedir avançar en nous acords que permetin abordar els nous reptes.

En definitiva, cada temps té la seva crisi de la democràcia, i l'actual no és menor. Cada temps té la seva crisi i a nosaltres ens ha tocat aquesta. El començament del segle XXI ens situa davant d'uns desafiaments que obliguen les democràcies a perfeccionar-se o a entrar en zona de risc. Els nous desafiaments, tant els que tenen naturalesa global com els que són propis —tot i que no exclusius— d'algunes zones, com ara el sud d'Europa, necessiten més democràcia i que aquesta sigui millor.

Assolir una visió global sense que suposi homogeneïtzar, ser capaç de gestionar la complexitat i articular una nova governança multiactor són algunes de les mesures que caldrà abordar per poder fer front a la crisi climàtica, governar la revolució tecnològica o gestionar els moviments migratoris, entre d'altres. En aquest context, a més, les democràcies del sud d'Europa, tot i que no són les úniques, tenen problemes que en dificulten l'èxit.

La desafecció de la política, la crisi de desintermediació (que va més enllà del sistema polític, com bé van saber veure els indignats que van omplir les places el 2011), l'increment de la desigualtat i l'aparició amb força d'opcions populistes són problemes que se sumen als anteriors, i si no es resolen serà molt difícil que les democràcies surtin airoses dels nous reptes. És la nostra crisi i ens toca gestionar-la, com d'altres ho van fer abans amb la seva, i, sens dubte, altres ho faran després amb la propera.

Tras la indignación. El 15M: miradas desde el presente

Diversos autors
Gedisa, 2021

Hackear la política
Cristina Monge i Raül Oliván
Gedisa, 2019

Referències bibliogràfiques

Sánchez-Cuenca, I. *El desorden político. Democracias sin intermediación*. Madrid, Catarata, 2022.

Innerarity, D. *La sociedad del desconocimiento*. Barcelona, Galaxia Gutenberg, 2022.

Fishman, R. M. *Práctica democrática e inclusión*. Madrid, Catarata, 2021.

Democràcia, sobirania i territori: quadrant el cercle

**Manuel Arias
Maldonado**

De quina manera es relacionen entre si democràcia, sobirania i territori? La titularitat i l'exercici de la sobirania fan possible la preservació de la democràcia, a costa de sotmetre-la a limitacions inevitables: no es poden fundar nous Estats cada cap de setmana. Per evitar que les identitats juguin un paper desestabilitzador a les democràcies constitucionals, cal contenir-les dissenyant amb cura les institucions.

De quina manera es relacionen entre si democràcia, sobirania i territori? La titularitat i l'exercici de la sobirania fan

Estem tan acostumats a viure en societats organitzades per un Estat, que poques vegades en qüestionem l'existència o parem esment als trets que el defineixen. Potser els més definitoris són el control relatiu que exerceix el poder públic sobre un territori —on reclama amb èxit el monopoli de la violència i la promulgació de normes vinculants— i la reeixida reclamació d'obediència política als individus que transforma en ciutadans. Alhora, l'adhesió d'aquests últims a l'Estat sol basar-se en el suport que proporciona la nació, als membres de la qual acaba atribuint-se —després del declivi de les monarquies absolutistes— la titularitat de la sobirania. Però Rousseau s'equivocava: la sobirania només es pot exercir per delegació. Aquesta tasca correspondrà als representants elegits per sufragi, així com als funcionaris i agents de l'Administració pública.

Passa que la sobirania no és el que era: aquell concepte semioblidat de l'antiga Roma que el pensador francès Jean Bodin va definir al segle XVI com “poder absolut i perpetu d'una república”, moment en què aquesta darrera s'identificava amb la figura del rei, és lluny de representar en els nostres dies una potència política semblant. És cert que aquells monarques tampoc no manaven tant, com bé sap qualsevol lector de Shakespeare; els mitjans amb què comptaven per fer la seva voluntat, a part d'això, eren massa rudimentaris: compareu la informació que atresora avui el règim xinès sobre cadascun dels seus ciutadans amb el que en sabia l'imperial Felip II. Aquesta impotència relativa de la política s'ha anat agreujant a mesura que les societats esdevenien més complexes i interdependents; no n'hi ha prou amb voler un fi —per exemple, suprimir les crisis econòmiques o eliminar el racisme—, sinó que cal encertar amb les decisions que s'adopten per assolir-lo. Sovint, ni tan sols amb això n'hi ha prou: la realitat és una escola de decepcions.

Aquest fet explica que la vella sobirania estatal consagrada al Tractat de Westfàlia, que reconeixia la independència dels Estats per dirigir la societat sobre la qual requeia el seu domini territorial, s'hagi esquerdat des d'aleshores. Han sorgit organitzacions internacionals, s'han signat tractats de cooperació i, fins i tot, s'ha creat una entitat supranacional tan peculiar com la Unió Europea, els membres de la qual cedeixen part de la seva sobirania (segons el Tribunal de Justícia Europeu) o simplement exerceixen conjuntament certs poders públics (lectura del Tribunal Constitucional alemany). I què podem dir sobre la pressió que són capaços d'exercir els mercats o sobre la hibridació cultural que internet pretén accelerar? Ja hem vist amb el Brexit com són de fútils les crides a “recuperar el control” en una societat globalitzada, on idealitzar la vella sobirania només serveix per debilitar la que humanament és possible exercir.

La sobirania i el poder públic

Tal com ha assenyalat Dieter Grimm, la pèrdua del monopoli del poder públic per part dels Estats en l'ordre postwestfalià no ha estat tanmateix acompanyada de la seva adquisició per part de cap organització supranacional: no hi ha, ni potser mai hi haurà, un Estat global.

Manuel Arias Maldonado

Catedràtic de Ciència Política a la Universitat de Màlaga. Ha estat becarí Fulbright a la Universitat de Berkeley (2004-2005), Salvador de Madariaga al Rachel Carson Center de la Universitat de Munic (2011) i al Department of Environmental Studies and Animal Studies a la Universitat de Nova York (2017). És autor, entre altres llibres, d'*Antropoceno: La política en la era humana* (Taurus, 2018), *Nostalgia del soberano* (La Catarata, 2020) i *Abecedario democrático* (Turner, 2021). És columnista a *The Objective* i a l'edició nacional d'*El Mundo*.

La pèrdua del monopoli del poder públic per part dels Estats no ha estat acompanyada de la seva adquisició per part de cap organització supranacional: no hi ha, ni potser mai hi haurà, un Estat global.

Si volem seguir utilitzant el concepte de *sobirania*, convé separar-lo de la plena possessió del poder públic. Per a Grimm, la seva funció més important és avui “protegir l’autodeterminació democràtica d’una societat políticament unida en relació amb l’ordre que més li convingui”. O sigui: la sobirania protegeix les societats de tota ingerència exterior i en facilita l’autodeterminació interior. I això, sigui quin sigui el poder —militar,

econòmic, cultural— de què gaudeix cada unitat sobirana: Malta pot menys que França, però França no ho pot tot. A part d’això, la sobirania cal saber defensar-la; com testimonia la invasió russa d’Ucraïna, proclamar-se sobirà no és suficient. Per això els europeus estan meditant si no haurien de guanyar autonomia estratègica, en lloc de dependre de la voluntat nord-americana de defensar-los davant les amenaces militars exteriors.

Si a això li sumem que les democràcies constitucionals fixen límits legals a l’acció de l’Estat, podem concloure que ja no existeix la sobirania en el sentit clàssic del terme. Més aviat hi ha “competències” repartides d’acord amb criteris funcionals: legislatives, executives i judicials. Perquè una cosa és la possessió del poder i una altra, el seu exercici: el poble de la nació és titular de la sobirania, però el seu exercici es delega d’acord amb límits prefixats. No cal confondre el poble sociològic amb el poble sobirà; aquest últim és una abstracció que es manifesta en els moments constituents i després roman latent: ni la manifestació popular més concorreguda pot considerar-se’n una expressió. Per això hi ha constitucions perfectament legítimes que els ciutadans no han referendat mitjançant el vot, com és el cas de l’alemanya.

Passa que les competències del poder públic poden organitzar-se de maneres diferents a l’interior dels Estats. També territorialment: hi ha qui opta per un disseny centralitzat (França) i hi ha qui prefereix la descentralització (Alemanya o Espanya). Sent democràtics, tots ells tenen en compte el “dret d’autodeterminació”, en el sentit que l’entén la legislació internacional. Fins i tot els centralistes! El que compta és que els ciutadans tinguin drets polítics i puguin participar en la fixació del rumb de la seva comunitat política. Des d’aquest punt de vista, no hi hauria conflicte entre democràcia, sobirania i territori: hi ha Estats sobirans que exerceixen el seu domini sobre un territori delimitat per la seva constitució i que, a més, s’organitzen internament de manera democràtica. I així com la sobirania és indisponible, perquè és l’element que permet l’autodeterminació democràtica, la seva delimitació territorial tampoc no està oberta a negociació.

L'amença interna a la sobirania dels Estats

Malgrat això, la sobirania continua sent objecte de conflicte a l'interior dels Estats liberals contemporanis. El ressorgiment dels nacionalismes en les darreres dècades ha conduït molts moviments polítics subestatsals a desafiar la sobirania de l'Estat, reclamant més autonomia política o el dret de tenir el seu propi Estat. Hi ha pensadors que defensen fins i tot la necessitat d'avançar cap a una cosobirania entre els Estats i les seves presumptes nacions interiors. Ara bé, que la sobirania s'organitzi d'acord amb els patrons del liberalisme constitucional vol dir que la disputa política no pot tenir la sobirania com a objecte. Aquesta ha estat reformulada i, si prenem com a referència la seva versió clàssica, desmantellada.

Es tractarà, en tot cas, de posar en qüestió la manera com la sobirania està organitzada interiorment, per exemple, pel que fa al repartiment de poders entre diverses institucions o nivells territorials. Però la sobirania, com a tal, no es pot compartir: és impossible que ens representin dos sistemes de normes que hagin de ser vigents al mateix lloc i siguin recíprocament independents; com ens va ensenyar l'eminent jurista austríac Hans Kelsen, això atemptaria contra la unicitat del sistema normatiu. Una altra cosa és que els poders sobirans es puguin exercir d'una manera o d'una altra, d'acord amb un repartiment territorial o funcional particular.

Aquí és on pot sorgir la tensió entre sobirania i nació: els qui se senten part del que trien anomenar *nacions sense Estat* entenen que la sobirania no es pot sostenir sobre la nació. Potser el mateix territori no els acull a ells, convençuts de pertànyer a una nació diferent? Però parlar

de *nacions sense Estat* confon més que no pas aclareix: si diguéssim que només és nació qui té un Estat, el panorama se simplificaria considerablement. Dins aquesta nació, naturalment, hi haurà sensibilitats o creences particularistes que es poden acollir (Espanya) o ignorar (França). Des del punt de vista prescriptiu, la distribució territorial del poder sembla aconsellable: reconèixer

---

Reconèixer la diversitat interior de les nacions modernes condueix de manera natural a sistemes federals on les parts tenen autonomia per decidir. Però per ser viables, les parts han de ser lleials al tot.

la diversitat interior de les nacions modernes condueix de manera natural a sistemes federals o quasifederals on les parts del sistema tenen autonomia per decidir dins del que es fixi com el seu àmbit de decisió.

Així i tot, una distribució viable del poder territorial exigeix que les parts siguin lleials al tot: com que no podem evitar que les identitats tinguin un paper dins la vida política de les democràcies constitucionals, cal contenir el seu potencial desestabilitzador mitjançant el disseny rigorós de les institucions i l'exigència d'aquella Bundestreue o lleialtat federal sense la qual cap Estat descentralitzat pot sobreviure a llarg termini. El problema és obvi: el nacionalisme no es caracteritza per la seva lleialtat al conjunt i, quan guanya poder, desplega polítiques de nacionalització destinades a incrementar la insatisfacció amb el conjunt, generalment

Igual que el vell Estat absolutista es va haver de reconvertir en Estat constitucional, els beneficiaris d'aquest procés haurien d'assumir que no existeix el dret a l'autodeterminació en una democràcia.

mitjançant una astuta combinació del victimisme i la supressió del pluralisme.

I doncs? Aquest conflicte només es pot resoldre mitjançant un pacte recíproc de frustracions assumides: igual que el vell Estat absolutista es va haver de reconvertir en Estat constitucional i va acabar acceptant que havia de distribuir el poder a dins seu, els beneficiaris d'aquest procés haurien d'assumir que no existeix el dret

a l'autodeterminació en una democràcia i dedicar-se, en canvi, a aprofitar els recursos de què disposen —que solen ser abundants— per realitzar la seva identitat sense molestar ningú, respectant en tot cas els drets dels ciutadans que no s'adhereixen a la ideologia nacionalista. Si no, s'estarà posant la identitat col·lectiva per sobre de la democràcia; en el benentès que parlem d'una democràcia liberal dedicada a la protecció de l'individu i no de les col·lectivitats.

Referències bibliogràfiques

Abecedario democrático
Turner, 2021

Antropoceno
La política en la era humana
Taurus, 2018

Abellán, J. *Democracia. Conceptos políticos fundamentales*. Alianza, Madrid, 2011.

Bodin, J. *Los seis libros de la República*. Tecnos, Madrid, 2006.

Constant, B. *Principios de política aplicables a todos los gobiernos*. Katz, Buenos Aires, 2010.

Dahl, R. *La democracia*. Ariel, Barcelona, 2012.

Grimm, D. *Sovereignty. The Origin and Future of a Political and Legal Concept*. Columbia University Press, Nova York, 2015.

Máiz, R. *Nacionalismo y federalismo. Una aproximación desde la teoría política*. Siglo XXI, Madrid, 2018.

Sartori, G. *Elementos de teoría política*. Alianza, Madrid, 2005.

Steger, M. *Globalización. Una breve introducción*. Antoni Bosch, Barcelona, 2019.

Vallespín, F. *El futuro de la política*. Taurus, Madrid, 2000.

Menys quan més calia: la crisi energètica

Antonio Turiel

En un món canviant
i més complicat
per culpa del
canvi climàtic, cal
abandonar la idea

suïcida del creixement perpetu en un planeta finit i començar a parlar de decreixement, de relocalització i de racionalització de les ciutats. Perquè el planeta no pot absorbir tot el rebuig que generem i tampoc pot donar-nos tots els recursos energètics que volem consumir a una velocitat creixent.

Acabem de viure un estiu tòrrid. Enguany les onades de calor s'han succeït, i no només des del començament de l'estiu: les dues primeres van ser a la primavera. Per a la majoria de la població és evident que tenim un problema amb el canvi climàtic, el qual és part del canvi global a què està sotmès el planeta per culpa de l'acció irreflexiva i extralimitada de l'ésser humà. També per a la majoria de la població resulta obvi el terrible preu que es paga i es pagarà a causa d'aquest temps cada cop més inclement: les morts per les onades de calor, els incendis forestals, les collites minses, per no dir fallides... I el que només intuïm que encara ha d'arribar: aquesta Mediterrània a 6 °C per sobre dels valors mitjans només pot anticipar fortes tempestes durant la tardor i el final de l'any.

Davant d'aquest repte colossal, com hem reaccionat durant tots aquests anys i com reaccionarem al risc existencial més gran per a la continuïtat de l'espècie humana sobre el planeta? Les grans ciutats, com Barcelona, estan preparades per fer front a aquest desafiament? I si no ho estan, què han de fer?

Fins ara hem reaccionat malament. Enmig d'aquesta òbvia i inexcusable emergència climàtica, la resposta de la Unió Europea ha estat decebedora: primer, al gener va declarar que l'energia nuclear i el gas entraven dins de la taxonomia verda. Però al mes de maig la reacció va ser encara pitjor: la Comissió va aprovar el paquet de mesures REpowerEU, amb el vot a favor de tots els estats de la UE, segons el qual es preveu augmentar el consum de carbó (el combustible que més CO₂ emet per unitat d'energia produïda) en un 5% respecte als valors actuals. Aquesta decisió podria no semblar tan greu, però ho és per dos motius. Primer, perquè a la Unió Europea avui el carbó encara representa el 14% de tota l'energia primària consumida i és una font majoritària en alguns països com Polònia. I segon, perquè d'acord amb l'informe de l'AR6 del Grup III (Mitigació) del Panell Intergovernamental del Canvi Climàtic (IPCC), publicat a l'abril del 2022, s'haurien de tancar totes les centrals tèrmiques de gas i carbó abans del 2030 per evitar l'escalfament catastròfic del planeta. Per afegir llenya al foc, el REpowerEU estableix que aquest augment de consum de carbó serà "temporal": només per quinze anys. És a dir, fins al 2037, set anys més enllà del límit previst per evitar la catàstrofe.

Aquests dies em pregunten sovint: què passa amb la transició energètica? I amb la voluntat de descarbonitzar la societat? Hem renunciat a la lluita contra el canvi climàtic? Això ens porta a una altra qüestió: què hem fet aquests anys per lluitar contra el canvi climàtic? I la resposta és senzilla: res o pràcticament res. Per més retòrica que es posi sobre la taula, les emissions de gasos d'efecte hivernacle (GEH) del món han crescut sense parar en les últimes dècades; només van créixer una mica menys durant la crisi econòmica del 2008 i els mesos de confinament per culpa de la covid-19 l'any 2020. Tota la pretesa millora de les emissions de GEH de la Unió Europea s'ha fet a còpia d'externalitzar a la Xina les activitats més contaminants, de manera que el CO₂ es computés allà. A més, les emissions totals augmenten per culpa del transport en vaixell de matèries primeres

Antonio Turiel

(Lleó, 1970) és científic i un conegut divulgador dels problemes de sostenibilitat ambiental. Llicenciat en Física i Matemàtiques, i doctor en Física Teòrica, és investigador a l'Institut de Ciències del Mar de Barcelona (CSIC). La seva recerca s'ha centrat en la turbulència i l'oceanografia per satèl·lit, tot i que també és expert en l'àmbit dels recursos naturals. El seu blog, *The Oil Crash*, és una de les fonts de referència sobre les qüestions relacionades amb el petroli i les seves reserves. Ha publicat *Petrocalipsis. Crisis energética global y cómo (no) la vamos a solucionar* (2020) i és coautor, amb Juan Bordera, del llibre *El otoño de la civilización* (2022).

cap a la Xina i de productes elaborats cap aquí. Una avaluació recent de la petjada real de CO₂ mostrava com les nostres emissions són un 30% superiors a les declarades, si tenim en compte les associades al nostre consum de productes de la Xina.

Però, aleshores, això vol dir que la transició a les renovables és inútil? Aquesta falta de canvis reals i radicals en les emissions de GEH, no hauria d'esperonar l'augment d'instal·lacions renovables? Doncs no. Perquè, malgrat que ningú no ho reconegui, les renovables a escala massiva no són competitives econòmicament, i aquí l'única cosa que importa —i que sempre ha importat— és l'economia. No farem res que perjudiqui l'economia, i el model de transició renovable que es publicita no permet mantenir un sistema econòmic en continu creixement, que és la base del

---

Les nostres emissions de CO₂ són un 30% superiors a les declarades, si tenim en compte les associades al nostre consum de productes de la Xina.

nostre sistema capitalista. No és que les renovables elèctriques (les úniques de les quals es parla, com si no hi hagués altres models d'aprofitament renovable) siguin inútils: tenen el seu nínxol, el seu ventall d'aplicacions i la seva finestra d'aportació. Però és totalment irreal plantejar que les renovables elèctriques

substituiran tot el consum energètic actual i que continuarem fent les coses tal com les fem ara. Falten materials crítics per fer el desplegament a l'escala que es necessitaria, falten combustibles fòssils i, a més, no sempre és fàcil aprofitar l'electricitat. Vet aquí la mare dels ous: per més que se'ns vulgui fer creure que tots tindrem cotxes elèctrics, no serà viable per una miriada de raons, començant per l'escassetat de materials per a les bateries. L'hidrogen verd és, fins i tot, pitjor com a vector energètic: és difícil de manipular, també requereix molts materials escassos i les pèrdues energètiques de la transformació d'electricitat a hidrogen són prohibitives, fins al punt que el mateix informe del Grup III de l'IPCC diu que la tecnologia de l'hidrogen no està madura per a la seva implantació massiva.

Vol dir això que estem condemnats a incrementar sense parar les emissions de CO₂ per tal de no aturar aquest sistema econòmic embogit, ecocida i suïcida? Si fos pel sistema econòmic, sens dubte. Però ja no depèn només d'ell. En aquesta religió del creixentisme que volen fer passar per “teoria econòmica” no es contempla que el planeta imposa límits biofísics, perquè, tot i ser enorme, no deixa de ser una bola rodona i, per tant, finita. Els devots de l'Església de la Nostra Senyora del Perpetu Creixement (ENSPC) són incapaços de comprendre que, no només el planeta no pot absorbir tot el rebuig que generem, sinó que tampoc pot donar-nos tots els recursos que volem consumir a una velocitat creixent.

L'ofuscació doctrinal dels fidels de l'ENSPC és tan gran que no comprenen un concepte bàsic com és el del *peak oil*, o zenit de producció de petroli, malgrat que el tenen davant dels nassos. Què és el *peak oil*?, es preguntarà el lector que no conegui el concepte. Ho explicarem amb un exemple senzill. Una persona té uns pomers. Agafa les pomes, començant

per les que pengen de les branques més baixes. Les seves pomes són tan bones que comença a regalar-les, a fer-ne pastissos... Ha calculat quantes pomes hi ha als pomers, i en té prou i de sobres per passar tota la tardor. Però no ha calculat que cada cop li costa més agafar les pomes. Les pomes hi són, és cert, però es troben en branques més altes, en llocs més difícils d'accedir o, fins i tot, de trobar. La persona ha de fer cada cop esforços més grans per aconseguir les pomes, i arriba un moment que comença a no trobar-hi sentit. Al final, cull cada vegada menys pomes, només les que pot agafar dedicant-hi un temps raonable i simplement fa menys coses amb elles.

Això mateix passa amb el petroli. Malgrat les millores tècniques introduïdes al llarg de les dècades, el que queda és cada cop més difícil d'extreure, més car i de pitjor qualitat. Això se sap des de fa 50 anys, quan el geofísic Marion King Hubbert ho va dir per primera vegada. Ara bé, amb les millores en l'exploració i l'extracció es va aconseguir continuar augmentant la disponibilitat de petroli cada any fins al 2005, més o menys la data que havia predit Marion King Hubbert el 1970. En aquell moment, la producció de petroli cru convencional va tocar un màxim; posteriorment, no ha pujat més i cada cop cau més de pressa. Per compensar aquesta caiguda s'han introduït moltes altres substàncies: petrolis no convencionals, succedanis imperfectes. Però aquests petrolis

Ja no queda petroli rendible al món: encara es troben i s'exploten alguns jaciments petits, però fa dècades que cada any només es troben 5.000 nous milions de barrils mentre que en consumim 36.000 milions.

no convencionals també tenen els seus límits i són més cars de produir. Pitjor encara, les petrolieres hi perden diners, a mans plenes. Per això, des del 2014, el conjunt de petrolieres del món ha reduït un 60% la despesa en la cerca i explotació de jaciments de petroli. Ja no queda petroli rendible al món: encara es troben i s'exploten alguns jaciments petits, però fa dècades que cada any es troben només 5.000 nous milions de barrils mentre que

en consumim 36.000 milions. I des del 2018 la producció total de petroli (convencional i no convencional) cau, i ja ha davallat un 5%.

Falta petroli, però, a més, no s'inverteix en refineries pel mateix motiu: perquè les petrolieres no podran rendibilitzar la inversió. Això fa que alguns combustibles siguin més difícils de produir i afecta especialment el dièsel i el querosè. La producció de dièsel cau més ràpid que la de petroli: ja estem un 15% per sota dels nivells del 2015 i anem a pitjor. I el dièsel és la sang del sistema: tota la maquinària va amb dièsel. Estem veient problemes a molts països, a tots els sectors: transport, mineria, pesca, agricultura...

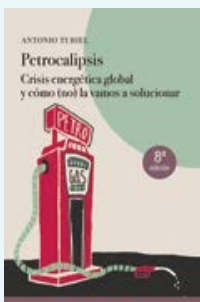
El problema de la caiguda de producció no afecta només el petroli. El carbó va tocar sostre el 2019, tot i que la producció encara es manté en un *plateau* ondulant. En pitjor situació es troba l'urani: va tocar sostre el 2016 i la producció ha caigut ja un 24% —ara entenem per què França té la meitat de les centrals nuclears aturades?—. Pel que fa al gas natural, encara no ha arribat al màxim de producció, però gairebé, i per a Europa ja és com si hagués tocat sostre.

Tot això passava abans de la guerra a Ucraïna: va ser la causa dels elevats preus de finals del 2021. La guerra només ha accelerat aquest procés. Quan s'acabi, esperem que aviat, no tornarem al que hi havia abans: simplement haurem avançat més en l'espiral de descens energètic i degradació ambiental.

Vol dir que no hi podem fer res? I tant, que podem. Primer de tot, cal abandonar la idea suïcida del creixement perpetu en un planeta finit. Hem de començar a parlar de decreixement. De relocalització. De racionalització de les ciutats. D'horts urbans i periurbans. De les infraestructures que necessitarem quan no tindrem cotxes. De com transportarem les mercaderies sense tants camions. I tot això ho haurem de fer enmig d'un món canviant i més complicat per culpa del canvi climàtic. Un món en el qual volem viure i que haurem de fer molt més habitable que l'actual. Quan comencem a parlar-ne?

El otoño de la civilización
Juan Bordera i Antonio Turiel
Revista Contexto, 2022

Petrocalipsis
Alfabeto, 2020

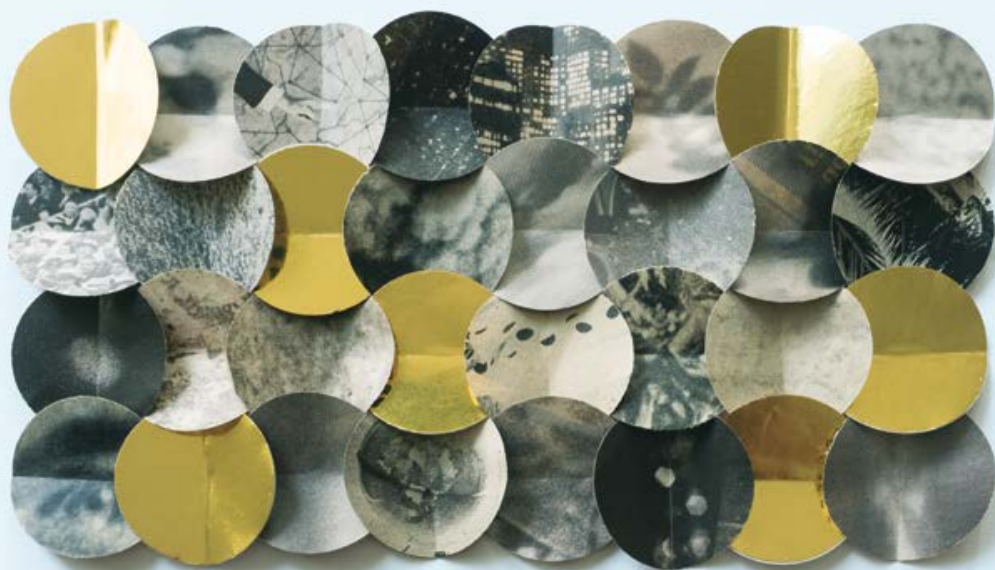

Qui escriu les regles del joc capitalista?

Katharina Pistor

benefici privat. Es juga al servei dels actors privats, però els actors decisius no són els jugadors, sinó els seus advocats. Defineixen les regles per satisfer les necessitats dels seus clients, i ho fan mentre el joc està en marxa. Moltes de les accions dels advocats són difícils de detectar, ja que l'accés als contractes privats és limitat.

El joc capitalista consisteix a emprar un recurs social —el sistema jurídic— per obtenir un

La manera com les societats organitzen la seva vida social i econòmica és un assumpte rellevant. Perquè un petit grup social pugui funcionar és indispensable comprendre mínimament les normes compartides, els objectius comuns i els processos de resolució de conflictes. Se sol dir que les institucions o “les regles del joc” (Douglas North) són essencials. En societats relativament petites i homogènies prevalen les normes informals. Les pràctiques quotidianes, reforçades per les autoritats, garanteixen que la major part dels membres gairebé sempre compleixin la major part de les regles. En canvi, les societats més complexes tendeixen a confiar molt més en les regles formals. Aquestes funcionen com a mecanismes de coordinació que compten amb l’aprovació de les autoritats jurídiques, com ara legislacions, tribunals i organismes reguladors, i es poden aplicar, si cal, amb l’ajuda de l’aparell coercitiu de l’Estat. L’accés a aquest aparell no es limita en cap cas al funcionariat: les persones i les empreses, per exemple, poden aprofitar aquests poders a través de la interposició de litigis o la petició a les autoritats reguladores.

Així i tot, la metàfora de les “regles del joc” és tan poderosa com enganyosa. Representa el sistema jurídic com un conjunt de regles relativament estable aplicades per un àrbitre, un observador neutral que vetlla perquè tothom les respecti. Es tracta d’una representació molt idealitzada del funcionament dels sistemes jurídics i econòmics. De fet, no seria aplicable ni tan sols a l’àmbit esportiu. Qualsevol aficionat al futbol sap que les regles solen ser generals i deixen força marge d’interpretació quan s’apliquen als fets. Era falta? La pilota ha travessat la línia? A més, els àrbitres no ho veuen tot i, per tant, els jugadors sovint se’n poden escapar, almenys quan infringeixen les regles al terreny de joc. Evidentment, els jugadors de l’equip contrari sempre poden reclamar una falta, però hauran de convèncer l’àrbitre que diuen la veritat en lloc de fingir-la amb l’esperança d’aconseguir un penal.

En l’àmbit econòmic, les coses són una mica més complexes. Les relacions d’intercanvi en les economies de mercat es regeixen per contractes redactats pels mateixos jugadors. En la teoria, negocien les condicions del contracte; en la pràctica, la part amb més poder de mercat acostuma a utilitzar un contracte estàndard, un “o caixa o faixa”. No negociem amb Amazon, Google ni Facebook les condicions d’ús de les seves plataformes; ens diuen que si fem clic a “Acceptar” vol dir que assumim les seves condicions. Algunes jurisdiccions protegeixen els consumidors del caràcter predador dels poderosos en la contractació, però, en última instància, és cosa dels consumidors defensar els seus drets, la qual cosa sol suposar un cost elevat i també temps.

En resum, les relacions econòmiques en les economies de mercat complexes no són relacions merament econòmiques, sinó també jurídiques. La llei no tan sols repara els instruments de compromís o redueix els costos de les transaccions; també permet la contractació entre parts anònimes en mercats a gran escala. Controlar les condicions de la relació jurídica és tan important com controlar el procés de producció de béns i serveis, els propòsits d’aquesta relació d’intercanvi.

Katharina Pistor

Professora de Dret a la Columbia Law School des del 2001 i directora del Center on Global Legal Transformation de la Universitat de Columbia. Abans, Pistor va ser docent i investigadora a la Harvard Kennedy School i el Max Planck Institute for Foreign and International Law d’Hamburg. És investigadora associada del Centre for Economic Policy Research. El 2015 va ser escollida membre de l’Acadèmia de Ciències i Humanitats de Berlín-Brandenburg, i el 2021, membre de l’Acadèmia Europea de Ciències. És una destacada acadèmica i escriptora especialitzada en govern corporatiu, economia i finances, drets de propietat, dret comparat i institucions jurídiques. El seu llibre més recent, *The Code of Capital: How the Law Creates Wealth and Inequality*, va ser reconegut com un dels millors llibres del 2019 pel *Financial Times* i el *Business Insider*.

A la vegada, cal controlar molts propòsits de les relacions d'intercanvi, inclosos els actius més valuosos del capitalisme avançat del coneixement o les finances, o els instruments de la llei. Antigament, la gent comerciava amb arades, bestiar i productes agrícoles. Avui, els actius financers i els drets de propietat intel·lectual constitueixen bona part de la capitalització de la borsa de les empreses que hi cotitzen. Els drets de propietat intel·lectual no existeixen per naturalesa; s'han de crear i reconèixer legalment. El mateix passa amb els actius financers. Són promeses que es rebrà algun pagament en el futur i que poden, més o menys, concretar-se. Les accions de les empreses són promeses relativament obertes que es repartirà una part dels beneficis de la companyia en cas que en tingui. En canvi, les reclamacions de crèdit ofereixen al creditor l'opció de reclamar la quantitat específica d'un pagament més els interessos en un moment determinat. A més, poden obtenir una garantia o un aval com a protecció jurídica addicional per ser reclamats.

Antigament, es feien servir pals de fusta per representar el deute dels Estats, i les accions es representaven amb trossos de paper amb els quals es comerciava. Això no obstant, no es tractava de posseir els pals ni d'acumular trossos de paper, sinó dels drets que simbolitzaven. Avui, les entrades informàtiques han substituït les representacions físiques

---

Els advocats creen un valor monetitzable aprofitant les mancances i les ambigüitats de la legislació vigent per promoure els interessos dels seus clients i traslladar el risc d'incertesa futura a altres.

dels drets legals. Els mateixos drets s'especifiquen en contractes detallats que solen ocupar centenars de pàgines d'incomprensible argot jurídic. A part dels advocats que els elaboren, poques persones els llegeixen o tenen temps per fer-ho. En qualsevol cas, quan els mercats canvien i els deutors comencen a deixar de pagar, els drets declarats en aquests contractes són tot el que

deixen els creditors, que determinaran l'abast de les retallades que patiran. La fallida és la prova de foc dels drets creats molt abans, però amb els advocats adequats en previsió que s'esdevingui aquest fet.

Els advocats o, més concretament, els representants legals que assessoren els particulars sobre els seus acords, redacten aquests drets segons la seva interpretació de la llei: són els seus límits, però també les seves oportunitats. Per això els anomeno "els amos del codi". Els agrada descriure's com una part de la indústria de l'embalatge: lliguen els desitjos dels seus clients per garantir que compleixen la llei. Malgrat la dimensió de la professió jurídica i el grau salarial de la seva màxima jerarquia, és difícil justificar aquest raonament. De fet, els advocats creen un valor monetitzable aprofitant les mancances i les ambigüitats de la legislació vigent per promoure els interessos dels seus clients i traslladar el risc d'incertesa futura a d'altres. Codifiquen el capital mitjançant l'empelt dels mòduls legals existents en noves classes d'actius.

Inicialment, les institucions jurídiques bàsiques, com ara els drets de propietat o la llei de garanties, es van desenvolupar tenint en compte els béns materials, especialment la terra. Amb algunes modificacions i complements, però amb pocs canvis en el fons, avui

---

Sovint cal un procés judicial per revelar informació emparada per secrets comercials i industrials. Això funciona perquè la codificació del capital té lloc a l'ombra de la llei.

s'utilitzen les mateixes institucions per a les estructures financeres d'instrumentalització i de productes derivats, així com per a altres estructures financeres complexes. La idea bàsica sempre és la mateixa: primer, els actius (terres o futurs fluxos d'efectiu) es distribueixen i es blinden legalment. Segon, es classifiquen les diverses reclamacions d'aquests nous actius.

I tercer, els compromisos, incloses les responsabilitats derivades del control d'actius, es transfereixen a d'altres.

En resum, el joc capitalista consisteix a emprar un recurs social —el sistema jurídic— per obtenir un benefici privat. Es juga al servei dels actors privats, però els actors decisius no són els jugadors, sinó els seus advocats. Defineixen les regles per satisfer les necessitats dels seus clients, i ho fan mentre el joc està en marxa. És com si cada jugador de futbol tingués el seu àrbitre i aquest negociés amb els àrbitres dels altres jugadors com aplicar les regles a cada passada i a cada acció. Moltes de les accions dels advocats són difícils de detectar, ja que l'accés als contractes privats és limitat. Sovint cal un procés judicial per revelar informació que, d'una altra manera, està emparada per secrets comercials i industrials. Això funciona perquè la codificació del capital té lloc a l'ombra de la llei. Com a resultat, acostumem a descobrir, només quan hi ha una crisi, com ha evolucionat la llei en mans dels amos del codi. Aleshores, les legislacions intenten posar-se al dia, però sovint s'encallen en la solució d'un antic problema, encara que el món que els envolta continuï escrivint les regles per al pròxim partit.

El código del capital
Capitán Swing, 2020

Ok, doomer.
**Ansietat climàtica
i imaginària del
col·lapse**
Layla Martínez

L'articulació
col·lectiva de la por
converteix l'ansietat
individual en paràlisi
col·lectiva, i, en el cas
de la crisi climàtica,

aquest és el camí més ràpid i segur cap
al desastre. Associar-se i organitzar-se
permet convertir la por en acció política.
Potser l'actitud més perillosa és el fatalisme
climàtic; per molt difícil que sigui la
situació, el més lúcid sempre és intentar-ho.

L'onada de calor del maig d'aquest any ens va deixar emocionalment exhausts. Les altes temperatures afecten l'organisme de moltes maneres —poden produir esgotament o agreujar malalties com la diabetis—, però no es tractava només d'això. Arribar a quaranta graus al mes de maig convertia la crisi climàtica en una cosa tangible, tan tangible com la suor que se'ns escorria per la pell. De sobte, ja no la podíem ignorar. L'escalfament de l'oceà o l'extinció d'espècies ens semblen esdeveniments llunyans, aliens a la nostra realitat quotidiana, però les marques de suor i la pell cremada imposaven la realitat de la crisi climàtica com una bufetada.

La conseqüència immediata d'això va ser un augment vertiginós de l'ansietat col·lectiva. Les converses al transport públic, a les xarxes, a la feina, estaven plenes d'angoixa. L'onada de calor anunciava un futur de temperatures extremes, apareixia com una mostra d'allò que havia d'arribar. La imaginació es disparava alimentada per les distopies que fa dècades que configuren la nostra visió del futur. En lloc de ciència-ficció, el cinema postapocalíptic semblava més que mai una predicció de l'esdevenidor.

L'onada de calor del maig va passar i es va reduir l'ansietat, però els seus efectes van romandre. Després va venir la del juliol, per confirmar que no ens trobàvem davant d'un fet puntual. L'esgotament emocional que produeix la por afecta la nostra manera de relacionar-nos amb la crisi climàtica, la manera com ens hi enfrontem. Quan l'ansietat no troba cap sortida, pot produir actituds paralitzants. Aquesta paràlisi ens pot portar a restar-li importància, a intentar convèncer-nos a nosaltres mateixos que no n'hi ha per tant. També a desentendre'ns-en, a pensar que és un problema que han d'abordar els polítics i que les mesures que es prenguin han d'anar adreçades exclusivament a les classes altes, que són les que generen més petjada de carboni. Una altra possibilitat és que ens provoqui fantasies escapistes, generalment anar a viure al camp, en una visió idealitzada del món rural que no té res a veure amb la realitat. La paràlisi també ens pot conduir a actituds fatalistes, a pensar que és un problema tan gros que no podem fer-hi res i, a l'extrem, a pensar que hem d'acceptar que la vida al planeta s'acabarà.

Aquestes actituds són comprensibles perquè sorgeixen de la por, i és completament lògic témer un fenomen que amenaça la nostra supervivència al planeta. El problema no és tenir por, sinó saber què en fem, d'aquesta por. El problema sorgeix quan convertim aquestes actituds en posicionaments polítics i intentem convèncer els altres que haurien d'adoptar-les. L'articulació col·lectiva de la por converteix l'ansietat individual en paràlisi col·lectiva, i, en el cas de la crisi climàtica, aquest és el camí més ràpid i segur cap al desastre. Si intentem convèncer els altres que de la crisi climàtica no n'hi ha per tant, el que fem és contribuir a no organitzar-nos per frenar-ne els efectes més perillosos. Passa una cosa semblant quan insistim que a la classe treballadora no se li ha d'exigir res fins que no se'ls exigeixi a les classes altes.

És cert que és injust que se'ns demani que en siguem responsables quan se segueix permetent quelcom tan contaminant

Layla Martínez

és escriptora i editora al segell independent Levanta Fuego. Ha impartit tallers sobre literatura de terror i sobre arquetips femenins del mal, i ha coordinat cicles de cinema sobre terror social i sobre la utopia al cinema. Ha publicat l'assaig *Utopía no es una isla* (Episkaia, 2019) i la novel·la *Carcoma* (Amor de Madre, 2021). Actualment treballa en la seva segona novel·la.

i innecessari com els vols privats o els iots, però també és veritat que no sembla gaire intel·ligent esperar que les classes altes es responsabilitzin d'un problema col·lectiu, perquè l'experiència històrica ens diu que això no sol passar. La justícia social hauria de ser una dimensió imprescindible en la lluita contra el canvi climàtic, però no hi haurà justícia social si no obliguem que n'hi hagi, i no podem fer-ho sense implicar-nos en el

---

Sembla força paradoxal donar per perduda la lluita quan encara no s'ha intentat res, però el fatalisme climàtic és una actitud més estesa del que sembla.

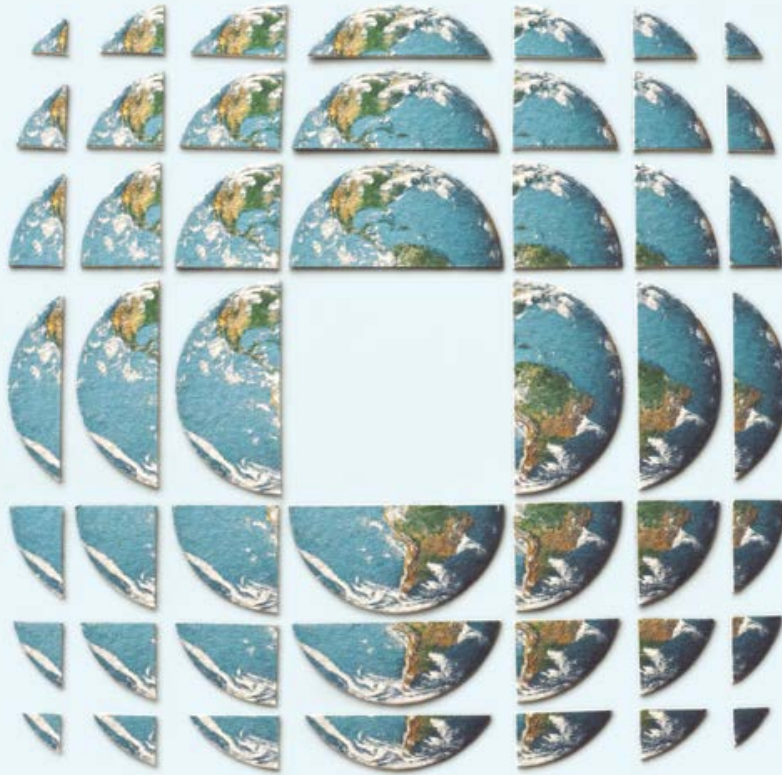
moviment. D'altra banda, la conversió de la fantasia escapista en una opció política tampoc no sembla gaire útil: la posada en marxa d'una transició ecològica que pugui afrontar la crisi climàtica es trobarà amb resistències enormement fortes que no es poden vèncer simplement amb un abandonament.

Les petrolieres, les operadores de vols o la indústria càrnia, per citar alguns dels sectors més contaminants, no deixaran de funcionar si no se'ls hi obliga. A més, l'entorn rural es veurà tan afectat com l'urbà per la crisi climàtica; de fet, els seus efectes es poden començar a notar abans en el primer a causa de la seva dependència del sector primari i de la manca d'infraestructures que puguin oferir assistència en moments crítics.

El perill del fatalisme climàtic

Però potser l'actitud més perillosa políticament és el fatalisme climàtic. Sembla força paradoxal donar per perduda la lluita quan encara no s'ha intentat res, quan ni tan sols s'han limitat els vols o les macrogranges, per exemple, però aquesta és una actitud més estesa del que sembla. Al seu llibre *Cómo dinamitar un oleoducto* (Errata Naturae, 2022), l'activista suec Andreas Malm assenyala el cas d'autors com Jonathan Franzen¹ o Roy Scranton², que hi han dedicat columnes i llibres. Un cop més, individualment podem entendre aquesta actitud com a producte de la por, però quan n'escrivim una columna o un llibre la convertim en un posicionament polític, en la mesura que intentes convèncer la gent que assumeixi la teva mateixa postura. Però per quin motiu algú voldria convèncer els altres de deixar-se morir?

A les xarxes socials, les persones amb aquests posicionaments han rebut el nom de *doomers*, de l'anglès *doom*, 'condemnar'. Els seus tuits, *posts* i columnes acostumen a rebre respostes amb el mem *ok, doomer*, que fa mofa d'aquest nihilisme fatalista de manera similar a com es critiquen les opinions reaccionàries dels membres del *baby boom* amb el mem *ok, boomer*. Això ens pot donar una primera pista de l'existència d'una bretxa generacional en les actituds envers la crisi climàtica, cosa que també es va percebre en l'última onada de mobilitzacions, protagonitzada per adolescents i joves. Però, a més, també es pot apreciar una bretxa de gènere: els posicionaments públics a favor del col·lapse sempre o gairebé sempre són d'homes. Malm assenyala que estan relacionats amb la incapacitat individual: com que jo no soc capaç d'imaginar una solució al problema

ni de fer res per frenar-lo, dono per fet que és impossible. Ell no ho relaciona amb la masculinitat, però la connexió no és difícil d'establir si pensem que el patriarcat identifica els homes blancs com el subjecte universal i relega tots els altres a la posició de *l'altre*. És més probable que sigui un home blanc qui elevi la seva incapacitat individual a norma universal, que no pas que ho faci una dona o una persona racialitzada, perquè és ell qui ha estat educat per creure que és, precisament, el subjecte universal. Si jo, Jonathan Franzen, no soc capaç de fer res, com podrà ningú altre frenar la crisi climàtica?

Però hi ha una altra qüestió més que relaciona aquestes posicions fatalistes amb la masculinitat hegemònica. En algunes ocasions,

---

La lluita contra la crisi climàtica té un component important de cures. Els homes ens deixen soles en la cura del planeta igual que ens han deixat soles en la cura de tota la resta.

aquest fatalisme climàtic emmascara un cert desig que el col·lapse es produeixi, perquè serviria per tornar a posar en marxa la civilització sota unes altres premisses. Això veu clarament de l'imaginari distòpic del cinema i la televisió, on hem vist innumerable pel·lícules i sèries en què un grup de persones sobreviu a una catàstrofe, ja sigui un desastre natural o una

apocalipsi zombi, des d'*Estació Onze* fins a *The Walking Dead*, per citar-ne només algunes de les més recents. Si es produís una situació així,

Notes

1. "What If We Stopped Pretending?", a *The New Yorker*: <http://ow.ly/NLuB50JSIKU>.
2. *Aprender a vivir y morir en el Antropoceno* (Errata Naturae, 2021).
3. "Healing the Rift", a *Monthly Review*: <http://ow.ly/oKBG50JSIRf>.
4. L'arxiu històric d'Act Up es pot consultar a la web <https://actupny.org/>. La pel·lícula *120 batecs per minut* (Robin Campillo, 2017) també és una bona aproximació a la seva història.

Utopía no es una isla
Episkaia, 2019

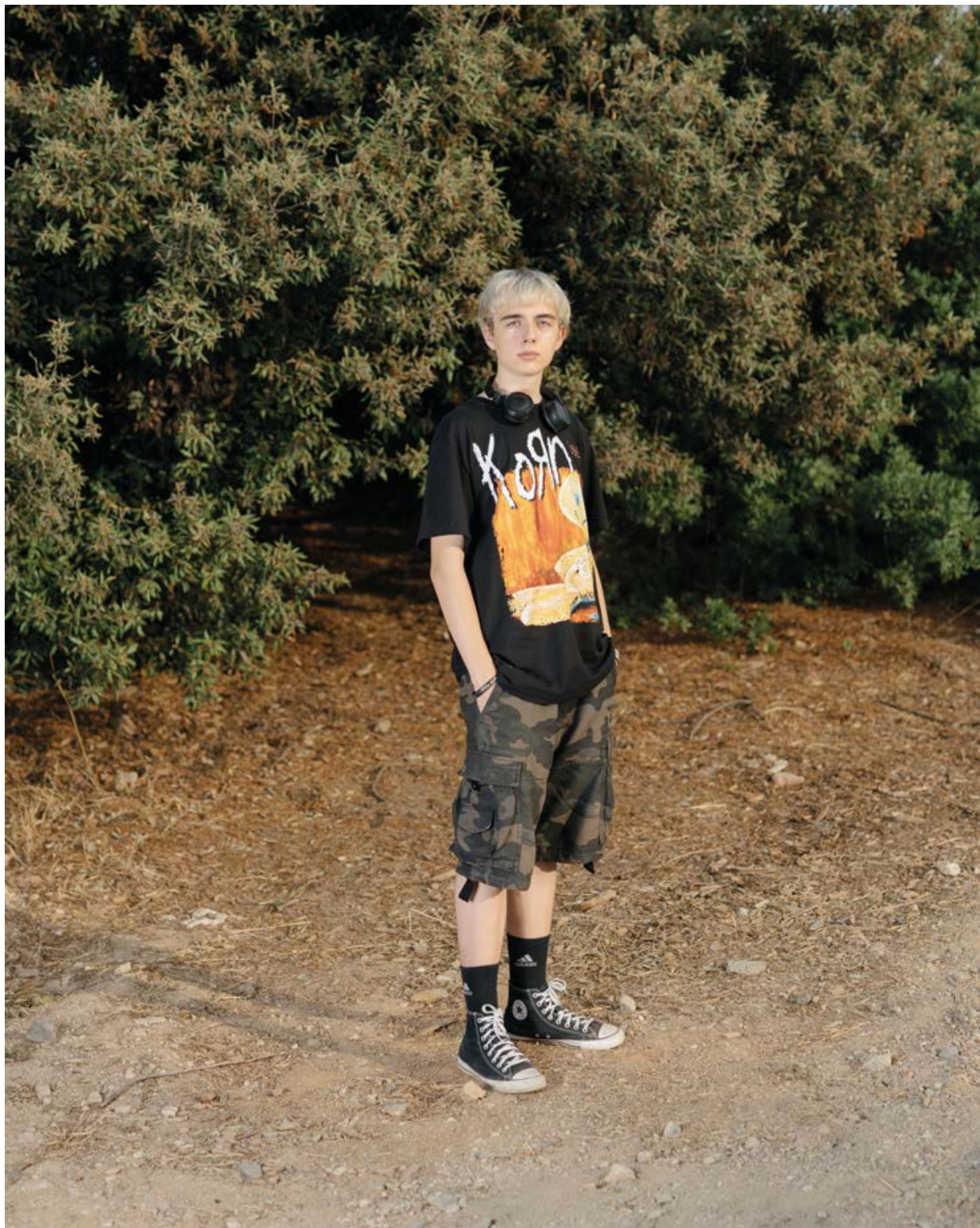
Carcoma
Amor de Madre, 2021

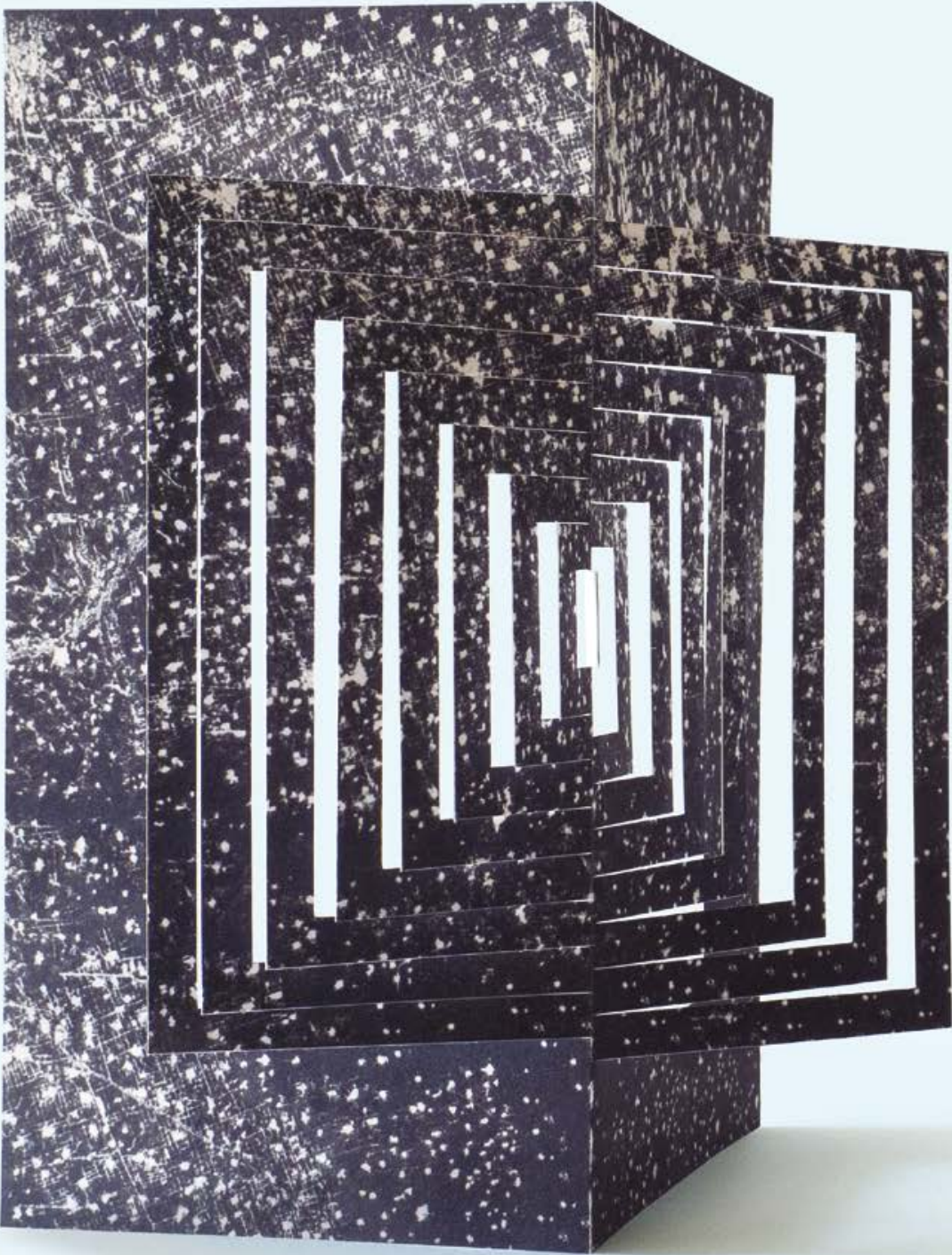
la realitat és que moriríem d'una cosa que avui ens sembla tan prosaica com és una infecció de queixal o un tall fet amb una llauna, però sembla que qui enuncia aquest desig es veu a si mateix com el supervivent que fundala civilització nova i no com el desgraciat que mor d'un flegmó. Aquí, de nou, veiem masculinitat hegemònica a dojo, a més de molt capacitisme, perquè només pot defensar això qui no pensa en situacions de vulnerabilitat com la infància o en persones dependents o amb malalties cròniques. A més, la lluita contra la crisi climàtica té un component important decures: en bona mesura, es tracta de restaurar ecosistemes, de netejarla contaminació, de cuidar la resta d'éssers que habiten el planeta, de guarir la fractura metabòlica, com assenyala Rebecca Clausen³. A l'imaginaride la masculinitat hegemònica això és una cosa tradicionalment associada a la feminitat, de manera que a molts homes no els resulta atractiu o, directament, els provoca rebuig. Els homes ens deixen soles en la cura del planeta igual que ens han deixat soles en la cura de tota la resta.

Per evitar que la por ens enfonsi en aquestes actituds paralitzants, podem articular aquesta por col·lectivament d'una altra manera, per exemple, participant en organitzacions que lluitin contra la crisi climàtica en qualsevol de les seves formes. Això no està exempt de frustracions i decepcions, però permet convertir la por en acció política en lloc de convertir-la en paràlisi. En aquest sentit, pot ser útil aprendre de l'experiència de lluita durant la crisi de la sida als anys vuitanta. És difícil imaginar una situació més terrible que la d'aquests activistes: a l'estigma i la violència contra el col·lectiu LGTB, a qui s'acusava de propagar la malaltia, s'hi unia la por de contraure el virus i la tristesa de veure emmalaltir i morir els amics i les parelles. Així i tot, a partir d'aquell dolor, aquella tristesa i aquella ràbia, col·lectius com Act Up⁴ van aconseguir engegar un moviment que no tan sols es va enfrontar a l'homofòbia i l'estigmatització de la malaltia, sinó que també es va ocupar de tenir cura dels seus membres més vulnerables.

Compartir la por no tan sols redueix l'ansietat que provoca; també permet transformar-la en impulsos col·lectius. No sabem com d'efectives seran aquestes accions, però sí que podem estar segurs que la inacció condueix al desastre. En el cas de la crisi climàtica, a més, qualsevol cosa és millor que res: un augment d'un grau és millor que de dos, i de dos és millor que de tres. Per molt difícil que sigui la situació, el més lúcida sempre és intentar-ho.

Una altra forma de ciutat

Tatiana Bilbao

La ciutat actual ha deixat d'oferir les condicions de vida necessàries a la

majoria dels seus habitants, com a conseqüència d'un model pensat perquè la persona sigui productiva, però que invisibilitza les pràctiques de cura. Per transformar les nostres ciutats, és vital canviar el lloc on aquestes es duen a terme: la casa. Per això hem d'entendre l'arquitectura com una plataforma per a la vida, que permeti configurar espais de relacions.

Tatiana Bilbao

(Ciutat de Mèxic, 1972) és arquitecta i, amb Tatiana Bilbao Studio, ha desenvolupat projectes arreu d'Europa, Àsia i Amèrica. Va ser assessora del Ministeri de Foment i Habitatge del Govern del Districte Federal de la Ciutat de Mèxic, abans de fundar la seva firma el 2004.

El seu treball s'ha publicat a *The New York Times*, *A+U* i *Domus*, entre d'altres mitjans. Va ser nomenada Veue emergent per l'Architecture League de Nova York (2010) i entre els principals reconeixements que ha rebut hi ha el Premi Global d'Arquitectura Sostenible (2014), l'Architizer Impact Award 2017, la Medalla d'Or Tau Sigma Delta 2020 i el Premi Marcus Prize 2019.

El maig del 2020 vaig rebre una sol·licitud d'un text breu que responia a la pregunta *Quina serà la ciutat postcovid?* Després de poc més d'un mes de confinament, aquest interrogant sorgia no perquè es poguessin ni tan sols imaginar els impactes d'aquest procés que tot just començava, sinó perquè fa dècades que sabem que la ciutat actual ha deixat d'oferir les condicions necessàries per a la vida de la majoria dels seus habitants. Això no és una cosa que hagi determinat la pandèmia, ja existia com a conseqüència de l'acceleració brutal del model de producció actual. Però aquest no és el seu únic error: també sabem que la ciutat és, en gran mesura, la causant de la crisi mediambiental.

Com explica Elisa Iturbe al seu assaig introductor al número 47 de la revista *Log* que ella mateixa edita, per a aquesta crisi hem cercat solucions des d'una perspectiva molt limitada, acotant el problema a les emissions de carboni que es produeixen per la manera com la ciutat es construeix físicament i per com es fa servir. En canvi, no hem estat capaços de racionalitzar que la ciutat té forma de "carboni"¹, és a dir, no tan sols la seva

Notes

1. Iturbe, El. "Architecture and the Death of Carbon Modernity".

Log 47: Overcoming Carbon Form, n.d.

2. Aureli, P. V., i Giudici, M. S.

"Islands: The settlement from property to care". *Log 47 Overcoming carbon form*, Anyone Corporation, EUA, 2019, pàg. 175.

construcció es desenvolupa emetent alts índexs a l'atmosfera, sinó que la seva pròpia forma està integralment lligada a l'explotació de carboni.

En un altre assaig del mateix número, Maria Shéhérazade Giudici i Pier Vittorio Aureli descriuen de manera clara que la ciutat actual ha de resoldre les formes d'utilització de l'energia i eliminar l'ús de les procedents de fòssils de carboni. Això no obstant, per poder tenir una ciutat diferent, haurem de trobar noves maneres de relacionar-nos².

L'era del consumisme en què ens trobem ha agreujat els mateixos problemes que el modernisme va intentar abordar per assolir un futur democràtic. Vivim a les ciutats perquè són llocs de producció, intercanvi, coneixement i cultura, però, sobretot, perquè com a humans depenem de la col·lectivitat i l'intercanvi per sobreviure, és a dir, necessitem l'altre per existir. La ciutat ha fallat socialment i ambientalment, però sobretot falla de manera radical quan no ens pot oferir aquests espais per trobar-nos amb l'altre. Davant d'aquesta mancança, els humans hem substituït l'altre pel capital, i és aquí on es produeix la fricció fonamental. Avui vivim en una ciutat que necessita que produïm per existir, però hem d'entendre que necessitem existir per produir.

Aleshores, quins són els espais per trobar-nos o per sostenir l'existència humana? On i com podem viure si la ciutat està completament rendida a la producció com a mitjà per a l'existència? Quina és la forma d'aquesta ciutat?

El modernisme va centrar els seus esforços a trobar els camins per a la igualtat i la democràcia en l'equitat. Avui el repte més gran és aconseguir la igualtat i la democràcia a la ciutat, respectant la diversitat de cada habitant, sense destruir el planeta.

L'exercici d'imaginar una ciutat diferent no es pot fer sense parlar de l'existència, i, per això, necessitem parlar de cures: les del nostre

cos i del dels altres. Sense això, no hi haurà igualtat, ni democràcia ni ciutat. La dinàmica actual promou que els individus siguin actors que se centrin en les seves pràctiques laborals per mantenir-se, amb uns ingressos ficticiament proporcionals a la seva feina.

Hi ha clares divisions entre els espais de treball, lleure, esbarjo i descans. Aquestes activitats, en realitat, estan unides per les accions infravalorades de la cura.

La pràctica de la cura és vulnerable. Sovint és ignorada en relació amb les pràctiques laborals productives i en l'economia. És la feina invisible que es duu a terme a les llars, com ara la cura dels nens o el manteniment de la casa. Aquestes activitats solen realitzar-les persones privades de drets o menyspreades històricament en el desenvolupament polític o urbà. Però la cura també considera els éssers humans com a interdependents. No elimina l'agenda ni les opcions personals, sinó que proposa una visió alternativa de l'existència mitjançant xarxes de suport i intercanvis.

Avui el repte més gran és aconseguir la igualtat i la democràcia a la ciutat, respectant la diversitat de cada habitant, sense destruir el planeta.

Nota

3. Federici, S. *Revolution at Point Zero: Housework, Reproduction, and Feminist Struggle*. PM PR, 2020.

Avui les pràctiques de cura s'invisibilitzen a la casa. Plantejada com el model contrari a la feina, "el lloc de descans", la llar amaga aquestes tasques i, amb això, la discriminació determina, o permet, que el model actual econòmic subsisteixi. En paraules de Silvia Federici, "la revolució al punt zero és, per tant, la revolució de l'espai més vital per a la possibilitat de la nostra existència: la casa, sabent, a més, que els llocs on vivim són els que constitueixen la major part de l'entorn construït (70%)"³.

En termes espacials, parafrasejant Dolores Hayden, la revolució domèstica s'ha de reconèixer com a vital per transformar la ciutat. L'àmbit

---

En termes espacials, la revolució domèstica s'ha de reconèixer com a vital per transformar la ciutat. L'àmbit de les cures ha de ser aleshores l'eix de la feina, l'espai que sosté el cos per existir.

de les cures ha de ser aleshores l'eix de la feina, l'espai que sosté el cos per existir. Cal tenir en compte que aquesta revolució no es pot fer de manera individual i, a més, considerar que cada ésser humà entén la forma d'habitar aquest planeta de manera diferent. L'arquitectura hi és i es pot comprometre a crear formes espacials que deixin de respondre a la forma actual en què els espais estan pensats perquè

l'ésser humà sigui productiu, i que impulsin aquells que enforceixen i sostenen l'existència.

Hem reduït a "sostre i menjar" la idea de la necessitat mínima d'un cos per poder existir. Certament, són dues coses fonamentals, però una llosa sobre el cap i disposar d'aliments no cobreixen la necessitat de protegir-se i nodrir-se. El cos també necessita les emocions i els rituals que permeten absorbir aquests elements per sostenir-lo.

Els espais d'avui són lluny de permetre que les emocions o els rituals ens protegeixin i alimentin, però, sobretot, han deixat de facilitar que entre nosaltres formem xarxes per tenir cura de l'existència. És així que em permeto pensar que l'arquitectura necessita entendre com esdevenir una plataforma per a la vida, que permeti a cada persona determinar la seva pròpia manera d'habitar i de relacionar-se amb l'altre.

Part d'aquest text de la mateixa autora va ser publicat amb el títol "Stadt der Fürsorge" a la revista *Die Architekt* (febrer de 2022).

**Ciutats
intel·ligents,
sostenibles
i ètiques**
Karma Peiró

Els sistemes
d'intel·ligència
artificial seran cada
cop més econòmics,
esdevindran un
element clau de la

presa de decisions i permetran gestionar
la complexitat urbana. El gran repte és
aconseguir que la seva incorporació es faci
sota els criteris de l'humanisme tecnològic
i la governança ètica.

Barcelona 2040. *Taxis-drons surfegeen al cel de Montjuïc a la cerca de clients sortint del macroconcert del Palau Sant Jordi. Llums verdes pampalluguen en l'aire; llums vermelles a prop del terra indiquen els ocupats. L'app del mòbil calcula la posició exacta i el vehicle baixa de manera silenciosa. En arribar a la destinació, l'aterratge del dron dispara el sensor del fanal més proper, que s'encén només quan capta moviment.*

Els GPS dels cotxes autònoms, les càmeres de vídeo a cada cantonada i el mobiliari urbà destil·len dades constantment. Aquestes són analitzades pel "cervell central" de l'Ajuntament. Gràcies a això, en només uns anys de funcionament, els accidents s'han reduït, el trànsit s'ha descongestionat, les ambulàncies arriben abans. La recollida d'escombraries és més eficient i la neteja dels carrers té un cost menor gràcies als "robots servicials".

Els algoritmes d'intel·ligència artificial —perfeccionats durant anys— ja són prou segurs com per no lamentar errors greus. La internet de les coses ha transformat la manera de viure, moure's i treballar. Barcelona batega cada segon a les ordres d'un sistema interconnectat que controla cadascun dels moviments, i la supervisió humana revisa que tot funcioni correctament.

(Esbós de ciutat futura extret de proves pilot aplicades.

Abans que ens n'adonem serà realitat).

L'Organització de les Nacions Unides ha calculat que l'any 2050 la població arribarà als 9.800 milions de persones¹: gairebé el 70% viurà en zones urbanes. La intel·ligència artificial (IA), el 5G, el *blockchain*, la computació quàntica, la robòtica col·laborativa, els cotxes autònoms o la internet de les coses prometen convertir-se en normalitat en els pròxims anys. Serem capaços de frenar el canvi climàtic i fer entorns més habitables?

La màquina de vapor va transformar la indústria i va donar pas a la Primera Revolució Industrial; i l'energia elèctrica i el motor de combustió interna van provocar la Segona Revolució Industrial. L'economista i sociòleg Jeremy Rifkin² explica que "al llarg de la història, les transformacions econòmiques sempre ocorren quan les tecnologies de la informació i comunicació (TIC) entren en joc amb nous sistemes d'energia". La Tercera Revolució Industrial de Rifkin promou la sostenibilitat econòmica a llarg termini per fer front a un triple repte: l'economia global, la seguretat energètica i el canvi climàtic. El 2006 va presentar la seva teoria al Parlament Europeu i aquest la va avalar.

Ja s'ha definit conceptualment la Quarta Revolució Industrial com l'explotació massiva del potencial de les tecnologies emergents (a més d'altres que ja són una realitat, com ara la nanotecnologia, la realitat virtual o la ciberseguretat). Però encara som molt lluny d'això.

La infància de les ciutats intel·ligents

El 2011, el carrer César Martinell, de Sant Cugat del Vallès, va ser considerat el "primer carrer intel·ligent" de Catalunya. Sensors d'aparcament indicaven en un panell les places lliures, una paperera compactava la brossa amb energia solar, un fanal il·luminava quan detectava moviment i una àrea

Karma Peiró

Periodista especialitzada en les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) des del 1995. Coordinadora de comunitats tecnològiques per la Direcció de Creativitat i Innovació de l'Ajuntament de Barcelona. Realitza, juntament amb el periodista científic Luis Ángel Fernández Hermana, el *podcast Ladridos al amo*, dedicat al periodisme i la comunicació digital. És professora de Periodisme Digital i Reporterisme i Producció Hipermedia a la Facultat de Comunicació Blanquerna de la Universitat Ramon Llull i també és membre del grup Open Knowledge Foundation Spain i coordina les sessions mensuals de Periodisme de Dades del CCCB. Va rebre el premi DonaTic Divulgació 2019.

Notes

1. <http://ow.ly/6ZHK50K65Vc>.
2. Jeremy Rifkin ha estudiat durant dècades l'impacte dels canvis científics i tecnològics en l'economia, el treball, la societat i el medi ambient. Ha estat assessor de diversos governs i ha escrit més de vint llibres que proposen fórmules per garantir la vida a la Terra, com *La economia del hidrògeno* (Paidós, 2002).
3. CATALONIA.AI, *l'estratègia d'intel·ligència artificial de Catalunya*: <http://ow.ly/kcIK50K66bK>.
4. *Mesura de govern de l'estratègia municipal d'algoritmes i dades per a l'impuls ètic de la intel·ligència artificial*: <http://ow.ly/n9TS50K66lQ>.
5. *Atles de la Intel·ligència Artificial Urbana*: <https://gouai.cidob.org/atlas/>.
6. *Artificial Intelligence Index Report 2022* (Standford University, 2022): <http://ow.ly/Je5050K66tT>.
7. Maarooft, A. *Big Data and the Agenda 2030 for sustainable development*: <http://ow.ly/pMvy50K67FJ>.

verda mesurava la humitat del terra per automatitzar el rec. Aquestes novetats es van presentar a la primera edició de l'Smart City Expo World Congress, que té lloc a Barcelona des d'aquell any.

Després d'una dècada, però, les ciutats intel·ligents encara es troben a la seva infantesa. Un dels motius principals és la recollecció de les dades massives, l'anàlisi i el tractament posterior. Durant la pandèmia, es va veure com és de complicat lidiar amb l'actual desgavell de dades que existeix a tots els països. Manca cultura de la dada, *data literacy* (o alfabetització en dades), sobretot en l'administració pública, però també en l'àmbit privat. La frase “el petroli del segle XXI són les dades” queda molt bé com a reclam, però ningú ens ha format per incorporar aquest combustible a la nostra quotidianitat. I la principal conseqüència és que disposem d'una tecnologia de la qual molt pocs saben extreure'n el potencial i encara menys controlar.

En l'àmbit europeu, l'estudi *Ethics of Using Smart City AI and Big Data: The Case of Four Large European Cities* (*The Orbit Journal*, 2019) recull on s'ha desplegat alguna acció de ciutat intel·ligent. A Amsterdam, una IA classifica les queixes de la ciutadania; Hèlsinki va estrenar un bot de xat per facilitar l'aparcament, i Copenhaguen, una plataforma digital per a l'intercanvi de dades.

A Catalunya s'aposta per “l'administració proactiva”, que consisteix a comunicar a la ciutadania quins ajuts socials té a l'abast, d'acord amb la seva edat, la situació socioeconòmica, el nivell d'estudis, etc. El 2020, l'Ajuntament de Gavà va enrolar-se en un projecte pilot, el Gavius, on un assistent virtual ajudava a tramitar els ajuts de manera ràpida a través del mòbil. El pilot forma part de l'Urban Innovative Actions, una iniciativa de la Unió Europea que finança innovacions tecnològiques per avançar cap a ciutats més sostenibles.

Tant el govern català³ com l'Ajuntament de Barcelona⁴, des de fa un parell d'anys, desenvolupen estratègies d'IA per oferir serveis a la ciutadania i fer una millor gestió dels recursos públics. Durant l'estiu del 2020, l'Ajuntament de Barcelona va instal·lar càmeres tèrmiques a les platges per controlar l'aforament mitjançant l'anàlisi de la sorra. L'aplicació —encara activa— fa servir aprenentatge automàtic (*machine learning*) per comparar la mateixa imatge quan la platja està buida i plena.

El juliol del 2022 es va presentar l'Observatori Global de la Intel·ligència Artificial Urbana (GOUAI, per les sigles en anglès) i *Atles de la Intel·ligència Artificial Urbana*⁵, on es recullen 106 projectes de 36 ciutats. L'Atles recull l'exemple de MARIO, el nom donat a l'algoritme

de *machine learning* i de processament del llenguatge natural que classifica les consultes de la ciutadania barcelonina. Segons fonts municipals, abans s'havia de reassignar el 50% de les peticions, i amb la IA la taxa d'èxit supera el 85%. Per a la tramitació d'ajuts socials el

---

L'estiu del 2020, l'Ajuntament de Barcelona va instal·lar càmeres tèrmiques a les platges per controlar l'aforament mitjançant l'anàlisi de la sorra.

consistori de la capital catalana fa temps que fa servir una IA. De mitjana anual, rep 50.000 primeres visites per diversos problemes: des d'econòmics o d'addiccions fins a violència masclista. Més de 700 professionals gestionen tots els casos, però un algoritme proporciona suport en la presa de decisions i suggereix els recursos públics més adients per a cada cas.

En l'àmbit global, l'Artificial Intelligence Index Report 2022⁶ recull els darrers avenços en IA i també constata els errors comesos fins avui. Des de sistemes de reconeixement facial que discriminen les persones negres (o de pell fosca) fins a eines per seleccionar currículums que penalitzen les dones, o salut clínica esbiaixada en funció de la situació econòmica dels pacients. "Els processadors de llenguatge natural són més potents que mai, però també més esbiaixats que mai", detallen a l'AI Index. L'esperança és que les qüestions ètiques s'han convertit en un tema de recerca acadèmica recurrent arreu i que la legislació sobre la IA s'ha incrementat en la majoria de països del món. Desenvolupar sistemes intel·ligents és cada cop més barat, i el temps d'entrenament per fer-los funcionar s'ha reduït notablement. Tot fa pensar que d'aquí a poc temps tindrem molta IA dispersa en les nostres ciutats, de manera invisible, i esperem que sigui també molt segura.

La confiança és clau

L'informe *Big Data i l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible*⁷ explica que cal una acció consensuada per explotar tota la capacitat de les dades massives. El desenvolupament sostenible dependrà de com es gestioni el creixement urbà, especialment en països d'ingressos baixos i mitjans, on es preveu que el ritme d'urbanització sigui més ràpid. Satisfer les necessitats d'habitatge, transport, energia, ocupació, educació i salut seran els reptes comuns de tots els governs. Per afrontar-los, sistemes intel·ligents gestionaran els recursos públics disponibles. Uns sistemes que estaran entrenats amb dades (del passat o en temps real) a partir de sensors i dispositius mòbils. El desafiament serà com perfeccionar-los perquè de veritat siguin un ajut en la presa de decisions humanes i no comportin errors greus per a les persones. És el que s'ha definit com "humanisme tecnològic", que pretén que la tecnologia estigui al servei de les persones i no a l'inrevés. Si no s'aconsegueix, correm el risc de perdre la confiança en les nostres institucions, en els nostres governs i en les empreses que ens donen serveis.

No podem fer altra cosa més que confiar en el potencial tecnològic que tenim al davant. La tecnologia no és ni bona ni dolenta. És l'ús que en fem el que ens reporta conseqüències positives o negatives. Calen polítiques públiques que certifiquin la integritat i la qualitat de les dades, i que n'assegurin la privacitat i seguretat. Per aconseguir-ho s'ha de comptar amb la participació activa de la ciutadania. Involucrar les persones des de les etapes d'ideació de la IA tindrà sempre un major impacte positiu que fer-ho quan ja està dissenyat el producte o servei. La governança ètica de les dades i de la IA serà clau per posar els fonaments de les ciutats intel·ligents de la propera revolució industrial.

**Intel·ligència artificial.
Decisions automatitzades
a Catalunya**

Autoritat Catalana de Protecció
de Dades i Karma Peiró
Generalitat de Catalunya, 2020
<http://ow.ly/xVKX50K65QA>

Animals a la ciutat, vull que hi siguin?

Gabi Martínez

Les ciutats no poden ser només “nostres”. Necessitem els animals. La seva presència ens obliga a afinar sentits al marge de l'oïda i la vista, tan urbans, i activa la intel·ligència naturalista. A més, als barris amb més animals de companyia es registren índexs de criminalitat més baixos, i envoltar-se d'animals i plantes redueix el trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat en els infants.

Imagina't que, mentre camines pel parc del teu barri o davant d'un semàfor, apareix un porc senglar. Més enllà de l'abstracció del canvi climàtic, de conceptes com *veganisme*, *desglaç*, *biofilia*... tens al davant un mamífer de grans dimensions amb ullals esmolats i amb la respiració accelerada pel temor que li inspires. A la ciutat. Què sents? Com actuaràs? La reacció podria explicar més coses sobre el teu autèntic lloc al món que cent mil hores d'elucubracions i lectures. Quan l'animal se n'hagi anat —perquè, si no has fet res d'estrany, se n'anirà—, podries preguntar-te: m'agradaria tornar-lo a veure?

El cara a cara amb senglars ja és freqüent a Barcelona, tot i que si visquessis a Chicago podries haver-te trobat un coiote; un macaco, a Jaipur; al Canadà, guineus, o un puma, a Califòrnia. Per no parlar dels marsupials a Brisbane; els camells de Khartum; elefants, vaques i tota mena de micos en ciutats africanes i asiàtiques, o el ventall de macrorosegadors, juntament amb una infinitat d'aus, en capitals llatinoamericanes. Vull que hi siguin? En la resposta, ens hi juguem el futur.

Ara que més de la meitat de la població mundial habita en ciutats mentre s'insisteix en la urgentíssima necessitat de canviar la relació dels humans amb els ecosistemes per millorar la salut del planeta, sembla assenyat centrar bona part dels esforços a transformar les grans urbs, fent-les confortables per als éssers no humans. Caldrà intervenir-les a fons, això sí, perquè fins ara han estat dissenyades per a l'ús exclusiu d'una espècie. Fa poques dècades, el pensador naturalista Thomas Berry va animar a emprendre La Gran Conversa entre la humanitat i la resta de la natura. Berry sabia que els bacteris i la intel·ligència dels altres éssers vius —del llangardaix a la granota, del cactus a l'abella— ens ensenyen, nodreixen i immunitzen; per això va promoure el diàleg entre espècies. I un enclavament fonamental per a aquest intercanvi seria la ciutat.

Escrutem el nombre d'éssers vius no humans que habiten les urbs. En general, n'hi sol haver menys dels desitjables, però més dels imaginats, perquè la ciutat és plena de salvatges que han adequat els seus hàbits a la nostra presència, malgrat les traves que els posem. Admetre gavines, ratolins, cotorres, gats o, fins i tot, gossos vagabunds no sembla tan difícil, si bé el desafiament consisteix a crear les condicions físiques i morals per compartir grans espais amb animals menys familiars i de volums intimidadors com ara el teixó, la guineu o el porc senglar.

El canvi de paradigma passa per entendre que la presència d'animals no implica manca d'higiene o perill, i també per apreciar el valor dels microbis acumulats al pèl, les escates o les ales, el verí d'un fibló o la saliva d'altres llengües. Expliquen que els nostres avantpassats sabien escoltar les plantes, fins que el monocultiu, el monoteisme i la monogàmia van trencar la comunicació i van diluir aquesta facultat. Ha passat el mateix amb els animals: en pretendre aïllar-nos-en, hem deixat d'entendre'ls i hi hem perdut la sincronia. Quan només et relaciones amb una persona, quan només cultives una idea, un amor, una espècie, talles les connexions en xarxa, disminueixes les defenses i coqueteges

Gabi Martínez

(Barcelona, 1971) és periodista i escriptor. El centre del seu treball, traduït en deu idiomes, és visibilitzar la importància de l'aliança natural entre llocs, persones i animals. La seva obra ha rebut diversos premis i reconeixements. Hi destaquen els llibres de no-ficció *Només per a gegants*, *Un canvi de veritat* i *Lagarta*, i les novel·les *Voy* i *Les defenses*. És director del Festival Literatura, membre fundador de l'associació Caravana Negra, membre fundador de la Fundació Ecologia Urbana i Territorial, i codirector del projecte *Animals invisibles*.

Nota

1. O'Callaghan-Gordo, C. *et al.*

Residential proximity to green spaces and breast cancer risk: The multicase-control study in Spain (MCC-Spain).

Int J Hyg Environ Health, 2018.

amb l'extinció. Les ciutats no poden ser només “nostres”. No poden estar fetes només d'humans amb mòbil i cables. La comunicació és una altra cosa. Necessitem desesperadament la companyia (habitual) d'éssers diferents, i, per això, un estudi de l'Institut de Salut Global de Barcelona indica que viure a menys de tres-cents metres d'un parc disminueix un 35% el risc de càncer de mama. A menys de cent metres, el risc baixa al 44%¹. Residir a menys de cinc-cents metres d'una zona verda redueix el nombre de morts prematures. Envoltar-se d'animals i plantes redueix el TDAH (trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat) en els infants, que disposen d'espais de joc aliens a les pantalles, i accedeixen al misteri i l'aventura física que qualsevol ésser viu anhela a la seva edat.

Però aquests descobriments són recents. La transformació es troba en una fase prematura. Fins fa poc, Parcs i Jardins de Barcelona encarregava la tria de les plantes i els arbres a gestors que seguien criteris estètics. La contractació de biòlegs ha permès rescatar espècies autòctones que duren més consumint menys aigua, i ja s'afavoreixen les anomenades “males herbes”, que estimulen la pol·linització i estenen la vida a racons insòlits. Alhora, es treballa en corredors verds que permetran el trànsit, per exemple, d'un esquiol des del parc de la Ciutadella, a tocar del mar, fins al parc natural de Collserola; s'installeu menjadores en llocs estratègics; hi ha arquitectes que dissenyen edificis i estructures amb buits on milers d'aus podran niar, i s'està creant una senyalística per evitar que les aus s'estampin contra vidres. Una altra intenció és recuperar espècies que s'havien esfumat i atreure'n algunes de noves. La coincidència de tanta fauna hauria de contribuir a equilibrar un ecosistema que durant dècades va ser esgarriofosament monotemàtic fins que, el 1999, Barcelona va introduir falcons nord-americans després que l'espècie es volatilitzés a finals dels anys setanta.

Ara, a la ciutat hi ha més de vuitanta espècies d'aus: garses, gavines corses que s'han instal·lat al port, oriols bacorers, cotxes cua-roges i cada vegada més cotorres. La nova plaça de les Glòries emergeix com

a inesperat *meeting point* ornitològic.

A les hortes hi proliferen els tallarols, als quals relleven els ratpenats quan cau el sol, i a la primavera s'hi poden sentir falciots. S'han calculat 367 colònies d'aquest ocell cridaner i 280 d'orenetes.

Diuen que als túnels del metro hi habiten

la merla, la tórtora turca i la cuereta. Un col·laborador exemplar és el ratpenat, que, a banda de mosquits, devora dotzenes de papallones de la processonària del pi, cosa que ens lliura de picors i fumigacions indègudes.

A Collserola hi habita algun animal de fama ferotge, però quan treu el cap a la ciutat no sol causar problemes. Persegueix el seu objectiu, que sempre és menjar rebutjat, o satisfer alguna curiositat, i intenta romandre ocult perquè ningú no el molesti i per no entorpir els nostres fluxos. Aquest mateix respecte és el que les persones desenvolupen en viure

---

En pretendre aïllar-nos dels animals,
hem deixat d'entendre'ls i hi hem perdut
la sincronia.

Els barris amb més densitat d'animals de companyia registren índexs de criminalitat més baixos.

envoltades d'animals salvatges, i en són conscients. Pel que fa als domesticats, protagonitzen una altra dada suggeridora: els barris amb més densitat d'animals de companyia registren índexs de criminalitat més baixos.

D'altra banda, la presència d'animals procura pensaments nous perquè el seu caràcter intrigant ens obliga a afinar sentits al marge de l'oïda i la vista, tan urbans, i activa la vuitena de les nostres intel·ligències, la naturalista. Perquè els nens desenvolupin aquesta intel·ligència convé tenir animals a prop. Animals de proximitat que ajudin a il·lustrar-nos durant un passeig, que ens procurin un vocabulari salvatgement sensual connectat als elements, que propiciïn una realfabetització ecològica. La directora del projecte Ciutats Sostenibles, Jennifer Wolch, afirma que “cal reencantar la ciutat fent que tornin els animals”, al·legant, si cal, motius egoistes, com ara que tenir-los a prop ens farà més forts i sans.

Convèncer la població d'aquests avantatges també passa per desempolsar la pròpia història i, per exemple, assenyalar l'animal a l'escut. Qui sap per què hi ha un ratpenat al blasó de València? Almenys, rondant la capital del Túrria es poden trobar centenars de quiròpters, però, a Madrid, on és l'os? I l'arboç? On són les balenes d'Hondarribia o de Getaria?

Conrear un imaginari urbà que estrenyi els vincles amb altres espècies repercutirà en l'augment d'animals i plantes al voltant, i enfortirà les nostres defenses virals i cognitives. Per això, el paper de narradors i intel·lectuals serà decisiu, encara que hauran d'envoltar-se de verd per exercitar els sentits i ampliar el seu vocabulari. Per explicar-ho, hauran de creure que el canvi és possible... viure'l. En aquests moments falten paraules perquè falta experiència real.

Articular una “gran conversa” versemblant passa per projectes com les superilles, que poden materialitzar de manera ràpida, eficaç i econòmica la capbussada col·lectiva en una nova ciutat verda on éssers de tota mena disposin de còmodes extensions proclius a barrejar ànims i confiança. Si les ciutats s'alcen com a fòrums de diàleg interespecífics, milions d'individus entendran encara millor la necessitat de preservar espais netament salvatges fora dels centres urbans. I si algun dia topen amb un porc senglar al pas de vianants, no només sabran com actuar, sinó que ni tan sols s'hauran de preguntar si volen que aquell animal sigui allà.

Lagarta. Cómo ser un animal salvaje en España
GeoPlaneta, 2022

Un cambio de verdad
Seix Barral, 2022

Carla Simón
**“Crec que és la por
de morir la que
fa que faci cinema”**

Amb *Estiu 1993*,
Carla Simón va
ficcionar la seva
experiència en
ser adoptada per

uns oncles, quan tenia sis anys, després de la mort dels seus pares a causa de la sida. Un film-miracle que, el 2017, va revelar poderosament la seva sensibilitat com a cineasta. Al cap de cinc anys, i després d’haver d’ajornar el rodatge a causa de la pandèmia, ha confirmat el seu talent amb *Alcarràs*, un cant a la petita pagesia (un món en procés de desaparició) amb el qual persevera en una manera de fer cinema: parteix d’un guió molt elaborat i s’obre a la realitat, amb el que això té d’imprevist i atzarós. Simón reconeix que vol controlar-ho tot, però també desitja que allò que passa davant la càmera tingui vida i veritat. Ella diu que es tracta de buscar un equilibri entre la rigidesa i la fluïdesa.

Carla Simón Pipó (Barcelona, 1986) va créixer a les Planes d'Hostoles (la Garrotxa) després que, en morir els seus pares, fos adoptada per uns oncles materns. L'adaptació a la seva nova família es va convertir en una pel·lícula de ficció, *Estiu 1993* (2017), que va obtenir diversos reconeixements, entre els quals hi ha el Premi Ciutat de Barcelona d'Audiovisuals i el Gaudí a la millor direcció. Prèviament, Simón va estudiar Comunicació Audiovisual a la UAB i, entre altres activitats formatives, va cursar el Master of Arts a la London Film School. A Londres va realitzar tres curts: el documental *Born Positive* (2012) i les ficcions *Lipstick* (2013) i *Las pequeñas cosas* (2014). Amb el seu segon llargmetratge, *Alcarràs*, va rebre l'Os d'Or a l'última edició de la Berlinale, una ficció que aborda les dificultats reals de la petita pagesia, la qual va conèixer a través de la família de la mare adoptiva, resident a la població del Segrià a la qual fa referència el títol del film.

Amb Carla Simón vam acordar que l'entrevistaria el dia de la presentació d'*Alcarràs* al Truffaut de Girona, un cinema que s'estima perquè, d'adolescent, hi anava sovint amb els seus oncles des de les Planes d'Hostoles. L'acte va arribar al final d'una setmana carregada d'altres presentacions emotives (particularment a Lleida, però també a Barcelona) i d'entrevistes. Carla Simón estava satisfeta, seguint amb l'estat d'alegria que va esclatar amb l'Os d'Or a la Berlinale, però esgotada. Asseguda en una cadira, s'agafava el ventre amb les mans: "En Manel està una mica nerviós amb tanta moguda". Després de comentar-me que, tot i que ja estava embarassada de més de set mesos, no havia pogut dir que no a una diversitat de coses, se'm va acudir preguntar-li per què feia cinema.

Quin és el motiu pel qual fa cinema?

No sé si això es pot respondre del tot. Almenys jo. Però diré una cosa: crec que és per la por de morir. En fi, es veu que està estudiat que

les persones que des de petites viuen la mort de prop són especialment creatives. Aquesta consciència de la mort fa que vulguis deixar empremta. Un cop l'has viscut tan a prop, la sents per sempre. És la necessitat de no deixar aquest món sense que en quedi alguna cosa. No sé si és una actitud egoista, però deriva en un desig de transmissió, de deixar quelcom que et transcendeixi. I aquesta possibilitat hi és amb la cultura, que és el que resta, amb qualsevol mena d'art.

Així i tot, per què ha triat el cinema? Li ho dic pensant que pot estar tan condicionat per la indústria que hi ha qui diu que, només de tant en tant, en surt una cosa artística.

La veritat és que jo també m'ho pregunto. Costa molt fer cinema i fer-lo tal com vols. Tirar endavant un projecte exigeix molt esforç. Tot es fa molt a poc a poc i hi han d'intervenir moltes persones. A vegades crec que m'he equivocat. Ho vaig pensar durant l'estada de tres mesos que vaig fer a Roma perquè, com que una de les productores d'*Alcarràs* és italiana, s'hi havia de fer el muntatge. Hi vaig veure molta pintura. Va ser tota una experiència estètica, però, a més, pensava: aquells que van pintar aquestes obres no van necessitar res de tot el que es requereix per fer una pel·lícula i podien controlar com les feien.

Imma Merino, entrevista
Ferran Forné i Manzanera,
fotografia

Potser també havien de complir amb encàrrecs i, per tant, amb les exigències de qui els pagava.

“Jo visc el rodatge amb patiment, perquè no tens tot el temps del món i, sense que puguis tornar enrere, moltes coses no surten com les tenies previstes.”

Possiblement. Però segur que no havien d'afrontar una cosa tan complicada com un rodatge. Per arribar-hi, has d'aconseguir finançament. I ho has de preparar molt: l'escriptura del guió amb tots uns filtres que ha de passar, buscar els actors, crear les condicions per

rodar... Jo visc el rodatge amb patiment, perquè no tens tot el temps del món i, sense que puguis tornar enrere, moltes coses no surten com les tenies previstes.

L'imprevist pot ser meravellós. Ho deia Agnès Varda, que em va dir que la va conèixer...

Sí, va ser molt emotiu per a mi. Vaig tenir la sort de seure al seu costat en un sopar organitzat pel Festival de Cannes l'any 2018, uns mesos abans de la seva mort. Vaig poder conèixer no només una cineasta molt lliure i innovadora que ha obert molts camins, sinó algú que va començar a fer cinema quan hi havia molt poques dones directores i que ha contribuït que en féssim les que hi hem arribat després.

Ella deia que, al principi, se sentia com l'excepció a la regla. Afortunadament, la situació ha canviat. A Catalunya mateix, hi ha una emergència de noves cineastes amb un talent incontestable.

La situació ha canviat, però ha costat i encara hi ha molt per fer perquè el nombre de directores s'acosti al de directors. I encara ens costa entrar a la selecció dels grans festivals, tot i que el darrer any tots els hem guanyat dones. Però hem arribat al cinema per quedar-nos-hi. I, sí, estic orgullosa de formar part d'una generació de cineastes catalanes que hem aportat films diferents que han obtingut reconeixement.

Varda deia que l'atzar era el seu millor assistent i que, si t'hi obres, et dona molts regals. De fet, tinc la sensació que *Alcarràs*, com *Estiu 1993*, és una pel·lícula molt elaborada pel que fa al guió, però que s'aprofita de gestos espontanis dels actors, que així no només encarnen, sinó que vivifiquen allò escrit.

És cert. Moltes coses bones passen gràcies a l'atzar, però has de saber-les veure. A vegades passen i no te n'adones fins al muntatge. És una sorpresa que et fa pensar que, certament, t'has d'obrir a l'atzar. Em passa, però, que soc molt controladora. I estar-hi oberta és un aprenentatge. A *Estiu 1993* vam rodar 35 hores. Hem pogut rodar 90 hores per muntar *Alcarràs*. Penso que encara he d'aprendre més a mirar què succeeix davant de la càmera. I no només per controlar que passi tal com ho he imaginat, sinó per estar oberta al que passa. En fi, com que soc “supercontroladora”, intento rodar el guió tal com està escrit. Tanmateix, també vull que allò que passi davant de la càmera tingui vida i veritat.

Recordo un text d'Olivier Assayas que exposa que hi ha els cineastes del "control" i els de l'"abandó", exemplificats respectivament per Hitchcock i Renoir. Els primers no permeten que el món es filtri a través de l'atzar. Els segons s'obren al món tal com és. El seu cinema transita entre una cosa i l'altra.

Rodant *Alcarràs* em vaig adonar que, en intentar posar en escena rigorosament el guió, hi havia situacions que no respiraven. En la primera presa, generalment, quedava rígid. Després, a mesura que tots ens anàvem relaxant, cadascú des del seu lloc, es guanyava naturalitat. Tanmateix, si alguna vegada vam provar què en sortia dient "feu el que vulgueu", el resultat era horrible. Una cosa és que, posem per cas, no els hagués de dir com havien de collir els préssecs a persones que ho han fet tota la vida. Però una altra és que a aquests "actors naturals" els facis representar una escena sense orientació i sense pautes. Sí que en sortia una cosa inesperada, però sense gràcia. Com dèiem, es tracta de trobar un equilibri entre la rigidesa i la fluïdesa. Evidentment, no sempre ho aconsegueixes. De la mateixa manera que hi trobes tresors ignorats i errors afortunats, en el muntatge descobreixes escenes que no funcionen. En tot cas, mentre rodes, has de tenir paciència, has de saber esperar que passi fins i tot allò que no esperaves.

He llegit que un dels referents del film és el neorealisme italià, especialment, Rossellini, per a qui el cinema és l'art de l'espera. N'hi ha que ja vam considerar que *Estiu 1993* té un esperit

rossellinià, una atenció a la realitat que, de sobte, conté una revelació, una tensió per fer veure l'invisible dins del visible: sigui l'interior d'un personatge o la insinuació dels misteris del món que tant poden meravellar-nos com inquietar-nos.

És possible que hi fos d'una manera intuïtiva, però amb *Alcarràs* n'he sigut més conscient. La meva contradicció és que ho vull “controlar” tot a través del guió d'una ficció, però tinc present que un dels moments més extraordinaris del cinema és la pesca de la tonyina a *Stromboli*. Rossellini hi narra una ficció sobre una dona (Ingrid Bergman) que, casant-se per conveniència amb un pescador de l'illa de Stromboli per

---

“La meva contradicció és que ho vull ‘controlar’ tot a través del guió d'una ficció, però tinc present que un dels moments més extraordinaris del cinema és la pesca de la tonyina a *Stromboli*.”

fugir d'un camp de refugiats després de la Segona Guerra Mundial, se sent estranya, sola i rebutjada a l'illa. Però resulta que, mentre rodava la pel·lícula, Rossellini va saber que s'acostava un banc de tonyines a l'illa i que els pescadors preparaven les xarxes. I va filmar-ho com un documental que va integrar a la ficció. És allò de ser allà.

I de tenir la canya a punt. Seguint amb Rossellini, també em ve a la memòria el final de *Viatge a Itàlia*, on la parella protagonista, vivint un moment de crisi, es reconcilia mentre transcorre la processó de sant Gennaro a Nàpols. La ficció va “entrar” a la processó sense alterar el seu curs. Precisament, tens la sensació que la ficció queda alterada per la realitat que passa, com si provoqués el “miracle de la reconciliació”.

Precisament, jo tenia la intenció d'anar als mercats per trobar-hi els figurants, però també per filmar-los tal com són, i pensava fer-ho en festes de veritat als pobles de la zona, el Segrià i el Pla d'Urgell. Va arribar, però, la pandèmia, que no només va ajornar el rodatge, sinó que va alterar, condicionar i fins i tot va fer impossible materialitzar certes idees. Volia filmar en mercats i festes per captar-ne l'ambient real. Com recrees això fent sentir que passa de veritat? Vam tenir la sort que la gent tenia moltes ganes de festa, que és una de les conseqüències de la pandèmia que tants mals ha portat. És així que la pel·lícula va donar-los l'excusa per fer festa i s'hi van entregar, sobretot els joves, que van ballar fins a no poder més.

En aquest món globalitzat, sembla ressorgir una cultura popular, vinculada a allò local que alhora connecta amb allò universal. Hi ha formacions musicals que beuen de la tradició popular. Ho exemplifico amb Maria Arnal i Marcel Bagés perquè un tema seu, *Jo no canto per la veu*, té la mateixa tonada que la *Cançó del pandero* que el Padri (Josep Abad) i la nena Iris (l'encisadora Ainet Jounou) canten a *Alcarràs*.

És així. Posem-hi que amb l'Arnau (Vilaró), amic i coguionista de la pel·lícula, vam fer una barreja de la *Cançó del pandero* (que s'interpretava antigament per al Corpus Christi, i que les dones del camp van incorporar, fent-ne improvisacions, mentre hi feinejaven, com ara collint la fruita) amb una lletra inspirada en les cançons de segar i batre. *Alcarràs* també connecta amb una part de la literatura catalana recent ambientada al món rural, sobretot aquella que fa atenció a com hi desapareixen unes formes de vida.

Sí, és cert. Després de veure la pel·lícula vaig llegir el *Tríptic de la terra*, de Mercè Ibarz, i vaig pensar que tenen molta relació. Recullen la dificultat per part de la petita pagesia de continuar cultivant les terres. És tot un món que s'acaba.

També ens hem referit a les llegendes. Em va fer il·lusió fer-hi present aquella d'una marquesa que, després de perdre la seva fortuna, ha de fer de captaire i descobreix que les nous són boníssimes: tants de noguers que tenia a les seves terres, i acaba sobrevivint amb el pa amb nous que li donen antics servents. Sempre que menjàvem nous m'ho explicaven la mare i la tia Maria: la marquesa es va arruïnar perquè

només menjava el moll de l'os de les costelles de xai. A *Alcarràs*, la tia Paquita (Antònia Castells) explica a la mainada que menjava el moll de l'os de les vaques: "Això és per la vaca Margarita que té la família Solé. Com un homenatge...".

“*Alcarràs* també connecta amb una part de la literatura catalana recent ambientada al món rural, sobretot aquella que fa atenció a com hi desapareixen unes formes de vida.”

A mi em deien que era la marquesa del castell de Formançó.

La d'*Alcarràs* és la marquesa de Tornabous.

Aquest és el nom que vam trobar amb l'Arnau en un llibre que recull llegendes. En tot cas, el que a mi em fa il·lusió és que, amb les variants que hi hagi, tanta gent hi reconegui coses que apellen a les seves experiències, als seus records.

Veient *Alcarràs* és possible pensar en *El raïm de la ira*, la pel·lícula de Ford basada en la novel·la de John Steinbeck. El film narra com una família d'Oklahoma, en l'època de la Gran Depressió als Estats Units, ha d'abandonar la seva granja perquè les tempestes de pols han malmenat les collites i no poden pagar el préstec del banc. Els membres de la família es traslladen a Califòrnia, on, passant moltes penúries, arriben a treballar fent d'esquirols en una explotació de préssecs. No és ben bé el mateix, però la família Solé, sense que hagi de marxar del lloc on viu, també perd unes terres: aquelles on ha cultivat préssecs durant tres generacions.

Abans de res, diré que hem tingut presents els *westerns* perquè les terres de Ponent de Lleida són el Far West català. I és possible pensar en *El raim de la ira*. També ens trobem en temps de crisi, amb totes les dificultats per sobreviure de la petita pagesia. Però *Alcarràs* potser encara té més relació amb una pel·lícula d'Elia Kazan (*Riu salvatge*, 1960), que també transcorre a l'època de la Gran Depressió i de les polítiques del *New Deal*, ambientada al sud-est, concretament a Tennessee, on arriba Montgomery Clift per fer-se càrrec de la construcció d'una presa que contingui les crescudes del riu. Això suposa l'expropiació de terres, i els que hi resten, aferrats al lloc on viuen i bregats en afrontar tota mena d'adversitats, s'hi oposen. Quina de les parts té raó? Totes dues. Si es vol fer la presa és per evitar catàstrofes. Però també es pot entendre aquells que no volen abandonar les terres. A vegades, es pot plantejar un conflicte entre

dues opcions vàlides. I això té a veure amb *Alcarràs* perquè no volíem oposar als nostres estimats pagesos una opció (un "enemic") fàcilment condemnable, menyspreable. Els presseguers s'arrancaran per instal·lar-hi plaques solars, és a dir, una forma d'energia alternativa que suposem necessària.

Tanmateix, el propietari de les terres no vol saber-ne res de la cessió que un seu avi va fer a un avantpassat dels Solé perquè va salvar-li la pell durant la Guerra Civil: la meua idea és que va cedir-les, però no donar-les, perquè, al capdavall, era un vencedor de la guerra que, per això mateix, podia conservar les propietats. Ja pot anar dient l'avi Solé que hi havia molta amistat entre la seva família i els Pinyol: la diferència de classe hi és i les terres no són seves. És així que el jove Pinyol (Jacob Diarte) els fa fora per apuntar-se a un negoci ara rendible.

No dic que no a certes coses que dius, però no és del tot veritat que les plaques solars siguin un negoci infal·lible. Fa uns anys, a la mateixa zona, hi va haver gent que s'hi va arruïnar. En principi hi havia uns ajuts, però va canviar la llei i van quedar enxampats. En tot cas, jo no volia fer una història de bons i de dolents. Quasi sempre tothom té les seves raons. De sobte, a vegades, em trobava dient: "En Pinyol té raó".

“La feina de pagès és molt dura, i és així que no he volgut idealitzar-la, cosa que desitjo que es noti.”

Ara bé, em va costar trobar algú que volgués interpretar aquest personatge. En Carles Cabós (que fa de Cisco, cunyat d'en Quimet) no estava d'acord amb el seu personatge i no l'acabava d'entendre. Un exemple és quan en

Cisco assumeix que no hi haurà més collites de préssecs i que s'ha de buscar la vida i accepta la proposta d'en Pinyol de treballar en la instal·lació de plaques solars. En Cabós és un pagès molt conscienciat que fa agricultura ecològica.

Tot i la idea que tot no és blanc o negre, el punt de vista del film és al costat dels Solé, que es resisteixen a perdre les terres.

És clar que sí..., perquè són els perdedors. Sempre estic a favor dels que perden. Em passa fins i tot quan veig, ni que sigui de passada, un partit de futbol: sempre vull que guanyin els que perden; però si guanyessin, voldria que perdessin.

Voldria que parléssim sobre l'actitud dels personatges femenins i els masculins. Les dones em semblen més lúcides i temperades que els homes. Hi ha una frase que es repeteix: “El teu germà és un imbècil”. La diuen dos personatges femenins en relació amb dos comportaments masculins agressius: després que en Quimet (extraordinari Jordi Pujol Dolcet) es baralli amb el seu cunyat Cisco, i després que, fent de mascle protector, en Roger (Albert Bosch) increpi un jove que parla amb la seva germana Mariona (Xènia Roset) a la festa del poble.

Te n'has adonat! Premi. La situació fa que tots plegats estiguin malament i que hi hagi una tensió dins seu i entre ells. I, sí, als homes els surt més l'agressivitat.

En Quimet pateix aquesta tensió. Ho somatitza. Li fa mal l'esquena, i la seva dona, la Dolors (Anna Otín), li fa massatges.

La feina de pagès és molt dura, i és així que no he volgut idealitzar-la, cosa que desitjo que es noti. En Quimet ja té una edat i, a més, està passant un calvari. Els massatges de la Dolors el calmen una mica. Ella intenta rebaixar una mica la tensió.

Però hi ha un moment en què ja no pot més i clava una bufetada al seu home i una altra al seu fill, que arriba borratxo a collir els últims préssecs després d'una nit de festa boja, cosa que provoca que en Quimet l'esbronqui.

Les mereixen, no? Amb aquestes bufetades “a temps” potser alguna cosa es posarà a lloc. L'Anna es resistia a pegar-los. Com podia pegar unes persones que s'estimava, que ja eren com de la seva família després de tant de temps de convivència, d'assaigs i de rodatge?

La vam haver de convèncer que era necessari que ho fes. D'altra banda, ella, que és mestra, ens va ajudar molt pel que fa al seu personatge, que vol ser un homenatge a les dones de pagès, amb tota la feina que fan: a la casa, al camp, a vegades amb un altre treball. Fent suggeriments i posant en qüestió coses que havia de fer i de dir, l'Anna va fer créixer el seu personatge: és molt millor de com l'havíem concebut.

Va néixer a Barcelona, on té la seva casa, però es va criar en un poble de la Garrotxa (les Planes d'Hostoles) i també en part a Alcarràs, amb la família de la seva mare adoptiva. Els seus dos primers llargmetratges estan ambientats en el món rural...

Essent el primer més personal, en relació amb la pròpia infantesa que l'inspira, tenen a veure amb la meva família, que és tan diversa i complexa que crec que encara em pot donar més joc. Ja veurem què passa, però tinc tirada pel món rural.

Què és per a vostè Barcelona?

Hi tinc casa meva, però sempre hi tinc un peu a fora. Em sento arrelada al camp: necessito el verd. Per a mi, Barcelona sobretot representa la cultura. Entre una cosa i l'altra, no hi passo gaire temps. Potser és per això que, quan hi soc, valoro més el que m'aporta culturalment.

L'entrevista havia d'acabar perquè, amb el Truffaut ple de gent, Carla Simón havia de presentar *Alcarràs* amb Tono Folguera, un dels productors de la pel·lícula, i els seus dos germans: Berta Pipó, l'única actriu professional del film, i el músic Ernest Pipó, que ha fet els arranjaments de la *Cançó del pandero*. Després vam anar a sopar, i s'hi van afegir els pares i l'Albert, el company de la Carla. Així vam tenir l'oportunitat de continuar la conversa una mica més.

Entre moltes altres coses, vam comentar que Simón ha fet dos films sobre famílies inspirades diversament en la pròpia i que, com que aquesta és extensa i complexa, potser la història personal encara li donarà més joc: "Jo encara segueixo una recomanació que em van fer: parla del que t'és pròxim". Per això mateix tampoc descarta fer-ho sobre l'experiència de la maternitat: "Com que ho vull controlar tot, un cop acabat el rodatge, vam calcular que el fill arribaria després que *Alcarràs* ja s'hagués posat en circulació".

En acomiadar-nos, vaig desitjar-li que tot anés bé. Just mentre redactava l'entrevista, va néixer en Manel. Aquesta és la resposta a la meva felicitació: "Gràcies, Imma. Estem molt contents de començar aquesta nova aventura!".

Estiu 1993

Carla Simón, 2017

Alcarràs

Carla Simón, 2022

Les tecnologies digitals, el nou motor econòmic de Barcelona

Albert Cuesta

Des que el juliol ha estat confirmada com a seu permanent del Mobile World Congress, Barcelona consolida el seu

atractiu com a pol de desenvolupament del sector tecnològic, atrau trobades i congressos internacionals, augmenta la seva visibilitat arreu, potencia les empreses tecnològiques locals i beneficia els sectors econòmics de l'entorn. Una estratègia definida per la Fundació Mobile World Capital Barcelona (FMWCB) —entitat publicoprivada— que es basa en quatre línies de futur: transferir tecnologia entre el món acadèmic i les empreses incipients de base tecnològica; estimular la creació a Barcelona d'ocupació vinculada a les TIC; repensar el paper de la tecnologia a la societat i fer de la capital catalana un referent de l'humanisme tecnològic, i rastrejar el desplegament de la tecnologia 5G.

Humanism in the digital age

Debating today for a better future

© Fira de Barcelona

Una imatge de Digital Future Society, trobada celebrada el 2021 en el marc del Mobile World Congress on es va parlar d'humanisme digital i de com millorar l'impacte de la tecnologia a la societat.

El mes de juny passat ens despertàvem amb la notícia que la GSMA, la patronal mundial de la indústria de les telecomunicacions, havia acordat en la reunió del seu consell a Kuala Lumpur ampliar sis anys més la celebració a Barcelona del Mobile World Congress (MWC), en aquell moment compromesa fins al 2024. I el mes de juliol vam conèixer que els organitzadors de l'esdeveniment van decidir que se celebrés a Barcelona “fins a nou avís”. D'aquesta manera, una de les trobades anuals més importants del sector tecnològic a escala mundial es quedarà de forma permanent a la capital catalana des que hi va desembarcar el 2006 —quan la gran novetat era el naixement de la telefonia 3G—, procedent d'una Cannes que se li havia fet petita.

Aquesta prolongació *sine die* del contracte amb Fira de Barcelona és, naturalment, molt positiva per a la institució firal, que té en les edicions del MWC la seva principal font d'ingressos, fins al punt que va justificar la construcció del recinte Gran Via a l'Hospitalet de Llobregat per acollir aquest i d'altres esdeveniments de gran envergadura que ja no cabien al recinte de Montjuïc. També ho és per als sectors econòmics locals (l'hoteleria, la restauració, el taxi, l'oci nocturn, i els serveis auxiliars de construcció d'estands i d'atenció als visitants) que es beneficien cada any de la presència, a finals de febrer, de desenes de milers de congressistes d'alt poder adquisitiu: l'edició del 2019, l'última abans de la pandèmia de la covid-19, va registrar un rècord de 109.000 participants.

Així mateix, en un àmbit més intangible, Barcelona en treu profit en termes de visibilitat internacional: no és casual que, des que

Albert Cuesta

Periodista especialitzat en electrònica de consum i tecnologies de la informació i la comunicació. Col·labora setmanalment a l'*Ara* i fa una secció diària a l'informatiu *Catalunya Nit*, de Catalunya Ràdio. Responsable de l'edició en espanyol del portal informatiu *Mobile World Live* de la GSMA i del blog de l'Observatorio Nacional 5G de Mobile World Capital i Red.es.

el MWC es fa aquí, la ciutat hagi acollit trobades europees i mundials de nombroses companyies del sector tecnològic, amb participació de directius, clients, canals de distribució, socis, desenvolupadors i mitjans de comunicació especialitzats. Aquí s'han fet, entre moltes altres, les convencions HP Discover, Microsoft TechEd, Gartner IT Symposium/Xpo, Cisco Live, Citrix Synergy i VMware VMworld. I això no inclou altres congressos vinculats a la tecnologia que mencionarem més endavant.

Ara bé, l'impacte tecnològic del MWC sobre la ciutat i la seva àrea d'influència va més enllà dels dies de celebració del congrés, gràcies al fet que la GSMA també va designar Barcelona l'any 2011 com a Mobile World Capital (se sol traduir com a *capital mundial dels mòbils*, però jo prefereixo interpretar-ho com a *capital del món mòbil*, que té unes implicacions més àmplies). Aquesta condició de la ciutat l'administra la fundació publicoprivada Mobile World Capital Barcelona (FMWCB), constituïda l'any 2012, presidida per l'alcalde de la ciutat i on, a més de la GSMA, participen a parts iguals l'Ajuntament de Barcelona, la Generalitat de Catalunya i el Govern d'Espanya.

El desplegament de la 5G

La FMWCB desenvolupa les seves activitats a través de quatre programes temàtics: *The Collider*, que promou la transferència de tecnologia entre el món acadèmic i les empreses incipients de base tecnològica (les anomenades *start-ups*, un dels *paraulots* anglesos d'ús més habitual en aquest àmbit), amb atenció especial als nous materials i la recerca de base; *Digital Talent*, que estimula la creació a Barcelona de llocs de feina vinculats a les TIC, i, per tant, d'alta qualificació; *Digital Future Society*, un laboratori d'idees (*think tank*, un altre *paraulot*) i reflexió sobre el paper de la tecnologia en la nostra societat hiperconnectada, que aspira a situar Barcelona com a referent mundial de l'anomenat "humanisme tecnològic", amb estudis com el que ha presentat fa pocs dies sobre el risc d'exclusió digital en les àrees urbanes, i, finalment, *Connectivitat intel·ligent*, el programa on la relació amb la tecnologia és més evident. Per encàrrec de la Secretaria d'Estat de Telecomunicacions, gestiona la iniciativa Observatorio Nacional 5G, que rastreja els desplegaments de la cinquena generació (5G) de telecomunicacions mòbils a escala global i elabora informes que serveixen de base per a les normatives estatals sobre el tema.

Igualment, mitjançant la iniciativa 5G Barcelona, promou la realització de proves pilot de 5G amb la participació d'operadores de telefonia, els seus proveïdors d'equipament, centres tecnològics i diverses empreses i entitats, moltes d'elles, locals. Així, diversos llocs de Catalunya, especialment Barcelona i rodalies, són o han estat escenaris de casos pràctics d'aplicació de la 5G a l'automoció, la indústria, l'energia, la sanitat, la seguretat, el món rural i l'entreteniment. Aquestes aplicacions van des de la sensorització d'una finca de conreu de nectarines a Albatàrrec (Lleida) fins a la creació en el centre tècnic d'Applus IDIADA a Santa Oliva (Tarragona) de la principal instal·lació d'Europa per provar

---

Barcelona i rodalies són o han estat escenaris de casos pràctics d'aplicació de la tecnologia 5G a l'automoció, la indústria, l'energia, la sanitat, la seguretat, el món rural i l'entreteniment.

cotxes connectats, passant pel control mitjançant la visió per computador de l'aproximació dels vaixells a la dàrsena del Port de Barcelona i la prevenció de col·lisions entre els vehicles que circulen pel recinte de Mercabarna.

També s'ha comprovat la viabilitat d'intervencions quirúrgiques guiades a distància per 5G, una

ambulància del Servei d'Emergències Mèdiques que permet als sanitaris rebre dels especialistes indicacions detallades de tractament ja abans d'arribar a l'hospital, un servei d'acompanyament a distància de persones grans que viuen soles, una experiència de realitat virtual en la qual els turistes disposen d'informació complementària sobre els edificis singulars i els comerços del passeig de Gràcia i el visionat en directe d'imatges en 360 graus des de l'escenari d'alguns concerts al festival Cruïlla.

Per fer possibles aquestes proves, les operadores de telefonia han desplegat xarxes 5G específiques que, en molts casos i un cop acabat el projecte, han quedat instal·lades definitivament a disposició dels ciutadans. Un exemple d'això és el tram dels Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya (FGC) entre les estacions de plaça d'Espanya i Europa-Fira, que acull el 5G Railway Lab, una de les primeres instal·lacions ferroviàries del món amb cobertura 5G, que dona suport a les aplicacions de telemetria de FGC, però també connectivitat als viatgers que disposin d'un telèfon compatible.

500 quilòmetres de fibra òptica

Aquestes infraestructures tecnològiques creades per a l'ocasió s'afegeixen a les existents i a les que es van desplegant. Barcelona i la seva àrea metropolitana disposen de xarxes de fibra òptica i telefonia mòbil amb nivells excel·lents de capillaritat en el primer cas i de cobertura en el segon, gràcies a la instal·lació de *small cells*, o antenes de curt abast, en alguns elements del mobiliari urbà, com els semàfors del passeig de Gràcia.

A més de les xarxes dels operadors privats, als carrers de Barcelona hi ha més de 500 quilòmetres de fibra òptica de propietat i gestió municipal, a més de diverses infraestructures complementàries, basades en mòduls de connexió mitjançant les xarxes de telefonia mòbil. La xarxa corporativa de l'Ajuntament compta amb una infraestructura de banda ampla redundat, amb enllaços majoritàriament d'un gigabit per segon (Gbps), que dona servei a totes les unitats municipals. Els ciutadans disposen de la xarxa sense fils Barcelona WiFi, pública i gratuïta, amb milers de punts d'accés a l'interior de dependències municipals, parcs i jardins, estacions de metro i autobusos de TMB.

En paral·lel, hi ha desplegada una xarxa de sensors urbans vinculats a la plataforma Sentilo de codi obert, que l'Ajuntament va crear per recollir, explotar i difondre la informació generada pels sensors

La nova seu del Barcelona Supercomputing Center és un edifici de 12.000 metres quadrats, amb quatre plantes d'oficines, i allotjarà el superordinador MareNostrum 5.

i actuadors repartits per la ciutat. Amb ella ja es porten a terme, entre altres, el monitoratge energètic d'edificis municipals, la recopilació de dades dels nivells de contaminació acústica i les activitats de laboratori urbà. En tractar-se de programari lliure, qualsevol ciutat pot adoptar-la per interconnectar els seus propis dispositius i reduir substancialment el cost d'implantació d'infraestructures de ciutat intel·ligent, i així ho estan fent ja diversos municipis d'arreu, començant per Terrassa i Reus. Les empreses també poden millorar la plataforma, proporcionar suport o desenvolupar negocis a partir de Sentilo. Barcelona és també un dels entorns urbans de referència per a les plataformes de ciutats intel·ligents (*smart city*) de la multinacional Cisco, que va instal·lar sensors urbans (en fanals i contenidors d'escombraries) al barri de la Ribera i que té a l'antiga

---

Hi ha desplegada una xarxa de sensors urbans vinculats a la plataforma Sentilo de codi obert, que l'Ajuntament va crear per recollir, explotar i difondre la informació generada pels sensors i actuadors repartits per la ciutat.

fàbrica tèxtil de Ca l'Alíer un dels centres mundials d'innovació en aquest àmbit, que explota en solitari després que Schneider Electric es retirés del projecte inicial.

Sense deixar l'àmbit de les infraestructures de xarxa, la connectivitat de Barcelona amb la resta de Catalunya està assegurada per la Xarxa Oberta de la Generalitat, que enllaça amb fibra òptica totes les

capitals de comarca i nombrosos municipis, tant per donar servei a les dependències oficials, escoles i ambulatoris com per promoure la creació d'operadors comercials de telecomunicacions d'abast local. Actualment, la Xarxa Oberta està explotada per Cellnex. La Generalitat també explota l'Anella Científica, que enllaça amb fibra òptica els principals centres de recerca del país.

Cables submarins internacionals

En matèria de connectivitat internacional, a la costa de Barcelona atarren fins ara dos cables submarins internacionals, que aviat es veuran ampliat amb l'arribada a la nova estació d'aterratge a Sant Adrià del Besòs del cable 2Africa promogut per Meta Platforms (abans, Facebook), que, tot partint del sud d'Anglaterra, travessa el Mediterrani després d'envoltar tot el continent africà. Aquesta bona ubicació de Barcelona la fa estratègica per a les instal·lacions de processament de dades. Fa uns mesos que funciona a la capital el segon centre d'intercanvi de trànsit de dades de la firma

---

A la costa de Barcelona atarren fins ara dos cables submarins internacionals, que aviat es veuran ampliat amb l'arribada del cable 2Africa promogut per Meta Platforms (abans, Facebook).

DE-CIX a l'Estat, i si bé els gegants nord-americans del núvol d'internet han preferit instal·lar els seus grans centres de dades en altres punts (Google, Microsoft, IBM i Oracle, a Madrid; Meta, a Toledo, i Amazon Web Services, a Osca), altres empreses digitals menys populars, però de pes semblant a la xarxa, com Interxion i EdgeConnect, tenen en marxa la instal·lació a

Catalunya de grans centres de dades que aprofitin la disponibilitat d'enllaços internacionals ràpids, de gran capacitat i baixa latència.

Una altra mena d'infraestructures on Barcelona destaca són les de tipus científic i les dedicades a la recerca. Entre elles, el Centre de Visió per Computador de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), que treballa aplicant la intel·ligència artificial al reconeixement d'imatges; l'Institut de Ciències Fotòniques, cabdal en els nous models computacionals; la Fundació i2CAT, que ja treballa en la 6G; el Síncrotró Alba, i la joia de la corona, el Centre Nacional de Supercomputació al campus de la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), que opera el supercomputador MareNostrum 4 sobretot en la resolució de models climàtics i problemes biomèdics. A més, ja s'està construint el MareNostrum 5 (MN5), que s'incorporarà a la xarxa EuroHPC, i, amb una potència de 314 trilions d'operacions per segon, es trobarà entre els més poderosos del món. A més d'ampliar la capacitat del seu predecessor, l'MN5 també es dedicarà al disseny de xips de supercomputació, amb la participació de 300 investigadors aportats per la firma nord-americana Intel.

Complementàriament, trobem una xarxa de centres tecnològics que aporten coneixement i capacitats de desenvolupament a les pimes del país. És el cas d'Eurecat, que aplica l'anàlisi de les dades massives en àmbits tan diversos com el turisme, la producció alimentària i el tractament d'aigües residuals (i cada any convoca a Barcelona un congrés per difondre els avenços en aquesta disciplina), però també el de Leitat, que gestiona el centre Dfactory 4.0 de robòtica i impressió 3D promogut pel Consorci de la Zona Franca de Barcelona als terrenys de l'antiga fàbrica de Seat. La fabricació additiva, denominació formal de la impressió 3D, ja compta amb una certa tradició a Catalunya:

la firma nord-americana HP té a Sant Cugat el centre mundial d'excel·lència en aquesta classe de maquinària industrial, que revoluciona el tipus de components que es poden arribar a dissenyar.

HP és una de les primeres multinacionals TIC que van instal·lar-se aquí (inicialment, per fabricar impressores ofimàtiques d'injecció) i s'hi ha quedat, atreta per la disponibilitat de personal qualificat. Però no és l'única. També tenen seu a Barcelona —majoritàriament al districte 22@,

---

El sistema de so immersiu Dolby Atmos que equipa sales de cinema i equips audiovisuals de consum a tot el món es va crear a Barcelona.

nascut fa 20 anys— altres companyies tecnològiques com T-Systems, Vodafone, Alstom Wind, Mediapro, RTVE, Telefónica I+D, Indra i Dolby Labs. Aquesta última, partint d'un pol d'innovació en àudio sorgit al voltant del Music Technology Group de la Universitat Pompeu Fabra (UPF): el sistema de so

immersiu Dolby Atmos, que equipa sales de cinema i equips audiovisuals de consum a tot el món, es va crear a Barcelona. Aquest segment tenia fins ara com a punt de trobada local el congrés Sónar+D dins del festival musical Sónar, i actualment també compta amb la principal fira internacional del ram, Integrated Systems Europe (ISE), que des d'aquest any té lloc al recinte de Fira de Barcelona poques setmanes abans del MWC.

Centres mundials d'operacions digitals

En els últims anys, particularment a partir del 2016, una gran quantitat d'empreses de diversos sectors no tecnològics han instal·lat a l'àrea de Barcelona els seus centres mundials (en aquest cas, el *paraulot és hubs*) d'operacions digitals. En són alguns exemples Nestlé, Lidl, Roche, Siemens, Axa, Zurich, Allianz, Amazon, Microsoft, Apple i Meta, que filtra des d'aquí el contingut nociu de les seves xarxes socials. D'altra banda, Visa, Samsung, Global Payments, Arval i CaixaBank comparteixen a Barcelona un centre d'innovació en mitjans de pagament que desenvolupa aplicacions com el pagament en comerços mitjançant el reconeixement facial.

En paral·lel al desembarcament de multinacionals, Barcelona és una de les capitals europees capdavanteres en creació d'empreses incipients de base tecnològica, un ecosistema vertebrat principalment al voltant de l'associació Tech Barcelona, que representa més de 1.200 companyies (entre emergents i ja establertes), moltes d'elles acollides als dos centres generalistes ja consolidats, el Pier 01 (d'11.000 m²) i el Pier 03 (de 3.000 m²), i d'altres que aniran a dos nous centres especialitzats, el Pier 05 de tecnologies financeres (*fintech*) i el Pier 07 de tecnologies sanitàries (*healthtech*).

En aquest entorn d'emprenedoria han nascut diverses iniciatives considerades d'èxit en el seu moment, com Wallapop, Holaluz, Social Point, Softonic, Edreams i Scytl, i també un potent subsector de producció de videojocs, que actualment compta amb 200 estudis que

L'associació Tech Barcelona, ubicada al Pier 01, a la plaça de Pau Vila, acull *start-ups* i projectes d'innovació, especialment de petites empreses.

ocupen 4.000 treballadors i facturen més de 500 milions anuals, segons el *Llibre blanc* sobre la indústria a Catalunya, elaborat per la Direcció General d'Innovació i Cultura Digital del departament de Cultura.

Val a dir que el grau d'innovació autèntica en l'entorn de les *start-ups* és extraordinàriament variable, puix que hi abunden les propostes que són purament rèpliques de models de negoci que han triomfat en altres països o mercats. També s'observa certa manca del múscul financer que els projectes realment

sòlids necessitarien per fer el gran salt al mercat global, motivada per l'aversion del capital local a les inversions de risc tan habituals en llocs com Silicon Valley. Fins al punt que aquí és habitual presumir de ser un *emprenedor en sèrie* i que moltes de les grans operacions que s'exhibeixen amb orgull com a exemples d'èxit consisteixen en inversions de capital estranger, que enriqueixen els fundadors, però traslladen a altres països els beneficis potencials.

No poden quedar fora d'aquest repàs a la Barcelona tecnològica dues empreses locals que són veritables potències en els seus respectius àmbits. La primera és Cellnex Telecom, el principal operador europeu d'infraestructures neutres de telecomunicacions, que gestiona més de 130.000 emplaçaments de telefonia mòbil en 12 països, majoritàriament adquirits a les mateixes operadores que després els lloguen en règim d'ús compartit. Cellnex, que també ofereix xarxes privades per a empreses i opera xarxes per a serveis d'emergència i seguretat, va néixer per explotar la xarxa estatal de repetidors públics de ràdio i televisió, precisament el mercat on es mou la segona empresa: Mediapro, que, a més de produir contingut audiovisual i gestionar els drets d'emissió de grans esdeveniments esportius, ha desenvolupat tecnologia pròpia de producció i difusió, i ha ampliat el seu abast a l'àmbit de l'entreteniment digital (*eSports*) i a la creació d'entorns virtuals amb finalitats de formació i de màrqueting, que es poden emmarcar en l'incipient concepte dels metaversos. Uns metaversos que també explora l'estudi barceloní de la firma Glassworks VFX enriquint amb els visors de realitat augmentada Microsoft HoloLens 2 la visita presencial a l'edifici modernista de La Pedrera d'Antoni Gaudí al passeig de Gràcia de Barcelona.

Mike Blackman
El líder
mundial de
l'audiovisual
també tria
Barcelona

Mike Blackman és un executiu cosmopolita, bon orador i millor relacions públiques. Ha portat a Barcelona l'Integrated Systems Europe (ISE), la fira del sector audiovisual més gran del món, que ell mateix va crear ara fa 20 anys. Coneix tothom i el coneix tothom, i s'ha convertit en convidat habitual dels esdeveniments empresarials i socials de la ciutat. S'hi ha sentit acollit i, més enllà de l'ISE, treballa perquè més empreses audiovisuals d'arreu del món triïn Barcelona com a seu.

“Abans m’agradava aquesta ciutat. Ara me l’estimo”, assegura Mike Blackman des del terrat d’un hotel al passeig de Gràcia, un dels seus llocs preferits de Barcelona, amb vistes al Tibidabo, el mar i Montjuïc, on identifica explícitament el recinte històric de la Fira.

Blackman és el fundador i màxim executiu de l’Integrated Systems Europe (ISE), la fira del sector audiovisual més gran del món, que el maig del 2022 es va estrenar a Barcelona amb molta projecció i amb una intenció clara de tenir un impacte igual o superior del que suposa el Mobile World Congress (MWC). I ho ha fet jugant molt bé les seves cartes.

A principis de febrer del 2020, Blackman s’acomiajava d’Amsterdam, després d’organitzar-hi cinc edicions de l’ISE, i anunciava una prometedora nova etapa a Barcelona. Aquella mateixa setmana es va cancel·lar l’edició del MWC que s’havia de celebrar al cap de quinze dies, i quedava oficialment proclamada la paràlisi econòmica mundial per la pandèmia de la covid. L’arribada de l’ISE, doncs, es va endarrerir dos anys, tot i que, en aquell moment, això encara ningú ho sabia.

Passat el primer cop dur del confinament, Mike Blackman no va deixar de venir a Barcelona i de reunir-se amb tothom, literalment. Ha cuidat amb excel·lència la relació amb totes les persones de totes les administracions, entitats i institucions que poguessin ajudar-lo: els polítics, les patums de sempre i els nous lideratges de la societat civil, i, d’alguna manera, també la gent del carrer. I s’ha sentit recompensat amb escreix. Coneix tothom i el coneix tothom, i s’ha convertit en convidat habitual dels esdeveniments empresarials i socials de la ciutat. “És increïble la manera com la gent de Barcelona m’ha acollit i em cuida: no m’ho esperava. Quan la gent et convida a casa seva i et presenta els seus amics, això és un regal. Penso que aquesta gent és fantàstica, m’ajuda en el negoci i ens dona suport per créixer.”

Blackman va venir a Barcelona per primera vegada als anys noranta, quan va organitzar una conferència d’ordinadors Mackintosh (Apple) per a MacWorld al Palau de Congressos, i tot i que recorda que era un saló molt petit, ja va gaudir de la ciutat. Fa dècades que es mou en aquest món de les fires i congressos del sector tecnològic. El seu pare els va transmetre a ell i al seu germà la fallera pels ordinadors.

Nascut a Guyana (Amèrica del Sud), es va criar al Regne Unit i recorda que a l’escola era bo en matemàtiques i economia, però no es veia com a economista, i es va decidir pel màrqueting. Va començar la seva trajectòria a l’empresa editora del *Financial Times*, i de seguida va créixer amb el món de les publicacions de la informàtica de consum, que llavors era un sector incipient. Després d’un pas pel sector de la consultoria, el 2002 va crear l’ISE.

En tots aquests anys l’ISE s’ha convertit en una cita imprescindible per al món audiovisual, una indústria que està en profunda transformació. “Ara ja no es necessiten els equipaments d’abans, hi ha solucions eficients i econòmiques per crear contingut.”

Mar Galtés

Directora de desenvolupament corporatiu de Tech Barcelona. Va exercir durant 27 anys de periodista a la secció d’Economia de *La Vanguardia* (1992-2018). És autora dels llibres *Barcelona startup* (Libros de Cabecera, 2020), *Aventuras de emprendedores, 57 historias de creatividad y valentía en la empresa* (Libros de Cabecera, 2011) i *El timo de la superwoman* (Planeta, 2010).

Frederic Camallonga, fotografia

Durant la pandèmia va patir pel que representava haver d'organitzar amb mesos d'anticipació un esdeveniment gegant... sense saber què podia passar a pocs dies vista. En canvi, va esclatar tota la indústria de solucions audiovisuals per fer possible el teletreball, que està canviant cultures i regles del joc arreu. Aquest univers de noves oportunitats virtuals són continguts imprescindibles per a la fira de tendències tecnològiques audiovisuals, en un món on cada dia es fa més difícil reconèixer les fronteres entre el que és real i el que ho sembla.

A l'edició de l'ISE del maig a Barcelona, un holograma de Mike Blackman donava la benvinguda als visitants, i feia patxoca. Però el mateix Blackman és conscient que en la piràmide de les necessitats humanes és important la connexió i l'estima amb altres persones, i això un holograma, com a mínim de moment, no ho resol. Recorda una reunió el 1996 amb una empresa que organitzava presentacions virtuals que assegurava que les fires moririen: "I som aquí! Tenim la sort d'estar al sector audiovisual, unim el millor dels dos mons". Sense entrar en gaires detalls, reconeix que al metavers hi farem coses, però també pensa que encara queda molt per desenvolupar.

Amb tot el soroll que fa, darrere l'ISE hi ha un equip de 35 persones, repartides entre Amsterdam, Barcelona i Munic, on Blackman va començar el projecte i on viu amb la seva família. És en

---

Blackman és conscient que, en la piràmide de les necessitats humanes, és important la connexió i l'estima amb altres persones, i això un holograma, de moment, no ho resol.

aquesta concepció global, d'espai físic i temporal, que defensa que l'ISE no és només una fira, és un esdeveniment: "El nostre impacte a la ciutat no ha de ser només els dies que dura la fira, volem anar més enllà i ser part de l'ecosistema de Barcelona. Volem donar suport a les empreses audiovisuals locals, coneixem el que fan l'Ajuntament, la Generalitat i ACCIÓ, iniciatives com Tech Barcelona,

etc. Volem que empreses audiovisuals internacionals vinguin a la capital catalana i hi obrin seu. Per exemple, ja hem portat empreses asiàtiques que volen créixer a Europa".

Blackman és un executiu cosmopolita, bon orador i millor relacions públiques. És un professional en l'art de socialitzar i de dir les coses força clares: "De la ciutat esperem suport i reconeixement: som conscients que durant uns dies provoquem el caos. Portem milers de persones, i això genera problemes de trànsit, hem de garantir que hi haurà prou taxis i també cuidar l'impacte mediambiental; hi ha d'haver solucions de transport públic. Així és com volem que la ciutat ens ajudi. En alguns llocs, primer t'ho prometen tot i, quan has firmat, després no passa res. A Barcelona ha estat al revés. Barcelona és un bon lloc on estar: tothom m'ha rebut amb els braços oberts".

Amb el poc temps que fa que és aquí, n'ha tingut prou per adonar-se d'un dels defectes dels locals, segons la seva opinió: "La gent

---

El MWC i l'ISE tenen una audiència similar, però Blackman assegura que les empreses que hi exposen són diferents, o almenys l'enfocament es fa des d'angles i visions diferents.

de Barcelona no valora prou l'encant i el valor de la ciutat". Així i tot, sap bé per on trepitja: "Entenc la reacció que provoca l'excés de turisme, per això ens preocupa tant el que nosaltres puguem fer per la ciutat. L'ISE és una fira professional, a la qual la gent local no accedeix, per tant, hem de pensar a oferir-los altres coses [que passin fora del recinte firal]".

Per a l'edició del 2022, l'ISE va regalar a Barcelona un *mapping* gegant a la Casa Batlló i un altre a la plaça d'Espanya. Aquests dos espectacles de jocs de llums al carrer van embadalir milers de persones, van ser *trending topic* a les xarxes i alhora van resultar una campanya promocional immillorable per a la ciutat. "Ja busquem noves idees per a l'any vinent, alguna cosa *espectacular* per regalar a la ciutadania." Blackman voldria seguir a Barcelona a llarg termini sempre que els hotels estiguin alineats. Ho explica amb una frase feta anglesa que, traduïda, ve a dir que s'ha de vigilar que els hotels i les aerolínies no vulguin fer l'agost aprofitant-se d'aquests esdeveniments pujant els preus de forma excessiva: "Hem de controlar que no sigui massa car venir aquests dies i que els visitants no vulguin tornar".

Diu que parla sovint amb John Hoffman, el conseller delegat de GSMA-Mobile World Congress, de les coses bones de la ciutat i de les que no ho són: "Ens ha ajudat seguir els seus consells". El MWC i l'ISE tenen una audiència similar, però Blackman assegura que les empreses que hi exposen són diferents, o almenys l'enfocament es fa des d'angles i visions diferents. "Tenim sinergies, no competim. Som dos *shows* molt grans; potser ens encavalquem en un 10%."

Ara ja sabem que el MWC ha renovat fins al 2030. Blackman diu que n'estava segur fins i tot mesos abans que s'anunciés: "El MWC és un dels motius pels quals nosaltres estem a Barcelona". Mike Blackman sabrà moure molt bé els fils si vol que l'ISE continuï celebrant-se a la capital catalana més enllà del 2024. La visibilitat i la influència internacional que donen aquests esdeveniments fan que siguin ambicionats per moltes altres ciutats al món.

Plec de cultura

Debat

Barcelona, capital del còmic Qui té por (encara) del manga?

per Montserrat Terrones

Entrevista

Antoni Vila Casas

“L’esperit del mecenatge s’ha perdut molt, i em dol”

per Maria Palau

Tendències

Cap a un redisseny del teixit cultural de la ciutat

per Josep Lambies

Llibres

● **Cròniques del fang**

Jaume Fabre

per Marc Andreu Acebal

● **A l’ombra d’Amazon**

Alec MacGillis

per Carles Geli

Exposició

Un viatge fascinant al cervell

per Cristina Sáez

Amb l’edició número 28 del Saló del Manga, ara al recinte firal de Gran Via, amb més metres quadrats que mai, Barcelona esdevé capital mundial d’aquest tipus de còmic. A què se’n deu l’èxit? Encara cal mirar els seus continguts amb prevenció? Com s’ha d’interpretar que les grans editorials dediquin col·leccions exclusives al manga? Experts i professionals convocats per Montserrat Terrones analitzen el moment editorial dolç per al manga (i l’anime a les plataformes audiovisuals).

Com es desenvolupa el Pla de Drets Culturals de l’Ajuntament, que reconeix el dret de tothom a les pràctiques culturals i impulsa l’acció comunitària als barris, és l’objecte del reportatge de Josep Lambies. El pla promou la descentralització de la programació cultural

per crear nous públics en determinades zones de Barcelona i de l’àrea metropolitana. De cultura i de projectes culturals també en parla Maria Palau amb el mecenes Antoni Vila Casas, en una entrevista commovedora en què el propietari de Can Framis i els Espais Volart afirma que té un projecte per a Barcelona que encara no pot explicar.

El Plec de cultura acaba amb la ressenya de l’exposició *Cervell(s)*, que es pot visitar al CCCB, i amb les crítiques de dos llibres periodístics: l’un d’abast internacional, *A l’ombra d’Amazon*, fruit de deu anys d’investigacions del periodista Alec MacGillis, i l’altre, *Cròniques del fang*, més proper, on el periodista Jaume Fabre analitza el periodisme local dels anys setanta i vuitanta a Barcelona.

Barcelona, capital del còmic Qui té por (encara) del manga?

Fa més de trenta anys que tenim accés a publicacions de manga. Cada vegada són més les editorials internacionals i d'aquí que llencen noves col·leccions de còmic en general i de manga en particular per nodrir un mercat que no ha parat de créixer. El Saló del Manga de Barcelona, amb 28 edicions, és un indicador més de l'èxit de públic i vendes d'aquest tipus de còmic. Experts i professionals del sector ens expliquen com s'ha arribat fins aquí i quin futur té.

Barcelona esdevé anualment la capital del manga. El Saló del Manga, que enguany celebra l'edició número 28, acumula lustres d'èxits recurrents fins al punt que ha hagut de canviar diverses vegades d'ubicació per poder acollir el públic que hi assisteix, a més d'augmentar el nombre de dies dedicats a l'esdeveniment. Als que fa anys que es mouen dins del món editorial no els sorprenen les grans xifres de vendes que el manga acumula actualment, ni que continuï acaparant notícies als mitjans.

Que l'èxit d'aquest gènere encara sorprengui denota el desconeixement existent sobre el món del còmic, en general, i del manga (i l'anime), en particular. Si aquesta ignorància ho és també de les formes de comportament i dels gustos relacionats amb l'oci del públic més jove, això ja és molt més preocupant.

És el desconeixement el que provoca el temor o la suficiència amb

què sovint s'observen i es jutgen aquests còmics provinents del Japó, dels quals es té una imatge estereotipada que els associa a continguts infantils o, en l'altre extrem, a elevades dosis de sexe i violència. D'altra banda, la narrativa del còmic i els dibuixos animats d'origen europeu també han pogut provocar suspicàcies entre les generacions adultes vers aquesta manera de narrar tan radicalment diferent pel que fa a la forma i els continguts.

Des de principis de la dècada dels setanta, les successives onades de propostes japoneses de gran èxit a les llibreries (manga) i al sector audiovisual (anime) fan plantejar-se què caracteritza l'actual *boom* de les anteriors. Un fet diferencial és que editorials de grans dimensions han començat unes línies noves i ambicioses, com ara el segell Salamandra Graphic de Penguin Random House. Un altre fet destacable és l'aposta ferma d'Enciclopèdia Catalana, una de les principals editorials de referència, que ha tret un segell amb força títols de manga exclusivament en llengua catalana, amb la intenció d'omplir l'actual buit existent al mercat.

Independentment de què se'n pensi, és un fet que el manga ha contribuït molt positivament al compte de resultats de llibreries i editorials, i que no es tracta d'un fenomen exclusiu de casa nostra, sinó que es dona de manera similar a tots els països occidentals.

Diversos experts i professionals del sector opinen sobre el moment editorial tan dolç que viu el manga (i l'anime a les plataformes audiovisuals), sense oblidar les raons que, a parer seu, han provocat un èxit tan sostingut, la relació entre aquest i l'anime, els estereotips que l'envolten, la seva influència en el foment de la lectura entre els més joves i, finalment, una derivada desconeguda per al públic general: la recuperació de lectores femenines per al còmic.

Montserrat Terrones, experta en còmics i directora editorial a Garbuix Books i Editorial Finestres

Marc Bernabé

Traductor del japonès i autor de diversos llibres sobre manga

El manga és un tipus de publicació consolidada. Fa més de 30 anys que es publica regularment i ja és intergeneracional. Hi ha pares que comparteixen amb els fills les lectures que gaudien de nens o d'adolescents. Ara mateix està de moda, és acceptat i ha passat a formar part de l'imaginari col·lectiu. Avui, la majoria dels infants i adolescents llegeixen manga o, com a mínim, els interessa. La pandèmia també ha fet molt per empènyer les vendes: molta gent l'ha descobert pel fet d'haver disposat de molt de temps inesperat durant el confinament.

Quan un manga s'adapta a anime, sobtadament es produeix un *boom* de popularitat, amb independència de l'èxit previ del manga. Ho hem vist amb *Spy x Family*, que ara té molt d'èxit gràcies a l'anime, però que ja es venia molt bé abans. Segurament un *best-seller* com *Chainsaw Man* veurà multiplicades les vendes quan se'n comenci a emetre l'anime. Les plataformes també fan que l'anime estigui normalitzat i permeten que programes de fa ben bé vint anys, com *Naruto*, continuïn vius i renovin el públic lector constantment.

Cal destacar la relació entre el manga i el lectorat femení, perquè sempre hi ha hagut obres pensades específicament per al públic femení, i les dones també en llegeixen títols no necessàriament creats per a elles. Gràcies al manga es va poder reincorporar el públic femení occidental al còmic, que l'havia deixat de banda als anys vuitanta i noranta.

“El manga és sexe, és violència, i també és antimilitarisme o representació LGTBI, i té tots els gèneres que et puguis imaginar i més.”

Oriol Estrada. Comic Barcelona i Manga Barcelona

Oriol Estrada

Assessor de continguts al Comic Barcelona i al Manga Barcelona

Amb el manga, a casa nostra s'ha creat una mena de “tempesta perfecta”. D'una banda, tenim la diversificació editorial, una oferta molt més variada que pot atraure públic ben diferent. Hi ha gent que llegia còmic, però no manga, i ara ha començat a donar-li una oportunitat. També hi ha gent que fa anys n'havia llegit i que ara hi torna perquè troba una oferta que s'ajusta més a la seva edat i els seus interessos. De l'altra, tenim l'efecte del confinament, que ha fet que la franja dels 9 als 12 anys (que reben el nom de *coronaotakus*) hagi descobert l'anime a través de les plataformes digitals i que després hagi fet el salt al paper.

A més, el paper que té el manga en el foment de la lectura és vital. Sempre sentim històries de pares que diuen que els seus fills “no llegeixen”, i després alguns afegixen que “només llegeixen manga”. Resulta una mica insultant i tot! Si ara mateix aquest tipus de còmic és un dels punts d'entrada al món de la lectura de molts adolescents, aprofitem-ho.

El manga és infantil, és juvenil, és adult, i al Japó ja arriba fins i tot a la tercera edat, amb una oferta per a tota mena de públic. És sexe, és violència, i també és antimilitarisme o representació LGTBI, i té tots els gèneres que et puguis imaginar i més. Reduir la indústria de còmic més potent del món a uns estereotips és quelcom que ja hauríem d'haver superat.

Pema Maymó

Directora de La Galera, segell que acull Kaji, la línia de manga en català d'Enciclopèdia Catalana

L'èxit del manga es deu a la confluència de dos factors: la primera generació de lectors ja són adults. Van llegir-lo a l'adolescència i ara estan passant aquests hàbits als fills o alumnes. El manga i l'anime ja no es veuen com una cosa marginal, sinó com un vessant més de l'oci. L'altre factor és la incorporació de tota l'estètica japonesa en molts circuits de la vida quotidiana: els dissenys de roba de les marques *low cost*, els videojocs...

Tot i que tenim una imatge col·lectiva del manga en termes d'infantilisme, sexe i violència, heretada de les primeres sèries d'animació que vam veure, és qüestió de temps i de l'arribada de títols cada cop més diferents perquè aquesta imatge es difumini. Hi ha un gran corrent que explora de manera força profunda temes com les diversitats funcionals o de gènere, i que provoca que els lectors incorporin i naturalitzin aquests temes.

De fet, hi ha editorials que han fet un pas endavant en la importació de manga de demografia femenina (creats al Japó amb un públic femení en ment) i han començat a treballar amb força en la recuperació dels títols importants que exploren la nostàlgia femenina dels lectors de la dècada de 1990 i dels 2000.

A més, el manga s'ha convertit en una baula que enllaça el lector infantil amb el lector adult, ja que una gran quantitat del que s'importa està dirigit a aquestes franges d'edat. El podem veure tant com una forma de construir la pròpia identitat en els preadolescents i els adolescents com una manera de mantenir la lectura com a part normalitzada del seu oci.

Óscar Valiente

Director de Norma Editorial

El fenomen actual del manga es deu principalment a l'arribada de tota una nova generació de lectors que l'han descobert a través de l'anime que emeten les plataformes de *streaming* i de les recomanacions que fan a les xarxes socials alguns dels seus referents, ara coneguts com *youtubers* o *influencers*.

Els lectors joves han descobert així un tipus d'històries amb les quals s'identifiquen i que els apassionen.

Una bona sèrie d'anime produeix amb gairebé tota seguretat un repunt important de les vendes del manga en el qual es basa. Però el mercat és tan madur que moltes sèries sense adaptació en anime aconsegueixen igualment un gran èxit.

A més, el manga és important perquè crea una cultura que fomenta la lectura, la cura per les edicions en paper, compartir l'experiència amb altres lectors, la visita a les llibreries i als actes... Això és molt difícil d'assolir de manera orgànica; en el passat ho han aconseguit fenòmens com Harry Potter, i les institucions haurien de protegir-ho perquè avui el manga és la porta d'entrada a la passió per la lectura de molts infants i joves.

Un fet diferenciador respecte del còmic en general és que té moltíssimes lectores, més del 40% del total, i el mercat ha sabut correspondre al seu interès publicant cada vegada més sèries orientades al públic femení. També cal destacar que moltes obres d'èxit són creades per autores.

Lluïsa Pardo

Bibliotecària especialitzada en còmic a la Biblioteca Ignasi Iglesias – Can Fabra

Les vendes de còmic han crescut un 70% durant el 2021, dominades pel manga. Passa el mateix amb els préstecs a la Xarxa de Biblioteques Municipals, on hem observat un increment de gairebé 200.000 préstecs més respecte del 2019. I a les Biblioteques de Barcelona és el fons que més moviment (el nombre i percentatge de documents que surten en préstec) ha registrat el 2021. Any rere any, el manga encapçala els rànquings dels més prestats.

El manga viu un nou *boom* a escala global. Continua sent un gran fenomen cultural i social amb una gran projecció internacional. Un mercat que no ha deixat de créixer. El temps ha demostrat que no es tracta d'una simple moda. Cada cop té més lectors, i no només continua arribant a les generacions més joves sinó que està fidelitzant el públic adult.

És un recurs formidable per apropar la lectura als joves, també entre aquells que hi mostren menys interès. Els còmics afavoreixen la iniciació a la lectura, fomenten l'hàbit lector, promouen l'aprenentatge de matèries diverses. També són un bon recurs pedagògic a l'aula, com a eina didàctica i de foment de la lectura. A la biblioteca organitzem moltes activitats amb el propòsit de difondre, promoure i afavorir la lectura i el debat sobre aquest mitjà: trobades amb autors i especialistes, exposicions, tallers, clubs de lectura, etc.

Jordi Canyissà

Periodista especialitzat en còmic a *La Vanguardia*

La connexió amb els joves ha estat fonamental en l'èxit del manga. A partir d'un determinat moment, el còmic nacional va desconnectar del jovent. El còmic es va fer adult mentre els lectors es feien adults (als anys setanta i vuitanta), però a canvi va perdre el lligam amb els nous lectors, cosa que anys enrere havien fet, per exemple, els tebeos de Bruguera. A França i a Bèlgica potser no ha passat perquè encara tenen un enorme volum de clàssics vius a les llibreries. En canvi, el manga ha sabut connectar amb aquest lector jove, infantil o adolescent, a qui ha presentat històries contemporànies escrites amb un llenguatge actual i amb el qual el lector s'identifica.

Mirem el cas de França. El govern de Macron ha creat un Pass Culture per gastar-lo en productes culturals, i les dades diuen que en bona part s'ha gastat en manga. Això ha despertat un debat entre una suposada "alta" i "baixa" cultura o, si es vol, un debat entre apocalíptics i integrats. Molts dels articles al voltant d'aquesta polèmica demostraven un gran desconeixement de la cultura i dels joves, i assumien, literalment, que llegir Proust és incompatible amb llegir un còmic.

A Catalunya la imatge estereotipada del manga té a veure amb els primers que van arribar. L'any 1990 es publicà *Akira*, una sèrie extraordinària, però juvenil i violenta, i a partir del 1992 es començà a publicar la famosa sèrie blanca *Bola de Drac*. En aquell moment encara no sabíem que existia un altre tipus de manga; aquest va arribar més tard, amb obres com les de Jiro Taniguchi, i després vam descobrir un manga *underground* gràcies a figures com Yoshiharu Tsuge, Yoshihiro Tatsumi, Tadao Tsuge i Shin'ichi Abe.

“A partir d'un determinat moment, el còmic nacional va desconnectar del jovent. En canvi, el manga ha sabut connectar amb aquest lector jove, infantil o adolescent.”

Jordi Canyissà. Periodista especialitzat en còmic

Alfons Moliné

Dibuixant i teòric de la historieta i l'animació, especialitzat en manga

Relacionar l'èxit del manga amb l'existència de l'anime és massa fàcil. Si bé és cert que l'èxit de *Bola de Drac* a la televisió va afavorir-ne l'edició en paper i va iniciar així una afortunada aventura editorial, no sempre és així. Per exemple, *Oliver i Benji (Captain Tsubasa)* també va triomfar a la petita pantalla, però quan l'editorial Glénat en va treure el manga, aquest no va tenir gaire èxit. Una cosa semblant va succeir amb *Doraemon*. Avui en dia, la fragmentació del mercat audiovisual, dominat pels canals temàtics i les plataformes, ha arraconat definitivament aquells temps heroics en què la quitxalla es reunia davant el televisor quan feien el Club Súper 3. Però alguns mangues sí que encara es mantenen amb força al mercat amb el suport de les seves respectives versions en anime, com ara *Detectiu Conan*, *One Piece* o *My Hero Academia*.

Des que existeix, el còmic ha estat sempre una valuosa eina per fomentar l'hàbit de la lectura. No cal caure, però, en la creença errònia que el còmic ha de ser progressivament substituït pel llibre "de veritat", sinó que tots dos productes han de conviure. Això pot recordar una nefasta campanya del tardofranquisme, potenciada pel Ministerio de Cultura d'aquell temps (anys setanta), que pregonava que "Donde hay un tebeo, habrá un libro", la qual cosa significava que els tebeos eren una lectura només per a nens, que calia reemplaçar, i negava, així, l'existència d'un còmic adult.

"Les etiquetes respecte del manga són absurdes. Ningú diu que el cinema és només cosa d'infants perquè hi ha la factoria Disney, no?"

Anna Abella. Periodista especialitzada en còmic

Enric Piñeyro

Antic responsable de la secció de manga de la llibreria Continuarà Còmics i assessor de l'extinta editorial Glénat

L'origen del fenomen actual del manga ve de molt lluny, i no és la primera vegada que té lloc a Catalunya, a Espanya i a Occident. Va arribar a Espanya als anys setanta, i durant la primera dècada del segle XXI ja es va viure com a fenomen que va sorprendre tothom, fins i tot els editors. La principal diferència entre ara i el que va succeir fa vint anys és la facilitat que avui ofereix internet —amb totes les xarxes socials— per amplificar el fenomen, de manera que arriba a molta més gent.

El manga i l'anime sempre han anat de bracet, excepte en els casos en què l'èxit d'una sèrie de televisió té el seu reflex en un manga que no està a l'altura de l'anime. De fet, la majoria de les sèries d'animació es creen a partir de l'èxit de sèries concretes publicades a les revistes japoneses (n'hi ha moltíssimes i tenen grans tirades que aquí no serien factibles) i que formen part de tot un projecte que inclou màrqueting multimèdia, marxandatge, etc.

El fenomen del manga, a més, té aspectes molt positius pel que fa a la creació de públic lector. Els més menuts ara tenen lectures més adequades per a la seva edat i ja no és necessari recórrer a l'antic "això no és per a tu" o "això és massa violent". Ara hi ha una oferta molt variada que pot arribar a cada tipus de públic, ja que la creació de manga està molt segmentada, com també ho està el públic.

Anna Abella

Periodista especialitzada en còmic a *El Periódico*

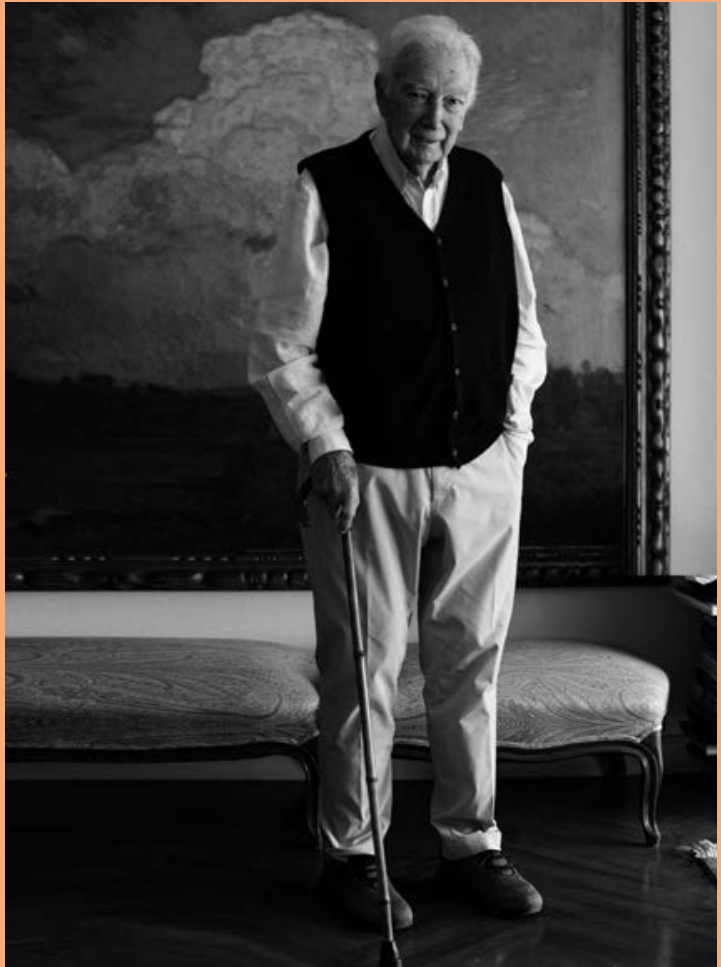
Hi ha diversos factors que han fet que a la tardor del 2021 comencés a sorprendre aquest boom de vendes: amb el confinament, molta gent, joves i adults, es van aficionar a l'anime des de les plataformes de *streaming*. Això va fer que molta gent busqués les sèries de manga en què es basen. Molts van descobrir que hi ha un manga per a cada tipus de lector (especialitzats per a noies i nois d'institut o universitaris, amb temes de terror, esports, eròtic, de cuina, costumistes, de ciència-ficció, etc.). I, a diferència dels superherois, on el lector no expert es pot perdre i no sap per on començar per l'enorme quantitat de sèries i grapes, en les de manga és fàcil entrar perquè són col·leccions tancades de tants volums. A més, els preus són força assequibles.

Les etiquetes respecte del manga són absurdes. En el cas del llibre, en general, a ningú se li ocorreria posar-n'hi. Hi ha llibres infantils, juvenils, literatura eròtica, policíaca..., llibres de tota mena on hi ha molta violència i sexe, i d'altres on no n'hi ha gens. Igual que ningú diu que el cinema és només cosa d'infants només perquè hi ha la factoria Disney, no?

Els joves han de llegir el que els vingui de gust. Si ara els torna bojos el manga, doncs és fantàstic. El còmic japonès pot fer el paper que en el seu temps van representar els tebeos d'Àstèrix, Tintín, Mortadelo o Superman, ara ja clàssics.

Igual que hi ha mangues on hi ha personatges femenins més sexualitzats per atraure un públic masculí, també hi ha més presència de protagonistes femenines apoderades o personatges femenins complexos amb els quals les joves lectores es poden identificar.

Antoni Vila Casas (Barcelona, 1930) fa molt de temps que destina part de la seva fortuna a projectes filantròpics. La fundació que va crear té dues ànimes: la sociosanitària, entroncada amb la seva professió d'industrial farmacèutic (el 1960 va fundar Laboratorios Prodes, embrió del hòlding Prodesfarma, que el 1995 es va fusionar

amb Laboratorios Almirall), i l'artística, que l'apassiona. Té una xarxa de tres museus: un de fotografia al Palau Solterra de Torroella de Montgrí, un d'escultura a Can Mario de Palafrugell i un de pintura a Can Framis de Barcelona, a més de la sala d'exposicions més gran de la ciutat, els Espais Volart. La seva tasca de mecenatge no s'acaba aquí: promou mostres itinerants i finança festivals, universitats i institucions museístiques.

Antoni Vila Casas

“L'esperit del mecenatge s'ha perdut molt, i em dol”

Maria Palau, entrevista
Flaminia Pelazzi, retrats

Antoni Vila Casas acostuma a atendre la premsa a la seu de la seva fundació, a l'Eixample, però aquest cop ha de fer una excepció perquè es troba a casa recuperant-se d'un any en què ha patit diversos ensurts de salut, inclòs el maleït coronavirus. Ens rep a la sala d'estar del seu àtic, a prop del Turó Park, confortable, però sense luxes, folrat d'obres d'art del gust burgès "de tota la vida", en contrast amb les més de 3.000 peces d'artistes contemporanis que atresora la seva fundació. Som a mitjans de juliol, i Vila Casas, tot i sentir-se dèbil i parlar amb veu fluixa, ens regala una conversa emocionant (amb llàgrimes i somriures), que entrellaça episodis personals, la seva visió de la ciutat i del país, una declaració d'amor incondicional a la cultura catalana i, fins i tot, una confessió lluminosa: té un darrer projecte per fer per a Barcelona.

Heu arribat cinc minuts abans. Estava fent gimnàstica amb el físio. Ve cada dia a les onze.

Estic embadalida mirant aquest esplèndid Modest Urgell que té darrere la taula del despatx.

El van posar en una subhasta per cinc milions de pessetes i els vaig dir que, tan gran com és, no el vendrien de cap de les maneres. I vam fer una juguesca: si no el venien, me'l quedava jo per tres milions. I així va anar. Llavors era barat, ara seria car. Ja no els val pas, tres milions. Tot això [dibuixa un cercle horitzontal amb el dit per resseguir totes les parets de la sala, atapeïdes de pintura catalana de finals del XIX i principis del XX] ha baixat molt de preu. El del costat també és un Urgell, aquest era de la meva sogra. La majoria de quadres que tinc aquí són de la família, i encara m'he de rumiar com poden casar amb els de la fundació. Els mobles també; aquell d'allà era del despatx de l'avi. I mira que m'he canviat 21 cops de casa!

“El mecenatge és una actitud de voler protegir i posar en valor la nostra cultura.”

De quadres del seu pare també en deuen tenir, m'imagino. El va perdre de molt petit, però sempre el té present en les entrevistes i recorda aquells diumenges en què el duia a visitar galeries.

Soc el quart de cinc germans, érem molts a repartir. En tinc de seus, sí. Em vaig quedar sense pare als 11 anys. Ferm. Em va ensenyar com t'has de comportar. És una de les persones que he estimat més en la meua vida [plora]. Vivíem a Casp, i vaig estudiar als Jesuïtes que hi ha al mateix carrer. Em van inculcar una manera de ser i de fer que he seguit sempre: quan vaig a dormir faig examen de consciència, què he fet bé i què he fet malament aquell dia, i què puc millorar. Tinc 91 anys i continuo pensant totes les nits què puc fer l'endemà que pugui ajudar el país [no ha deixat de plorar]. Ploro perquè estic tou. El coronavirus m'ha deixat tocat. Quan parlo de les coses que veritablement aprecio i m'han fet feliç, m'emocio molt.

Com es troba?

Des del 14 de gener que estic fotut. Vaig estar ingressat a la Vall d'Hebron 40 dies. I després, quatre mesos al llit. A més, vaig caure de la manera més tonta de totes. Tinc una cama fora de servei. Ara quan marxeu he d'anar al dentista. I demà passat, al cardiòleg. M'ho noto, que estic malament.

Vacunat?

De les tres vacunes. El metge em va dir: "No et vull enganyar: això que t'ha agafat és com tirar una moneda a l'aire. Si surt cara te'n sortiràs, però si surt creu ja li pots dir a la teua dona que compri un terreny on enterrar-te". A la Vall d'Hebron em van tractar molt bé i em van dir sempre la veritat. La sanitat pública és un tresor.

Què pensava a l'hospital?

Va coincidir amb la preparació de l'exposició dels tapets d'homenatge a Picasso [creats per artistes d'arreu per donar-li suport arran dels atemptats de l'extrema dreta contra la seva obra durant el tardofranquisme], i em preocupava de cada detall. Vaig comprar la col·lecció sencera als fills del Jani Figueras, que la tenia, una part, no tota, al menjador de l'hotel Mas de Torrent. Quan el va inaugurar, li vaig dir que si mai se la volia vendre, jo l'hi compraria. Quan va morir, els fills em van venir a veure: "Tu li vas dir això al pare?". Si dic una cosa, la compleixo sempre. Però no sabia que de tapets n'hi havia 400! I me'n demanaven una quantitat important. Els la vaig pagar en tres anys. El cas és que em vaig haver d'imposar perquè fessin l'exposició a la meua pròpia fundació. "Uns tapets?", em deien [posa cara de fàstic]. Escolta, que això té una història que demostra que a l'època de Franco l'artista que no era del règim no venia res. Picasso era comunista, Miró era comunista... Dalí sí que venia, perquè en el fons n'era, de franquista. Franco no va ajudar mai els pintors que valien, i menys els de Catalunya. I encara ara passa, això. Bé, Picasso no era català, però es va fer aquí.

S'hi reconeix quan li diuen que és l'últim gran mecenes català?

No és pas veritat. Jo l'únic que he fet és gastar-me diners amb el que m'agrada [s'emociona]. M'ha d'agradar, això sí. Si no m'agrada, no compro.

Digui-me'n un altre, doncs, de mecenes tan compromès.

N'hi ha, n'hi ha. "la Caixa"... El mecenatge és una actitud de voler protegir i posar en valor la nostra cultura, i s'ha perdut molt aquest esperit. Em dol. Avui la gent només està per fer peles. Però jo, com que no tinc fills... Perquè els fills dels meus amics el que volen és viure bé, com els seus pares. No haver-ne tingut m'ha donat una llibertat total per fer el que he volgut sense perjudicar ningú.

Vostè va veure que la Fundació Miró estava en hores baixes i li va posar sobre la taula un milió d'euros sense demanar res a canvi. Recordo que va dir que ho feia per animar altres persones a fer el mateix. Quantes han seguit els seus passos?

Cap! Algunes han donat 25.000 euros... Em sap greu. Perquè per a mi Miró és el millor pintor català.

I en va acabar comprant un fa uns anys. L'he vist en una estança de l'entrada de la casa.

Sí, a sota d'un Dalí que no fa gaire també vaig comprar. És un Miró petitó. No sé quin aniversari celebràvem amb la meva dona i vam anar a París... [plora]. Perdona, perquè estic fluix de molles. A París, et deia, vaig participar per primer cop en una subhasta. I va sortir aquest Miró. T'hi has fixat, que sembla que posi "A Vila"? Vaig pujar tres vegades. Però era barat.

"Tinc un projecte per a Barcelona, però no el puc explicar."

La seva segona vida va començar el 2004, quan li van diagnosticar un càncer i li van dir que només li quedaven dos anys. El museu de Can Mario, a Palafrugell, el segon que va obrir, estava en construcció i no tenia clar si el veuria acabat. Som a l'any 2022 i sé que li ronda pel cap un altre projecte a Barcelona.

Sí, però no te'l puc explicar. És molt gros i no sé si estic en condicions. M'espanta. I això que ho tinc tot per poder-lo fer: l'edifici, important, i el que hi he de posar dins.

Deixem-ho aquí, de moment. La seva fundació va néixer el 1986 centrada en l'àmbit de la salut. Sense haver-la relegat mai, perquè continua invertint en recerca i en la sanitat pública —a la Vall d'Hebron—, hi ha un moment en què decideix apostar per l'art. Per què?

Un, per ajudar els artistes que començaven; dos, per recuperar trajectòries d'artistes que ja no recordava ningú, i tres, per dedicar-me al que a mi m'apassiona: l'escultura, la pintura i la fotografia. I quatre, evidentment, també per estimular l'interès per l'art en la societat. Vaig començar amb un petit museu de 33 escultures a Pals [la seva segona residència de sempre]. Però, què passava? Que la gent que el volia visitar venia a casa i em deia que els acompanyés. Em vaig fer un fart de caminar [riu]. Després vaig comprar el Palau Solterra de Torroella de Montgrí, que va començar sent un museu amb una mica de tot per acabar dedicat exclusivament a la fotografia. Un edifici històric. Tots els meus museus s'ubiquen en espais que han sigut alguna cosa. Començant per la seu de la fundació, la modernista Casa Felip del carrer Ausiàs March. Però la primera seu la vam tenir al carrer Calàbria, en un piset, on ara té el despatx el president Jordi Pujol.

Expliqui'ns-ho, això.

Quan va caure en desgràcia i li van treure el despatx del passeig de Gràcia, va llogar la porteria de la finca on viu. Passaves pel carrer i el veies allà al fons... A mi se'm trencava l'ànima i li vaig dir que allò no podia ser, que jo tenia aquest piset de 80 metres quadrats i que li deixava. Pagant un lloguer, perquè és patrimoni de la fundació i no

quedaria bé: 150 euros. També paga la llum i l'aigua. Va anar amb la Marta [Ferrusola] i tots els fills a veure'l, i els va semblar bé. I encara hi és. El que s'ha fet contra Catalunya i contra els Pujol no té nom. Potser sí que n'hi ha algun que va estirar una mica el braç, però ell... res de res. I el partit el va tractar molt malament. Jo me l'estimo molt. I ell ara a mi també perquè, és clar, l'he ajudat. Quan ell manava i ens trobàvem, em deixava amb la paraula a la boca i se n'anava amb uns altres. És que el Pujol era molt Pujol.

A Pals, tinc entès que ara hi té un museu amb tots els medicaments que va fabricar i que ensenya a les amistats. Si n'hi fessin triar un, amb quin es quedaria?

El Diazepam Prodes, l'ansiolític, que encara es diu així. *Diazepam*, amb *m*, és el genèric. No poden usar *Diazepam*, amb *n*, perquè és una marca que vaig registrar jo. El va comprar un amic meu, el Raúl Díaz-Varela [Kern Pharma].

I en pren, vostè, de Diazepam?

Des que el vaig fabricar, el 1964, cada dia. Encara ara. I em va bé. M'ajuda a dormir i em descontractura el coll.

Com veu Barcelona?

Molt malament. Teniem un bon alcalde, que era Xavier Trias. Tant de bo el tinguéssim. El que necessita Barcelona és una persona que vulgui que la ciutat llueixi més. I el que tenim és una alcaldessa que ha destrossat el Poblenou amb això de les superilles, i mira que és un barri que serà una meravella quan estigui acabat, i que fa costat als ocupes. Jo he tingut un pis a l'avinguda Gaudí ocupat set anys! I davant de casa hi van posar una pancarta de vuit metres que deia "Vila Casas, cabrón, no nos deja la habitación". Un desastre.

Vostè és un independentista convençut, una rara avis de l'alta burgesia barcelonina. Després de tot el que ha passat, com pensa que s'hauria de redreçar la situació?

Soc independentista, sí. ERC no és independentista. ERC el que vol és guanyar a Convergència, o a Junts. El problema d'ara és que no hi ha cap líder. Només un, Carles Puigdemont. Ell sí que és independentista. I patirà. El faran patir. S'ha perdut l'esperit. El canvi de seu de les empreses n'és una prova. Fins i tot "la Caixa" va marxar. "la Caixa" ja no és "la Caixa", és una altra cosa. Jo, amb la meva empresa, no ho hauria fet mai. A mi tot plegat m'entristeix. El matrimoni Catalunya i Espanya no funciona. Catalunya no té res a fer dins d'Espanya. Aquells dos reis que es van casar eren de dos països del més oposat del món. Castella sempre havia conquerit terres per expandir-se. Catalunya va tirar cap al mar i es va centrar en el comerç.

No hi veu cap possibilitat, diu.

Ni ara ni mai. Espanya no ens deixarà mai ser independents. Mai, mai, mai. I aquí, a Catalunya, la gent que té diners no en vol saber res.

Vostè en té molts, de diners, i bé que hi creu.

No soc l'únic. També hi ha professionals com metges,

advocats, etc. Però els que més calés tenen, no. No ho senten, no ho han viscut. Els antics fabricants ho eren tots. El que passa a Catalunya és molt i molt trist.

Li encanta la *Cançó per a en Joan Salvat-Papasseit de Joan Manuel Serrat, sobretot quan diu: "I el que pensin de mi no m'interessa gens"*.

És que és així: el que pensi de mi la gent m'és igual, no m'ha preocupat mai. Jo estic satisfet del que faig. Hi ha amics que sí que sé que m'aprecien. Però també n'hi ha molts que es pensen que estic boig. "Són coses del Vila Casas", diuen [plora]. Escolta, em faig un tip de plorar que em quedaré sense llàgrimes [riu]. L'art és una il·lusió com una altra. A Can Framis vaig obrir una sala dedicada a la tauromàquia, cosa que indigna tots els que diuen que hi entenen d'art. A mi els toros m'agraden i, a més, reivindico que són cultura catalana. Barcelona és l'única ciutat que ha tingut tres places alhora. I en temps de Felip IV els toros es feien a Barcelona, no a Madrid, que ni existia.

Té fama d'auster.

Visc bé, però no faig ostentació de res. O només de comprar obres d'art.

Quina és l'última que ha comprat?

La del premi de pintura que donem, que va guanyar Rafel G. Bianchi. No el vaig poder entregar perquè estic com estic, però el vaig votar. També, no fa gaire, vaig comprar unes obres de Guim Tió, de Magda Bolumar, de Jaume Sans... Fins a l'any 2030, amb mi o sense, la fundació anirà comprant per tancar el cercle d'un segle d'art català. El 1930 és l'any que vaig néixer. El problema que tinc ara és que em falta espai de magatzem.

Ha pensat molt en el futur de la fundació sense vostè. I té clar que vol que continuï la seva tasca.

Ho deixaré tot a la fundació. Ja t'he dit que no tinc fills. De l'únic que m'he de preocupar és que la meua dona visqui bé. El patronat té instruccions que ha de continuar seguint la política del fundador. No vull que se'n desviïn, i als estatuts ho he deixat clar. Ja ho sé, que moltes coses es podrien fer millor, però no podem estirar més el braç que la màniga. Qui no estalvia, al final s'ho troba.

Ja voldrien moltes institucions artístiques públiques tenir els 3,5 milions d'euros de pressupost de la Fundació Vila Casas.

Les administracions no es gasten el que s'haurien de gastar al MACBA, al Museu Nacional d'Art de Catalunya... I llavors sents a dir a la gent: "Madrid sí que és maco". Home, perquè Madrid es gasta els calés de tot Espanya. Aquí diuen que ens en donaran deu i ens en donen un. És una vergonya. Soc molt crític amb l'ajuntament d'Ada Colau, ja ho has vist, però també reconec que l'han encertat en algunes coses. Per exemple, en no deixar fer el museu de l'Hermitage. On el volen fer, al port, és un disbarat, perquè els turistes aniran del vaixell al museu. I així diran que han visitat Barcelona? Vinga.

Animi algú a començar una col·lecció d'art. Fan falta molts diners?

Molts, no. Que amb els anys te'ls acabes gastant, això ja t'ho dic jo, que sí. No fan falta molts diners, el que fa falta és el desig de fer-la. Jo de petit ja el tenia. Col·leccionava unes ampolletes de la vacuna del tifus. Hi posava aigua i amb les aquarel·les les acoloria. També en vaig fer una de pesacartes, una altra de balances de peix, de gra, de carn, etc. Escolta, abans em preguntaves per aquest nou projecte que em faria il·lusió fer, i que t'he dit que és tan ambiciós... Si el puc fer, serà per a la ciutat de Barcelona. I ja t'he explicat massa coses.

Recorregut amb pilotes gegants creat per l'artista Albert Gusi en col·laboració amb el Centre Cívic de Navas i l'Associació de Memòria Històrica del barri.

Cap a un redisseny del teixit cultural de la ciutat

L'any 2021 l'Ajuntament de Barcelona es va dotar d'un pla de Drets Culturals amb el qual vol enfortir la cohesió social, amb el reconeixement del dret a les pràctiques culturals, i impulsar l'acció comunitària als barris. El pla promou la descentralització de la programació cultural per crear nous públics als diferents barris de Barcelona i de l'àrea metropolitana.

Josep Lambies — Abans de res, cal tenir ben clara una cosa: la cultura és un dret. Així ho recullen els textos d'un bon plec de tractats i convenis internacionals, començant per l'article 27 de la Declaració Universal dels Drets Humans, que diu que "tothom té dret a prendre part lliurement de la vida cultural de la comunitat, a gaudir de les arts i a participar i beneficiar-se del progrés científic". La cultura és un dret, tot i que en molts contextos aquest dret tingui, encara ara, una validesa jurídica ambigua o, fins i tot, inexistent. Hi ha bones raons per pensar que, a escala global, això podria estar començant a canviar.

A mitjan any 2020, mentre la pandèmia desestabilitzava una fórmula de convivència social que donàvem per feta, també proliferava un debat polifònic per reconsiderar quins haurien de ser els paràmetres d'allò que podríem identificar com una democràcia cultural amb garanties. Eren mesos durs per al sector de la cultura, d'incertesa i neguit. Va ser aleshores que es va signar la Carta de Roma, un document preparat i signat a la ciutat de Roma, però elaborat per diversos membres de la Comissió de Cultura de l'organització Ciutats i Governos Locals Units, amb una clara vocació internacional, que mirava de recordar-nos que "la cultura és l'expressió dels valors, un recurs comú i renovable que ens posa en contacte els uns amb els altres, amb el qual aprenem allò que ens pot unir i com abordar les diferències en un espai compartit". Aquestes idees són el pal de paller de les polítiques culturals que exigeix la ciutat contemporània i la manera de definir el perfil dels seus públics.

El juny del 2021, l'Ajuntament de Barcelona donava a conèixer el seu Pla de Drets Culturals, que té la missió d'enfortir la cohesió social a través del reconeixement del dret a les pràctiques culturals i l'impuls de l'acció comunitària als barris. D'acord amb aquesta voluntat,

L'equip de Cultura i Educació als Barris de l'ICUB disposa de dos programes itinerants que es mouen a través de la xarxa de centres cívics: Temporals, centrat en les arts visuals, i Barcelona Districte Cultural, dedicat a les arts escèniques.

empeny el desenvolupament d'un seguit de mesures estratègiques vinculades a la necessitat de fomentar la descentralització de la programació cultural i, alhora, de generar estímuls per a la creació de nous públics en determinades zones de Barcelona i de la seva àrea metropolitana on l'activitat cultural era més aviat escassa. "Això suposa un canvi important, perquè posa l'accent en la necessitat de reconèixer la cultura com a dret", declara Esteve Caramés, director de Programes Culturals de l'Ajuntament. "I no només des del punt de vista de l'accés, sinó també des de la participació ciutadana, que va de bracet de temes com la interculturalitat, el suport a la creació, la paritat de gènere i els usos de l'espai públic i dels equipaments. Nosaltres, sempre que programem, ho fem segons tots aquests factors."

Així es dibuixen les línies d'un model de metròpolis policèntrica i inclusiva, que ha de ser capaç de mobilitzar públics arreu del territori, diversificant els focus d'activitat. L'impacte d'aquesta reorganització del teixit cultural de Barcelona es pot avaluar a través d'exemples concrets i ben coneguts, que van des de la redistribució dels escenaris de les Festes de la Mercè fins al paper que es vol donar a la Fabra i Coats com a equipament cultural de referència fora dels circuits habituals.

Què significa educar els públics?

Un dels eixos que vertebraven el rumb de les polítiques culturals de Barcelona, probablement el més important, consisteix a enfortir el vincle entre cultura i educació. És un exercici interessant, des del punt de vista de la democratització de la cultura, però té un equilibri delicat. En primer lloc, perquè, segons com s'apliqui, el concepte d'educació pot tenir connotacions paternalistes. "El que nosaltres ens proposem dur a terme és una descentralització, no una desconcentració", puntualitza Caramés. "És a dir, no es tracta que anem als barris a dir què s'hi ha de programar. Es tracta de facilitar que la cultura hi emergeixi, de manera natural, assignant-li espais de referència."

En aquest àmbit es desplega la tasca de l'equip de Cultura i Educació als Barris de l'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB) mitjançant dos programes itinerants, que es mouen pels deu districtes de la ciutat a través de la xarxa de centres cívics. Es defineixen per un element comú: tots dos programes tenen el compromís compartit d'articular noves fórmules d'interacció entre el públic i els

© Albert Gusi

Fotografies del barri de Virrei Amat impreses en grans lones al terra davant del Centre Cívic Can Basté.

creadors que, d'una manera o altra, els apropin. Aquests programes són, d'una banda, el Temporals, enfocat al foment i difusió de les arts visuals contemporànies, encara en una fase pilot, que de moment circula per tretze dels 52 centres cívics, i, de l'altra, el Barcelona Districte Cultural, dedicat a les arts escèniques, de celebració bianual, que aplega 32 centres cívics i que compta ja amb onze edicions celebrades, al llarg de les quals ha acumulat més de 150.000 espectadors.

Un grup de connectors culturals, distribuïts per tot el territori, fa de pont amb col·lectius, associacions i centres d'ensenyament de cada barri per fomentar la participació en els programes culturals.

Tant el Temporals com el Barcelona Districte Cultural destinen bona part dels seus recursos a fer una tasca educativa i de relació amb la comunitat. Treballen amb un grup de connectors culturals, distribuïts per tot el territori, que s'ocupa de fer de pont amb col·lectius, associacions i centres d'ensenyament de cada barri, per crear sinergies i fomentar la participació en els programes. La selecció de la programació funciona també de manera oberta. "Hi ha una bústia de projectes que s'obre un cop l'any, durant un període de temps, i allà tothom pot col·locar les seves propostes", diu Modes Roda, coordinadora de Temporals. "Després de tancar la bústia hi ha un comitè de selecció. En el cas de Temporals, està integrat per sis dels tretze

Dues activitats de la Biennal de Pensament celebrada l'octubre del 2020. A dalt, una taula rodona al pati de les Dones del CCCB i a baix, un debat a la Fabra i Coats.

centres cívics, que en formen part de manera rotatòria, dos assessors que van canviant cada any, una mediadora i dos secretaris, que som jo i la persona que porta la gestió i el muntatge de les exposicions, que tenim veu, però no tenim vot.”

El procés té diverses fases, però les decisions no es prenen mai de manera unilateral des de l'Ajuntament: la idea és facilitar que siguin els centres cívics, en sintonia amb les necessitats de cada districte, els qui facin la tria, sovint formant al seu torn comissions d'espectadors. “Oferim, sobretot, una cobertura de coordinació i producció”, explica Marta Llatcha, a càrrec de Barcelona Districte Cultural. “A llarg termini, això també es tradueix en un suport al desenvolupament dels espais, per exemple, dotant-los de material tècnic, segons els requisits de cada espectacle que s'hi fa.” La base filosòfica d'aquestes dues iniciatives consisteix a augmentar la capacitat d'interpel·lar nous públics i convidar-los a formar part, de manera lliure i voluntària, de la vida cultural del lloc on viuen.

Un bon exemple per entendre la magnitud d'aquest propòsit són les dues activitats que l'artista Albert Gusi ha convocat aquest any en el calendari de Temporals. La primera, organitzada al voltant del Centre Cívic Navas, proposava un itinerari per la història de Navas, dissenyat amb la complicitat de l'Associació de Memòria Històrica del barri. Els participants anaven empenyent unes pilotes inflables enormes, de gairebé dos metres i mig de

diàmetre, que Gusi ha utilitzat en molts dels seus projectes anteriors. “La proposta és concebre l'espai públic com un espai de joc, lúdic, divertit”, explica Gusi. Les pilotes anaven rodant per l'avinguda de la Meridiana i es perdien entre el traçat dels carrers limítrofs. Al llarg del recorregut, el seguici anava fent diverses parades en punts rellevants, on alguns dels veïns i veïnes de més edat relataven, en primera persona, un grapat d'esdeveniments i anècdotes del passat del barri.

La segona activitat va tenir lloc a l'entorn del Centre Cívic Can Basté. En aquest cas, la proposta consistia a fer una radiografia fotogràfica de la zona de Virrei Amat, que va acabar amb la reconstrucció col·laborativa d'un seguit de fotografies de gran format, impreses en lones gegants, al terra de la plaça on es troba el centre cívic. Gusi ha preparat una tercera activitat, per a la tardor, al voltant de l'exposició que acull el Centre Cívic Joan Oliver-Pere Quart, al costat del Camp Nou.

L'espectador metropolità

Tots aquests esforços en l'àmbit cultural estan adscrits a un discurs de ciutat que s'ha anat alimentant en els darrers anys. Així, per exemple, Barcelona va establir un precedent en la manera d'articular els esdeveniments culturals quan, el març del 2018, es va celebrar la primera edició del festival Dansa Metropolitana, un programa compartit amb onze municipis més de l'àrea metropolitana, que hi participen de manera transversal i en igualtat de condicions. “És cert que la ciutat de Barcelona hi exerceix un lideratge inevitable per les seves dimensions i el volum de gent que hi viu”, explica Esteve Caramés, “però s'hi treballa des d'una paritat total, amb complicitat, i amb la idea que la resta d'ajuntaments que hi estan implicats puguin fer-se seu aquest lideratge.”

Més enllà de l'incentiu necessari que el festival suposa per al sector de la dansa i de l'atractiu del seu cartell, la importància del Dansa Metropolitana és que impulsa un nou model a l'hora de delimitar el territori: desacredita la idea nuclear de Barcelona i busca obrir connexions entre ciutats com Sabadell, Cornellà o Granollers. Les rutes que s'han creat a partir d'aquesta experiència de municipis confederats estan servint de base per planificar altres cites culturals de gran envergadura. Per exemple, la biennal d'art Manifesta, un programa d'arts visuals nòmada i de renom internacional que Barcelona ja es prepara per acollir en la pròxima edició, l'estiu del 2024. “Estem convençuts que la cultura

---

No hi ha una ruta prou consolidada entre el CCCB i la Fabra i Coats que permeti traspasar públics d'un lloc a l'altre, en part, perquè la frontera psicològica que separa el centre de Barcelona de la resta de la ciutat es manté intacta.

ha de ser metropolitana, i pensem, cada vegada més, en un perfil d'espectador metropolità, acostumat a agafar el metro o els ferrocarrils per anar a veure allò que li interessa", declara Caramés.

És probable, però, que aquest espectador de què parla Caramés encara no existeixi, que sigui més un desig que una realitat. Això es veu molt clar si, per exemple, comparem el nombre de visites que reben al llarg de l'any els dos centres de cultura contemporània de referència de Barcelona, la Fabra i Coats i el CCCB, amb una oferta de programació que apella a públics objectius similars: segons dades oficials, el 2021, la Fabra i Coats, situada a Sant Andreu, va rebre un total d'11.328 visites; en canvi, el CCCB, que encapçala amb el MACBA l'itinerari dels equipaments culturals que es concentren al Raval, en va rebre 185.802.

El que demostren aquestes xifres és evident: no hi ha una ruta prou consolidada entre el CCCB i la Fabra i Coats que permeti traspasar públics d'un lloc a l'altre, en part, perquè la frontera psicològica que separa el centre de Barcelona de la resta de la ciutat es manté intacta. L'espectador metropolità és, encara, molt minoritari. Es formula, més aviat, com un projecte, una fantasia de futur. I, tanmateix, aquesta és la clau del debat. La Barcelona descentralitzada, que no només obre el seu radi d'acció cap als barris perifèrics, sinó també cap a les ciutats veïnes, a les quals històricament ha donat l'esquena, desitja dues coses: d'una banda, vol veure aparèixer nous públics allà on no n'hi havia; de l'altra, vol que els públics que ja existeixen es desplacin sense reserves cap a llocs on, fins ara, l'oferta cultural no els temptava, per escadussera o residual. El repte que això implica té, com a mínim, dues dimensions.

Repensar el mapa de la ciutat

La primera d'aquestes dimensions és de caràcter cartogràfic: cal repensar la manera com imaginem el mapa de la ciutat. En aquest sentit, són crucials les contribucions d'una sèrie d'iniciatives que es dediquen a replantejar el paisatge cultural de Barcelona deixant enrere el patró centrípet com a única opció i creant xarxes de complicitat entre diverses entitats que estan distribuïdes arreu del territori geogràfic, per formar rutes alternatives de la cultura.

És el que fan, per exemple, els membres de la plataforma On el teatre batega, desenvolupada des de l'Associació d'Empreses Teatral de Catalunya, amb l'objectiu de consolidar una xarxa de teatres de petit format repartits per tot el país. "Intentem treballar conjuntament per enfortir els valors que aporta el teatre de proximitat i buscar estratègies per difondre aquests valors", explica Marina Marcos, des de la codirecció del Maldà, un dels espais que formen part de la plataforma. "Connectem zones de Barcelona molt diferents, amb perfils socioeconòmics i demogràfics molt heterogenis, perquè volem potenciar l'intercanvi de públics. Per això hem creat el primer abonament teatral multisales de Barcelona." Marcos anuncia, amb alegria, que a través d'aquest abonament ja han posat en circulació més de 1.400 entrades.

En una tessitura similar, el col·lectiu GRAF treballa per facilitar el contacte habitual entre diversos espais de tot Catalunya que programen sota el paraigua del concepte d'art contemporani. "Busquem mobilitzar el públic de Barcelona, però sobretot ens interessa que les sinergies entre els equipaments de Barcelona i el que passa a les rodalies desperti l'interès d'un públic local", comenta Marc Vives, artista i membre de GRAF.

Segons François Matarasso, quan l'acte artístic és fet per artistes professionals i no professionals alhora, esdevé una expressió d'humanitat compartida, de diferents veus en harmonia que s'escolten les unes a les altres.

L'espectador dins del procés creatiu

El repte de reformular la relació amb els públics té una segona dimensió indispensable, que té a veure amb la manera en què imaginem la implicació de l'espectador en el procés creatiu. En els darrers anys, aquest ha estat un tema de discussió central en l'agenda de moltes ciutats del món, com Roma o Ciutat de Mèxic, en les quals Barcelona busca i troba referents. Ho demostra el llibre *A Restless Art*, publicat el 2019, on l'artista i investigador François Matarasso analitza la incidència de l'art participatiu, i en especial de l'art comunitari, gràcies a la normalització de la seva pràctica, a través dels casos concrets de quinze països diferents.

En el capítol final del llibre, el de les conclusions, que s'articula gairebé com un manifest polític, Matarasso escriu: "L'acte artístic és una forma d'incidir en el món, una manera de parlar i de ser escoltat. Quan és fet per artistes professionals i no professionals alhora, esdevé una expressió d'humanitat compartida, de diferents veus en harmonia que s'escolten les unes a les altres. Esdevé un compromís amb la idea que hi ha més coses que ens igualen que no pas que ens separen, començant pel tret comú de la dignitat humana".

No existeix una fórmula màgica capaç d'aplicar aquest ideari de manera unívoca i fer-lo efectiu. Potser perquè el que venen a dir-nos aquestes paraules té a veure amb el vell proverbi de l'assaig-error, d'anar picant pedra i, de mica en mica, fer camí, per tal d'acumular experiència i engendrar nous antecedents. Això és l'únic que, a llarg termini, ens pot fer més savis.

Quan els periodistes trepitjaven els carrers

Amb el llibre *Cròniques del fang*, Jaume Fabre rendeix l'homenatge que es mereix al periodista Josep Maria Huertas Claveria i al periodisme a què va donar nom. L'autor del llibre també escriu per entendre i fer comprendre la ciutat i l'ofici més enllà de la figura de Huertas.

Marc Andreu Acebal — La primavera del 2013, al Col·legi de Periodistes, el president de la Federació d'Associacions Veïnals de Barcelona (FAVB), Lluís Rabell, va presentar una antologia de reportatges editada per la revista *Carrer* sota el títol *Josep M. Huertas Claveria i els barris de Barcelona*. Rabell va fer una analogia entre el periodista Huertas Claveria (1939-2007) i el sindicalista i membre de la Resistència francesa André Calvès (1920-1996), que va titular les seves memòries *Sense botes ni medalles*. La mateixa analogia va servir dies després —en la inauguració, al Poblenou, de la placa que donava el nom del periodista a una plaça— per recordar que Huertas era una persona senzilla, generosa i lluitadora. Fins al punt de titular les seves memòries *Cada taula, un Vietnam* i de definir com *El plat de lleties* la història del periodisme de la Transició.

Probablement, ell no hauria volgut ni plaques ni medalles. Però botes, sí. Perquè Huertas solia queixar-se de mal de peus i gastava moltes sabates, de tant com caminava pels barris, fent un periodisme que convé reivindicar; fins i tot gràficament, com fa una foto de Pepe Encinas a la portadella de *Cròniques del fang*. *Quan els diaris van donar veu als barris*, del periodista i historiador Jaume Fabre (Barcelona, 1948).

© Pepe Encinas

El periodista Josep Maria Huertas intenta, el 1997, travessar el carrer de Lisboa enfangat, al barri de la Clota.

© Pepe Encinas

La periodista Tonia Etxarri (en primer pla, a la dreta) cobrint la informació per a *Tele/eXpres* d'una manifestació al barri de la Trinitat al maig de 1977.

© Pepe Encinas

Un grup de periodistes parla a través de la finestra amb Juan José Moreno Cuenca, el Vaquilla, protagonista d'un motí a la presó Model de Barcelona, el 13 d'abril de 1984.

El llibre és un homenatge a Huertas i a tots els qui, com ell, van practicar el periodisme social al final del franquisme i durant la transició democràtica, amb la complicitat del moviment veïnal.

De la necessitat “d’embrutar-se les sabates” solia parlar-ne José Martí Gómez per descriure l’acció de trepitjar barris i carrers, l’única manera d’adquirir la sensibilitat social, de satisfer la curiositat informativa i de desenvolupar l’olfacte periodístic necessari per poder exercir bé el que ell definia com “l’ofici més bonic del món”. I això inclou, com recorda l’activista veïnal Andrés Naya al pròleg de *Cròniques del fang* —citant un article de Fabre al *Tele/eXpres*—, que la metàfora del periodisme de sabates brutes es podia fer realitat en un titular: “El Cinturón: Barro para años”.

Homenatge a Huertas i els huertamaros

D’aquest fang tracta una obra que, com diu l’autor, és moltes coses a la vegada. És un homenatge a Huertas “i a tots els qui, com ell, van practicar el periodisme social” al final del franquisme i durant la transició democràtica, amb la complicitat del moviment veïnal. De fet, a més de Naya, Fabre s’acompanya d’una bona nòmina de *huertamaros* com ell: Juanjo Caballero, Jordi Capdevila,

Pepe Encinas, Maria Favà, María Eugenia Ibáñez, Manel López, Eugeni Madueño, Amparo Moreno i Antoni Ribas. Tots plegats —amb una estructura original, fotos atractives i reproduccions d’hemeroteca, i una acurada edició gràfica que recorda la compaginació dels diaris— signen la crònica d’un temps, d’un país, d’una ciutat i d’un periodisme local dignes de ser estudiats a fons.

Fabre, que a *Periodistes, malgrat tot. La dificultat d’informar sota el franquisme a Barcelona* (2017) ja havia abordat el període de 1939-1966 amb el rigor d’un historiador amb tesi *cum laude* —publicada el 2003 amb el títol *Els que es van quedar. 1939: Barcelona, ciutat ocupada*—, se centra ara amb el mateix rigor històric, però amb una interessant reflexió memorial afegida, en una època que ell mateix va viure com a periodista. És l’etapa compresa entre la llei de premsa de Manuel Fraga i la inauguració del Museu Picasso per José María de Porcioles, el 1966, i l’inici del mandat de Pasqual Maragall i la inauguració de l’escultura *Dona i ocell*, de Joan Miró, el 1983, el mateix any que arribaven els primers ordinadors als diaris de Barcelona.

El Periódico, l’*Avui*, *Mundo Diario*, *Tele/eXpres*, *El Correo Catalán*, *El Noticiero Universal*, *Diario de Barcelona*, *La Vanguardia*, *Catalunya Exprés*, *Solidaridad Nacional*, *La Prensa* i *Hoja del Lunes*, al costat de revistes com *4 Cantons*, *Gramma* o *El Maresme*, són les capçaleres que nodreixen el llibre i tenen peça pròpia. I, amb elles, una llarga llista de periodistes dels quals es recullen orígens professionals, anècdotes i fotos curioses, pseudònims i filiacions polítiques. Al voltant d’uns 700 noms fàcilment

Capçalera de la històrica manifestació de l'11 de setembre de 1977. Polítics i fotògrafs del moment, cara a cara.

localitzables gràcies a un índex onomàstic, i, a banda de l'omnipresent Huertas, disposen d'apèndix propi Lluís Bassets, Manuel Campo Vidal, Pere Oriol Costa, Gonçal (que no Jordi) Évole, Maria Favà, Rafael Pradas, María Eugenia Ibáñez, José Martí Gómez, Jaume Perich i Manuel Vázquez Montalbán.

De la lluita veïnal a les trampes de la memòria

Ara bé, *Cròniques del fang* no és l'enèsima història de Barcelona; ni l'evocació nostàlgica del periodisme de paper; ni la biografia de Huertas que algun dia caldrà fer; ni la crònica dels *huertamaros*, un gentilici fins ara atribuït a Joan de Sagarra i del qual Fabre en revela el veritable origen, el 1971: Joan Garcia Grau, gerent d'*Oriflama* i vinculat als tupamaros de José Mujica. *Cròniques del fang* tampoc és un recull de batalles del moviment veïnal que, el 2022, celebra els 50 anys de la FAVB.

El llibre té una mica de tot això. Perquè, com diu Fabre, “és la història d'un temps de despertar conjunt del periodisme i de la lluita veïnal quan el país començava a sortir del túnel del franquisme”. S'hi tracta essencialment la informació de barris. I això “inclou la manera d'informar sobre tota mena de reivindicacions populars i laborals que assumissin les associacions de veïns, des de les demandes de serveis i equipaments fins a l'exigència d'un urbanisme a escala humana, els problemes d'habitatge, la defensa del català i del patrimoni, la recuperació de la memòria

Com diu Fabre, aquest llibre “és la història d'un temps de despertar conjunt del periodisme i de la lluita veïnal quan el país començava a sortir del túnel del franquisme”.

històrica, el suport a empreses en vaga, la lluita per la llibertat d'expressió, i la denúncia de la corrupció municipal i dels especuladors”.

El llibre, imprescindible a facultats i redaccions, és útil també com a reflexió sobre les trampes de la memòria. “La memòria està feta de records, mentre que la història es basa en fonts”; una cita de Pierre Nora que inclou el també historiador Enzo Traverso al seu assaig *Passats singulars* (2021). En aquesta línia, a partir d'exemples concrets i gràcies a la doble condició d'historiador i periodista de l'autor, *Cròniques del fang* alerta contra una altra mena de fang, el de les *fake news*. La conclusió, segons Fabre: “Un dels principis bàsics dels bons historiadors hauria de ser-ho també dels periodistes malgrat les presses amb què es veuen obligats a treballar: cal comprovar sempre qualsevol informació amb diverses fonts orals, documentals i bibliogràfiques”.

A *Cròniques del fang* s'aplica, i es nota, aquesta regla bàsica. Però sobresurt la més elemental: trepitjar els carrers. I això ens torna a l'analogia inicial i al pròleg de *Sense botes ni medalles*, on Calvès explica que el títol el va imposar l'editor perquè era més comercial. El sindicalista francès en preferia un altre, que va posar a una reedició: *J'ai essayé de comprendre*. Provar d'entendre. Justament això, intentar comprendre el món, la ciutat on vivim, és el que va fer Huertas. El seu amic Fabre prova igualment d'entendre (i de fer-nos comprendre) una ciutat i un ofici, un temps i un país que encara és nostre a través d'un llibre que és la medalla que es mereixen Huertas i el periodisme a què ell va donar nom mentre donava veu als barris.

Cròniques del fang. Quan els diaris van donar veu als barris. Barcelona (1966-1983). Jaume Fabre

Ajuntament de Barcelona, 2022. 325 pàgines

Amazon, el supertèrmit

© Dani Codina

Guixetes per recollir comandes fetes a Amazon a l'estació de plaça de Catalunya dels Ferrocarrils de la Generalitat.

Carles Geli — A la castigada Baltimore que coneixem per *The Wire*, on hi hagué una gegantina fàbrica de la General Motors (GM), el setembre del 2015 s'hi va instal·lar, signe dels temps, un magatzem de 93.000 metres quadrats d'Amazon (uns 18 camps de futbol), amb 1.900 places per a furgonetes. La GM pagava els treballadors a 27 dòlars l'hora; deu anys després, el gegant de la distribució al·moïnava els seus amb 12 i 13 dòlars/hora i prestacions socials més minses. Per a la seva instal·lació, l'empresa de Jeff Bezos havia rebut 43 milions de dòlars en ajuts estatals i locals: diner públic per contribuir a salaris de misèria...

El més inquietant del llibre *A l'ombra d'Amazon* del periodista Alec MacGillis no és la possibilitat de mirar la llardosa rebotiga de l'imperi del segon home més ric del món (171.000 milions de dòlars). Fora bo que, quan hi fem una comanda, els clients recordéssim detalls del que explica: en els magatzems no hi sol haver cadires, tot i que els treballadors poden arribar a caminar 20 kilòmetres en un torn; només tenen 20 minuts de descans en una jornada de 10 hores, pausa per menjar a banda: si gasten més temps, acumulen punts de demèrit, que se'ls descompten del salari i els apropen a l'acomiadament.

Hi ha seguiment automatitzat del rendiment: cal descarregar un camió de 15 metres en 20 minuts. A l'interior, cal col·locar els palets a un ritme de 13 per hora; els xofers han de fer 150 parades al dia per torn, tot repartint uns mil paquets setmanals... *Amazombies* és el mot que reben els empleats que, per aguantar el ritme, s'empassen com l'aigua els ibuprofens que Amazon els ven allà mateix en màquines expenedores. Cap sorpresa: en

aquests magatzems es registren el doble d'accidents i lesions greus que en la mitjana del sector als Estats Units.

El que esborrona més del llibre, però, són els efectes devastadors que, més enllà de l'àmbit laboral, genera Amazon en el teixit urbanístic, econòmic, ambiental... Es tracta de l'efecte silent, però implacable, d'un supertèrmit que va corcant les bigues que han anat aguantant el món fins a deixar-lo ara tan polaritzat i tan precari que ni els mil·lennistes no ho poden ja suportar.

L'estratègia d'Amazon és mortalment senzilla: es presenta a les autoritats de les ciutats que ha escollit meticulosament proment crear (o conservar, cosa que impacta més en els governants) tants milers de llocs de treball; immediatament, suggereix exempcions i crèdits fiscals draconians que, si no són concedits, comporten l'amenaça d'instal·lar-se en alguna de les altres àrees on, en paral·lel, ha fet públic que estudia també anar-hi. Les negociacions són secretes, amb intimidatoris contractes de confidencialitat.

La subhasta boja està engegada. Si no fos pel rigor de MacGillis (68 entrevistes, 448 notes a peu de plana, una dècada de treball), hi hauria coses difícils de creure.

Amazon es presenta a les autoritats de les ciutats que ha escollit proment crear milers de llocs de treball i, immediatament, suggereix exempcions i crèdits fiscals draconians.

Allà on hi ha els seus megamagatzems, la firma passa a ser un monoponi: com que és l'únic gran comprador de força de treball, fa baixar més i més els sous, i precaritza la vida fins a extrems exasperants.

A Akron (Ohio), les bonificacions fiscals es van estendre fins a 30 anys: comptat i debatut, la compra dels terrenys li surt a Amazon de franc. El xantatge a Staten Island va ser majúscul: deixar que els 5.000 treballadors s'afiliessin a sindicats a canvi de permisos i grans subvencions per a una nova seu... No és casual: l'empresa té un departament dedicat a aconseguir ajuts públics que anomena "oficina de desenvolupament econòmic". Li surt a compte: el 2019 havia recaptat més de 2.700 milions de dòlars en subvencions.

Bezos també s'acosta a Washington: cal controlar els polítics per evitar escaldar-se amb processos antimonopoli com el que va patir Microsoft el 1998. O per aturar normatives que prohibeixen l'ús de dades personals de plataformes. A banda de comprar l'influent *The Washington Post*, Amazon és el tercer lobbista més gran dels Estats Units, ja que inverteix 16 milions de dòlars anuals per convèncer els congressistes i l'Administració que s'oblidin dels impostos sobre vendes electròniques, de la regulació de drons, de la supressió de descomptes en les seves tarifes postals o perquè els ajudin a convertir-se en els proveïdors dels grans departaments del govern i de la CIA. També engreixen bé les portes giratòries: en els seus despatxos hi treballen l'exfiscal general adjunt del govern i la, fins fa poc, eficaç responsable de compres de material de tota l'Administració nord-americana.

MacGillis cus l'evolució sociològica de les ciutats (la part, a vegades, més feixuga) amb la d'empreses i amb les històries de factor humà, brodat estructural que permet indignar-se amb la tasca de corc social d'Amazon. El patró acaba emergint diàfan i, així, allà on hi ha els seus megamagatzems, la firma passa a ser un monoponi: com que és l'únic gran comprador de força de treball, fa baixar més i més els sous, i precaritza la vida fins a extrems exasperants. Tant que, en cinc estats, els treballadors d'Amazon estan entre els principals beneficiaris de cupons assistencials per a aliments a causa dels seus baixos salaris. La companyia aconsegueix, fins i tot, que se li retorni part dels impostos que paguen els seus treballadors a Hisenda, però, en canvi, fa ús de carreteres, autobusos especials, hospitals, bombers... Impostos, zero; usdefruit de la cosa pública, tot.

Si les instal·lacions són d'oficines o de centres de dades (que gasten l'electricitat de 5.000 llars), l'impacte és just el contrari: alces d'un 11% en un any dels preus dels habitatges només per l'anunci de l'arribada de l'empresa (el que va passar el 2019 a Arlington, a prop de la Comissió Federal del Comerç i del Departament de Justícia de Washington, just quan abordaven la posició dominant d'Amazon); efecte crida de professionals d'alt nivell (un de cada cinc habitants de la capital ja és un llicenciat universitari enfront d'un de cada set de fa 12 anys), atrets perquè d'altres tecnològiques també s'hi instal·len; perfils que saturen determinats districtes escolars i acceleren l'expulsió dels antics veïns... No cal parlar de l'impacte sobre el teixit econòmic (sobretot en el comerç al detall) ni del trasbals sociodemogràfic, amb territoris cada cop més polaritzats entre els que concentren aquestes inversions i els que les perden; una hiperprosperitat *versus* una hiperpobresa, que inocular tensions socials i un daltabaix sociològic que capgirarà mapes electorals.

A l'ombra d'Amazon hauria de ser un regal obligatori dels caps polítics als seus tècnics; també, lectura imprescindible per a tot ciutadà inquiet. Perquè el que s'hi explica ja s'intueix a casa nostra. Per exemple: a Anglaterra ara s'han adonat que Amazon, ja en posició dominant en el comerç electrònic, està apujant els preus dels llibres, reduint espectacularment la diferència que hi havia fins ara amb els de les llibreries físiques. El BCN1, el magatzem de la companyia a la capital catalana, dona feina a 3.000 treballadors... i a 6.000 robots, fabricats per una empresa que Amazon va adquirir per evitar que la competència es beneficiés d'uns aparells que mouen 400 articles en una hora, quatre vegades més que d'altres màquines... Com diu el subtítol del llibre, és "una història del nostre futur".

A l'ombra d'Amazon. Una història del nostre futur. Alec MacGillis

Edicions del Periscope, 2022. 504 pàgines

Un viatge fascinant al cervell

Tot i disposar del mapa més detallat que mai no ha existit del cervell, el seu funcionament continua generant moltes incògnites, filosòfiques i també científiques. L'exposició *Cervell(s)* convida a respondre i a plantejar encara més preguntes sobre com funciona aquest òrgan.

A les acaballes del segle XIX, quan els científics pensaven que el cervell era un embull de fibres nervioses del qual no podien ni intuir com funcionava, Santiago Ramón y Cajal va descobrir la neurona, la unitat fonamental d'aquest òrgan fascinant i extremadament complex del qual emanen els trets que ens defineixen com a humans: el llenguatge, la consciència, el pensament abstracte, la memòria i la creativitat. Poder albirar l'estructura del sistema nerviós li va valer, el 1906, el Premi Nobel de Medicina, i va obrir la porta a la neurociència moderna. De fet, des del descobriment de la neurona, que va fer en un piset del carrer del Notariat a Barcelona, on passava llargues hores davant d'un microscopi rudimentari entre tincions i mostres, el ritme dels avenços en aquest àmbit de recerca s'ha accelerat moltíssim.

Tot i el coneixement que tenim del cervell i el fet que ara comptem amb el mapa més detallat que mai no ha existit de la matèria grisa, el seu funcionament continua generant moltes incògnites, filosòfiques i també científiques: per què somiem? Es pot mesurar la consciència? Per què l'evolució ha creat el cervell? Serà possible augmentar la intel·ligència amb xips, com ha proposat la ciència-ficció? Pot sobreviure la ment separada del cos?

Aquestes són algunes de les preguntes que planteja la mostra *Cervell(s)*, que es pot veure al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) fins a l'11 de desembre d'enguany. Produïda pel CCCB, la Fundació Telefónica de Madrid i la Wellcome Collection de Londres,

---

***Cervell(s)*, de Ricard Solé i Emily Sargent**

CCCB. Del 27 de juliol a l'11 de desembre

L'exposició reivindica la figura cabdal del Premi Nobel Santiago Ramón y Cajal, que va descobrir la neurona en un piset del carrer del Notariat a Barcelona.

parteix de dues exposicions anteriors del centre britànic, i creix i s'amplia per abordar noves qüestions de la mà del físic i biòleg Ricard Solé, professor d'investigació ICREA a la Universitat Pompeu Fabra (UPF), que la comissaria en col·laboració amb Emily Sargent, directora d'exposicions de la Wellcome Collection.

La mostra reivindica la figura cabdal del metge aragonès Santiago Ramón y Cajal, "un científic a l'altura de Darwin o Pasteur, però que a Espanya s'ha maltractat molt", en paraules de Solé, i és una invitació a fer un viatge fascinant al cervell i a allò que produeix, la ment. *Cervell(s)* està estructurada en tres parts: la primera, dedicada a la matèria, se centra en les qüestions més anatòmiques, i aborda temes com l'estudi dels cranis fòssils i l'art rupestre, que mostren l'aparició de la ment simbòlica. Ricament documentada amb material històric, gravats, dibuixos i fotografies, objectes d'anatomia antics i edicions d'època, com ara de Descartes o del mateix Ramón y Cajal, presenta també diverses analogies tecnològiques: el cervell com a teler, xarxa elèctrica o ordinador.

La segona part està dedicada a tot allò que aquest òrgan tan complex genera. En aquest sentit, per exemple, s'hi pot veure una peça del cineasta Joaquim Jordà, que explora la manca de records, i una sèrie d'autoretrats de l'artista William Utermohlen, afectat per l'Alzheimer, que plasmen com es destrueix la cognició a mesura que avança la malaltia. Així mateix, s'hi exposen projectes actuals d'investigació científica i instal·lacions artístiques, com la del col·lectiu Laramascoto, basada en el treball de l'antropòleg Roger Bartra i la seva teoria sobre l'exocervell.

El tercer i darrer àmbit explora les intel·ligències no humanes, com l'artificial o les col·lectives dels estornells o les formigues, espècies que treballen conjuntament com si fossin una sola ment, o la d'organismes sense cervell, com el fong *Physarum*, capaç de trobar la sortida d'un laberint per trobar aliment.

Cervell(s) recull més de 300 peces i posa en diàleg l'obra d'una vintena d'artistes, molts d'ells locals amb projecció internacional, com Joan Fontcuberta, amb projectes científics actuals i material audiovisual i històric. En definitiva, "és un viatge fascinant al món del cervell, sens dubte, l'òrgan més complex, misteriós i desconegut, del qual neix la naturalesa humana", en paraules de Judit Carrera, directora del CCCB.

Cristina Sáez, text
Martí E. Berenguer, fotografia

Exposició produïda pel CCCB, la Fundación Telefónica de Madrid i la Wellcome Collection de Londres

Triomf

Aina Gatnau

Avui la lluna em pica l'ullet i sembla un globus que penja de l'Arc de Triomf i fa que l'avinguda Lluís Companys es vegi més buida, irreal. Apresso el pas i noto com les calces em freguen les mitges. Les he escollit a consciència després d'esmorzar, són de la segona fila del calaix de la tauleta de nit. La primera renglera està reservada a les calces de cotó; la segona, a les "sexies". A l'Alex li han encantat.

Els talons repiquen sobre l'asfalt i pessiguen la calma d'aquesta hora. Al ritme del soldat, que avança i mai reula, m'agrada admirar el meu Arc. M'encanta tornar tard a casa i assaborir la nit, quan neixen les intimitats. I és sempre en aquest punt que giro el cap per comprovar que hi és, que l'arc de tons vermellors segueix al mateix lloc. Per a mi no és només un monument al carrer; necessito observar-lo, recordar-me que el triomf és cada vegada més a prop.

Les petites batalles, les que lliuro al jutjat, al despatx amb els clients o amb el CEO, són les que m'atansen a aquest triomf. I sé que tota victòria comença molt abans: en preveure'm vencedora. Cada matí em maquillo davant del mirall amb la precisió d'un cirurgià. I avui ho he fet amb més cura. La meua roba també mostra l'actitud guanyadora, plena de colors i peces elegants, amb banda sonora pròpia, perquè el blanc és dels qui es rendeixen i el negre dels qui abandonen. Perquè la roba, les sabates, són sentiments. Ens comprem alguna cosa per tapar-los o per mostrar-los.

Els dies de judici tenen un al·licient especial: és un combat on s'hi juguen mesos de feina. Avui m'olorava que guanyaria el cas, com de costum, però no es diu "blat fins que és al sac i ben lligat"; ja ho deia la meua àvia Cecília. Anava amb el temps just, els documents curiosament guardats a la maleta i preparada per encarar la lluita amb una brusa taronja dins de la faldilla verda alfàbrega cenyida per la cintura. M'hi he esmenat per estar perfecta! I és que, si el que veus per fora és impecable, no és això un reflex del que hi ha a dins?

He agafat el taxi i m'ha deixat a una cantonada de l'edifici de la Ciutat de la Justícia, demano el tiquet de la carrera (per alguna cosa treballo a una multinacional que m'ho paga tot) i surto del cotxe. Em veig reflectida en un vitrall enorme; m'hi acosto, no tinc temps d'entrar a un lavabo i aprofito el reflex del vidre per comprovar que la màscara de pestanyes no se m'hagi escampat, i m'afegeixo il·luminador al costat del llagrimall. Em repasso les celles amb els dits: pulcra.

I llavors m'adono que darrere de la construcció de vidre dos ulls em miren des de l'altra banda de la vitrina. M'hi fixo: un somriure enganxat a un home que volta la trentena em mira desafiant; em saluda i em convida a entrar. M'ajusto la faldilla i se m'escapa el riure; em giro i me'n vaig. I quan estic fent la cua al control de seguretat per entrar a l'edifici del jutjat, el somriure del darrere del vidre em toca el braç dret.

—Un cafè o un *vermouth*?

—Ara no tinc temps, potser quan acabi el judici.

Té els ulls de color blau cendra.

Després del control, agafo el rellotge i la maleta. Llavors he sabut qui defensa la part contrària: veig en Recasens al costat de la màquina de cafè, o, més ben dit, del dispensador de laxant, com en diem al despatx. En Recasens hi introdueix dues monedes per agafar aquella aigua ennegrida i em saluda. Serà més fàcil del que em pensava. Qui es fixa en els de la segona fila?

Blanques juguen i blanques perden. Guanyo.

Aina Gatnau

(l'Alzina, 1986) és llicenciada en Publicitat i Relacions Públiques i en Investigació i Tècniques de Mercat. Actualment, compagina la seva professió en el món de la comunicació i la docència universitària amb la creació literària. Ha publicat la novel·la *Canviar de pell* (La Magrana, 2022).

En Recasens em convida a fer una copa a l'hotel del costat. Tot just quan el cambrer ens porta la segona copa, em diu:

—No em miris tan fixament, que els teus ulls...
tenen un no sé què.

Era la primera vegada que olorava el dubte en una frase d'ell. Als jutjats és dels que van a matar.

—Què és el que tenen? Des de quan tens por?

—Sempre he pensat que tenen un no sé què. Des de la primera vegada que t'he vist en un judici, ja fa anys que ens coneixem. Sabia que arribaries lluny. Vaig fallar. Encara estàs més enllà.

—Hi ha dones que es passen mitja vida desitjant el que no tenen. A mi no m'agrada perdre el temps. Amb el que tinc vaig de sobres on vull.

En Recasens fa l'últim glop, llarg i sec, i diu que es farà un cigarret mentre enfila cap a casa.

Torno al lloc on el taxi m'ha deixat abans del dictamen i el somriure d'ulls blaus cendra m'està esperant. Ens dirigim al bar Almirall

del carrer Joaquim Costa. Un cop allà em demano una cervesa i l'Alex, així es diu, un whisky sol. Ens asseiem a la part de davant, on impera encara gairebé intacte l'aire del modernisme català.

Em deixo el cabell a l'aire.

És llavors quan sé que interpretaré la noia rossa de *Match Point*. Me'n

vaig al lavabo, em poso els cabells darrere l'orella i em pinto una piga com l'Scarlett Johansson. I, com ella, interpretaré el paper de la dona inabastable i que s'esmuny.

De la cervesa al gintònic; del gintònic a casa de l'Alex, que viu en una vuitena planta amb vistes a la platja de la Mar Bella; el lloc preferit per viure dels *guiris*. El *loft* de l'Alex fa olor de bambú, i els sofàs de pell vermella donen un aire *kitsch* a la sala. Un quadre d'uns soldats de la Guerra Civil espanyola presideix l'estança.

Mentre fa el gintònic amb tots els artefactes que tot *guiri* de bé té a casa per sentir-se més d'aquí, vaig al lavabo i aprofito per mirar què hi ha dins dels mobles: colònia Jean Paul Gaultier, desodorant Axe i màquina d'afaitar Philips. Un home estàndard, segurament com el *polvo* que estem a punt de fer. Em pinto els llavis de color *velvet* i em torno a dibuixar la lleugera piga a la comissura dels llavis, entre el pòmul dret i el nas, per posar-me més al paper de l'Scarlett.

La disputa ara té lloc entre els llençols i la pell rugosa de l'Alex, que es va tornant més suau pels gemecs. Em vesteixo mentre l'Alex em demana que no me'n vagi, que no podrà viure sense la meua piga.

—Dona'm el teu telèfon.

Li dicto i canvio els tres últims dígits. Tanco la porta i me'n vaig. S'ha fet tard.

Torno al lloc on el taxi m'ha deixat abans del dictamen i el somriure d'ulls blaus cendra m'està esperant. Ens dirigim al bar Almirall del carrer Joaquim Costa.

Canviar de pell
La Magrana, 2022

M'agrada interpretar altres vides,
m'agrada jugar a ser altres persones,
i per això faig papers per breus moments
de temps. El proper potser serà el de
Midnight in Paris?

M'agrada interpretar altres
vides, m'agrada jugar a ser altres
persones, i per això faig papers per breus
moments de temps. El proper potser serà
el de *Midnight in Paris?*

El dia que t'enamores,
redescobreixes la ciutat i coneixes racons
que no havies vist mai, amagatalls
que es tenyeixen d'amor en dos minuts.

I quan ho deixes, la ciutat es torna arrugada, deformada. Però això no va
d'amor ni res que se li assembli, això va de victòries, de la sensació
de vèncer que se't queda als llavis. D'estar a la cúspide i de no caure'n;
de no quedar atrapat en una vida mediocre on tot estigui previst.
Una vida sense premis, sense joc.

Ara, l'Arc de Triomf ja em dona l'esquena i estic davant de la
meva porteria. Obro la bossa i en trec les claus mentre aprofito el mirall de
l'entrada per pintar-me els llavis de color cirera. Em somric: dues victòries
en un dia. Pujo les escales, mai agafo l'ascensor, m'agrada que les meves
sabates ressonin per tota l'escala. Arribo a la segona planta: veig com la
llum s'escapa per sota la porta del pis. En Josep encara m'espera despert.

Barcelona Metròpolis**Número 124**

Octubre 2022

Direcció

Milagros Pérez Oliva

Consell de redacció

Marc Andreu, Àgueda Bañón,
Sara Berbel, Ismael Blanco, David Bravo,
Judith Carrera, Najat El Hachmi,
Sonia Fuertes, Mayo Fuster Morell,
Marina Garcés, Oscar Guayabero,
Milagros Pérez Oliva, Marga Pont
Algueró, Bernat Puigtobella, Genís Roca,
Joan Manuel Tresserras

Coordinació editorial

Marga Pont Algueró

**Suport de coordinació
i plec de cultura**

Gemma Martí Coma

Edició de textos Gemma Martí i Mar Claramonte
(Edicions Clariana)**Col·laboradors**

Marc Andreu Acebal, Manuel Arias
Maldonado, Tatiana Bilbao, Albert
Cuesta, Mar Galtés, Aina Gatnau, Carles
Geli, Josep Lambies, Layla Martínez,
Gabi Martínez, Imma Merino, Cristina
Monge, Chantal Mouffe, Yuval Noah
Harari, Pedro Olalla, Maria Palau, Karma
Peiró, Katharina Pistor, Cristina Sáez,
Peter Singer, Montserrat Terrones,
Antonio Turiel

Il·lustracions

Susana Blasco

Portada

Susana Blasco

Fotografia

Edu Bayer, Martí E. Berenguer, Christian
Bertrand, Frederic Camallonga, Dani
Codina, Pepe Encinas, Ferran Forné,
Albert Gusi, Flaminia Pelazzi, Tanit
Plana, Xavi Rué, Miquel Taverna. Arxius:
BSC / Ajuntament de Barcelona, CCCB,
Fira de Barcelona, Imatges Barcelona,
Tech Barcelona

Correcció i traducció

textosBCN

Producció

Marga Pont Algueró

Distribució

M. Àngels Alonso

Dipòsit legal

B. 37.375/85

ISSN 2340-129X

Editor

Ajuntament de Barcelona

Edició i producció

Consell d'Edicions i Publicacions:

Jordi Martí Grau, Marc Andreu Acebal,
Àgueda Bañón Pérez, Xavier Boneta
Lorente, Marta Clari Padrós, Núria
Costa Galobart, Sonia Frias Rollón,
Pau González Val, Laura Pérez Castaño,
Jordi Rabassa Massons, Joan Ramon
Riera Alemany, Pilar Roca Viola, Edgar
Rovira Sebastià, Anna Giralt Brunet

Directora de Comunicació:

Àgueda Bañón

Direcció de Serveis Editorials:

Núria Costa Galobart

Passeig de la Zona Franca, 66

08038 Barcelona

Telèfon: 93 402 31 31

*Els articles de col·laboració**expressen l'opinió dels seus autors,
no necessàriament compartida pels
responsables de la revista.**Els continguts de Barcelona Metròpolis**es troben disponibles al lloc web de la**publicació sota una llicència Creative**Commons de Reconeixement-No**Comercial-Compartir Igual 2.5 Espanya***Web**<http://metropolis.barcelona>**Twitter**

@bcnmetropolis

Correu electrònicbcnmetropolis@bcn.cat**Butlletí electrònic**

Ompliu aquest formulari per rebre

el butlletí de la revista:

<http://comunica.barcelona.cat/>newsletters/metropolis/ca

Dossier

Un futur incert

4-14

Peter Singer
i Yuval Noah Harari

A qui li importa aquest món?
Sobre el poder de la responsabilitat

16-21

Pedro Olalla

La irrellevància de la veritat

22-25

Chantal Mouffe

Quin és el futur de la política
democràtica

26-32

Cristina Monge

La nostra crisi de la democràcia

34-38

Manuel Arias Maldonado

Democràcia, sobirania
i territori: quadrant el cercle

40-44

Antonio Turiel

Menys quan més calia:
la crisi energètica

46-49

Katharina Pistor

Qui escriu les regles
del joc capitalista?

50-54

Layla Martínez

Ok, doomer.

Ansietat climàtica
i imaginaris del col·lapse

56-59

Tatiana Bilbao

Una altra forma de ciutat

60-63

Karma Peiró

Ciutats intel·ligents,
sostenibles i ètiques

64-67

Gabi Martínez

Animals a la ciutat,
vull que hi siguin?

68-77

Entrevista

Carla Simón

“Crec que és la por de morir
la que fa que faci cinema”
d’Imma Merino

78-85

Visions urbanes

**Les tecnologies digitals,
el nou motor econòmic
de Barcelona**

d’Albert Cuesta

86-89

En trànsit

Mike Blackman.

**El líder mundial
de l’audiovisual també
tria Barcelona**

de Mar Galtés

91-111

Plec de cultura

Debat. Barcelona, capital del còmic. Qui té por (encara) del manga?

Entrevista. Antoni Vila Casas

Tendències. Cap a un redisseny del teixit cultural de la ciutat

Libres. Cròniques del fang / A l’ombra d’Amazon

Exposició. Un viatge fascinant al cervell

112-115

Relat

Aina Gatnau

Triomf

Versión castellana
www.metropolis.barcelona/es

English version
www.metropolis.barcelona/en

**Ajuntament
de Barcelona**

**www.
metropolis.barcelona**

Número il·lustrat per
Susana Blasco

Insert fotogràfic de
Tanit Plana